

Director: Doru STRÎMBULESCU / Redactor șef: Gheorghe GRIGURCU

Revista
apare sub egida
Uniunii Scriitorilor
din România

Anul VI ○ NR. 56 - 57 ○ 24 pagini ○ Octombrie - Decembrie 2019 ○ 10 Lei

POETA Magnus

Nichita Stănescu și mai toată generația lui au fost acuzați de întunecatele păcate ale unui modernism factice și expirat. S-au neglijat dimensiunile comune, care constituie și elementele de căpătâi ale „noului val”. Dacă se are în vedere această grilă, Bacovia, Arghezi, Adrian Maniu, Marin Sorescu sunt cel puțin precursori. Ca să nu mai vorbim de Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu etc. Iar poezia lui Nichita Stănescu arată cât de corelative sunt diversele fețe ale modernității. De aceea experiențele recuperatoare, fabulația ludică, perspectiva parodică și altele obligă identificarea contextului în unitatea contrariilor lui.

Constantin TRANDAFIR

Constantin TRANDAFIR / Nicolae Manolescu: Puterea energiei

S punea G. B. Shaw: „Nu ne oprim din joacă fiindcă îmbătrânim; îmbătrânim dacă ne oprim din joacă”. Și un Anonim: „Nu vreau să arăt mai tânăr... Vreau să arăt cât de bine pot la orice vârstă”. Cine poate să creadă că Nicolae Manolescu a împlinit 80 de ani? Dintre numeroasele calități ale oficiului său critic putem începe cu prospețimea tinerească, apoi plăcerea și limpezimea, rectitudinea și mânuirea vioaie a limbii, ca un artist, elaborarea unei viziuni unitare fără a cădea victimă „metodei”, dar și fără mulțumirea cu tatonări intuitive. Foiletonistul nostru numărul unu își apără domeniul cu rigoare și imaginație. *Lecturi infidele* par, la prima vedere, înclinate spre partea interpretativă, *Metamorfozele poeziei* tind spre sinteză, *Teme-le*, spre eseistică-narațiune, *Contradicția lui Maioreșcu*, spre comentariul demonstrativ, *Istoria critică a literaturii române* sondează domeniul prin diverse și subtile abordări. *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu* e un studiu de inițiere, cu un pronunțat caracter eseistic, uzând de modalități variate de explorare critică.

Ampla tipologie a romanului românesc, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc* e o metaforă a încăperii prin selecție. Întregul format din trei cărți are de toate ce trebuie, ca Arca biblică. Aparține sectorului investigației teoretice și istoriei critice, mai mult se situează între tipologia formală și proiecția istorică. Autorul îl numește „Un tablou tipologic și istoric al romanului românesc”; „Eseul meu nu e o scriere de anticipație, ci una de constatare și descriere a formelor existente”. Obiectiv și moderat, el se bazează pe gust, temperament și scriitură. Căci criticul se vrea și este un scriitor în sensul bun al cuvântului. „Continui să cred că un critic adevărat e un scriitor mânuind limba ca un artist (...) Pedanteria îmi displace, nu și suava rigoare a unui vocabular modern”. Și totuși, Nicolae Manolescu n-a putut scăpa de admirației nestăpânite, nici de respingeri fățișe ori tacite. Trecând peste polemica mărunță și peste înfruntările conjuncturale, adoratorii metodei se irită de elasticitatea criticului, iar impresioniștii năvalnici îi suspectează „rigiditatea metodologică”, ca o probă, neiertată, de divorț față de atributele scriitorului. Altfel, deși se revendică din „direcția” călinesciană (dionisiacă, spre simplificare), ar fi și un lovinescian (apolinic). De la primul „se inspiră” în unele judecăți, cât privește spiritul scormonitor și vigoarea expresivă, de la al doilea se apropie prin năzuința de echilibru și

distincția intelectuală. Dar nu-i o descoperire isteată afirmația că Nicolae Manolescu este Nicolae Manolescu. Pe scurt spus, spre încheierea acestui episod, în *Arca lui Noe* se verifică, iarăși, însușirile criticului. Acum mai mult parcă aceea de a convorbi cu cititorul, mărturisindu-se. Aflăm că a avut de învățat de la Albert Thibaudet, Léo Spitzer, Erich Auerbach (și nu doar de la ei) „cum poți să fii riguros și totodată cu destulă imaginație”. „Critica – se menționează în capitolul introductiv – redusă la descriere nu valorează mare lucru. Ea își găsește interesul când generalizează spontan sau metodic”. Un critic profesionist nu se mărginește la studiul pur inductiv, la simpla empirie, ci pune actul său sub control superior.

Ca să venim cât mai aproape de zilele noastre, câteva cuvinte apropo de *Istoria critică a literaturii române* poate nu-s disonante într-un cor enorm al entuziasmului. Mai ales că aici nu e vorba decât de simple impresii. Avem de-a face cu o clasificare proprie domeniului, căreia nu i se poate reproșa prea mult, mai ales că autorul nici nu pretinde exactitate. Ba, dacă ar fi să ne luăm după unele estimări, ar fi vorba de subtilități insurmontabile. În afară de diacronie, marea noutate o constituie apelul la ingenioasa metaforă a lui Escher, care intră în acord și cu teza nouă a receptării și cu altfel de înțelegere a timpului decât simultaneitatea. „Să introducem în litografia lui Escher și să ne imaginăm că o mănecă este contemporană, simplă, cu năsturei banali, iar alta vine din trecut, este dublă și cu butoni de aur. Iată cum înțeleg au istoria literaturii române...” Și astfel, spectacolul literaturii își asociază spectacolul receptării, cu dexteritate specifică, latinescă. La nivelul selecției s-au exprimat cele mai multe amendamente. Personal, mă gândesc la câțiva absenți (și la câțiva introduși cu prea multă bunăvoință anestetică), situație despre care Nicolae Manolescu găsește justificarea cu golurile care pot fi mai sugestive decât plinurile – și o aforistică zicere: „Într-o istorie literară riscul nu este niciodată a scriitorilor ignorați, ci a autorului care îi ignoră”. O operă de un asemenea relief nu poate să nu fie întâmpinată cu simpatii (și sub formă de potop) și cu multe rezerve (și sub formă de ostilitate). Istoricul-critic la două mâini și cu listă „canonică” proprie știe bine acest lucru, dar l-a cam supărat adversitatea nemăsurată: „Nu știu câți prieteni am pierdut; știu, în schimb, câți dușmani am câștigat”. Dar un Publilius Syrus credea că „foarte nefericită este soarta celui care nu are dușmani”.

CUPRINS:

Constantin TRANDAFIR / Nicolae Manolescu:
Puterea energiei / 2

Constantin TRANDAFIR / *Poeta Magnus* / 3

Gheorghe GRIGURCU / Pagini de jurnal.
„Drum cu mașina printre munți” / 3 - 5

Liviu Ioan STOICIU / *Poezie* / 6

Adrian Dinu RACHIERU / *Un duet bucovinean* / 7

Viorica GLIGOR / *Cercul simbolic al destinului* / 8

Lucian GRUIA / Boris Marian Mehr – *Fanteziile unui nebun calm* / 8

Petru URSACHE / *Legenda – altă față a mitului* / 9 - 13

Magda URSACHE / *Vreau dreptate critică!* / 14

Ion Popescu-BRĂDICENI / *Cercurile concentrice ale poetului Mircea Bârsilă* / 15 - 16

Gheorghe GRIGURCU / *Poezie* / 17 - 18

Victor ȘTIR / Traduceri. Surendranath Dasgupta - *Istoria filosofiei indiene (I)* / 19 - 20

Victor ȘTIR / *Ion Simuț, asupra posterității lui Sadoveanu* / 21

Vasile GOGEA / *Câteva gânduri la inaugurarea Casei Memoriale „Iuliu Maniu”* / 21

Olimpia IACOB / Traduceri. Gueorgui KONSTANTINOV / 22

Dan CULCER / *Introducere la Jurnalul unui vulcanolog, 1986 (II)* / 23 - 24

Olimpia IACOB / Traduceri. Adolf P. SHVEDCHIKOV / 25

IOAN HOLBAN / *GELLU DORIAN* / 26 - 27

Gheorghe GRIGURCU / „Drum cu mașina printre munți”

Lecturi. Între identitățile de umbră ale celor din alte timpuri, te simți precum o identitate mereu născândă.

Analiza pune în problemă, contemplația nu. Analiza poate să rănească și chiar să-și ucidă atât obiectul cât și subiectul. La polul opus, contemplația acordă ambelor un statut intangibil.

Un copil poate iubi obiectele grație stării sale paradiziace. Noi putem iubi obiectele prin izbăvitoare chenoză. Iubirea pentru obiecte e cea mai dezinteresată iubire, deoarece obiectele nu-ți pot da altă replică decât propria lor existență.

„În Cișmigiu, pe lângă mesele unde oamenii joacă șah (obicei nou), am auzit această discuție care arată – contrar teoriei mele că trebuie să renunțăm a caragializa constant, relativizând astfel totul – că I. L. Caragiale e mereu prezent. Un bărbat mai înalt admones- tînd pe altul mai scund: -Mie să nu-mi vii cu argumente! Auzi, n-am nevoie de argumente. Eu vreau *elemente*, dom’le!” (Monica Lovinescu).

Decrepit, fonf, abia legîndu-și pașii unul de celălalt, are totuși un merit emoționant. Acela de-a ne înfățișa senectutea în inocența sa despuată.

A gîndi la rigoare precum Celălalt, a simți fatalmente ca tine însuși.

Moment negru: Nimic nu mai merită scris, s-ar cuveni citit totul.

Moment negru. Citînd, te dăruiești lumii, iar lumea ți se dăruie. Scriînd, ți-e teamă că nici una nici alta.

„Există o legătură între noi și mobilele noastre. Canapelele noastre moi răspund unei nevoi de devitalizare. Mobilele din secolul al XVII-lea (englezesc mai ales) corespund unei mentalități mai virile, mai uscate, mai viteze. Lumea nu se tolănea pe mobile capionate nici în America secolului al optsprezecelea și începutul celui de-al nouăsprezecelea. Toată decadența Occidentului (în fața neo-puritanismului chinez, de exemplu) se vedește în mobilierul celui de al Doilea Imperiu, apoi în 1880, în acele fotolii monstruoase, adînci ca niște morminte, pentru că sunt mormintele voinței noastre” (Julien Green).

„Viciile intră în alcătuirea virtuților tot așa cum otrăvurile intră în compoziția leacurilor” (La Rochefoucauld). De unde posibila senzație de culpabilitate a virtuților ce se autoanalizează.

Nu o dată X, ins înzestrat cu calități sociale pînă la redundanță, plin de succese, mimează cu cochetărie neîmplinirea. O parodie a sacrificiului?

„Princess, din rasa spitz german, este o cățelușă fenomenală! Poreclită hipno-cățelul, Princess are 10 anișori, dar și propriul cabinet de psihoterapie pentru oameni în Guiseley, West Yorkshire, Marea Britanică. Ea a devenit celebră la Britain Got Talent, în 2015. Cățelușă neagră ca tăciunele și înaltă de doar 43 de centimetri este cunoscută la nivel mondial după ce l-a hipnotizat pe Simon Cowell în timpul emisiunii Britain Got Talent, în 2015. Stăpîna ei, Crystyna Lennon, de 43 de ani, de meserie hipnoterapeut, a inițiat-o pe micuța în tainele terapiei prin hipnoză încă de la vîrsta de doi anișori. Acum Princess își privește direct în ochii pacienții care încep să caște după doar un minut. Apoi pică în stare de hipnoză și se trezesc doar după ce cățelușă de 14 kilograme latră de trei ori” (Click, 2019).

Drum cu mașina printre munți. Unii îi privesc cu reculegere, alții vor să-i mute din loc.

Caracterul discontinuu, provocator al amintirii. „Nu ne amintim zile, ne amintim momente” (Cesare Pavese).

Acordul confidențial dintre viclenie și vanitate. Pornind de la premisa desconsiderării Celuilalt care ar putea fi manipulat, viclenia nu are un fond de vanitate?

„Poezia: memorie devenită imagine și imagine devenită voce” (Octavio Paz).

O ființă mitologică și un ciine alăturați în expresia tristeții, în tabloul lui Piero di Cosimo, **Satir jeluind o nimfă**. Impresionantă asociere afectivă a speciilor.

Resurecția copilăriei în amintire este în sine o stare de pietate. O pietate față de angelica ființă care ai fost.

PAGINI DE JURNAL

A. E.: „Prezentul: aspectul «maturității» timpului, aparent rațional, pragmatic, «realist», dar în fapt cel mai labil, mai năzuros, atât de imprecis, delimitat de trecut și viitor, adică de orizonturile ficțiunii care-l anturează”.

„Iris Apfel, fotomodel la 97 de ani. Străbunicuța defilează pentru Victoria ‘s Secret la cele mai fițoase prezentări de modă din lume. Este fenomenală! Iris Apfel este cel mai bătrîn fotomodel din lume și recent și-a reînnoit contractul cu agenția de manechine IMG. Ea defilează alături de Bella Hadid, Crissy Teigen, Heidi Klum și Naomi Campbell pe cele mai prestigioase podiumuri, avînd contract pînă în 2021, cu intenția de a-l onora” (Click, 2019).

2017. O nouă sintagmă în limba română, favorită a comentariului politic: „pe repede înainte”.

Talentul conține și puterea de-a jertfi exactitățile minore, de speța fișei statistice sau a copiei fotografice.

Lirismul: un soi de conștiință în stare de ebuliție degajînd imagini, care la un moment dat se retrage în tăcere, poate pentru totdeauna.

O vioiciune nevrotică, fără acoperire întrucît nu-ți poate servi activitatea, declanșată anapoda cum o reacție a oboselii înclinate de sine, bravînd printr-un fals.

Scrișul *versus* viață: Hemingway, aflat la începutul senectuții, se sinucide deoarece nu mai poate scrie. Viața *versus* scris: Cesare Pavese, aflat în plină putere creatoare, se sinucide deoarece nu mai poate trăi.

„Sunt Haruri care fixează într-o deplină pace și într-un loc unic și Haruri care răpesc, într-un elan ce se avîntă dincolo de toate” (Monseniurul Ghika).

„Tot gîndindu-te la El, tot fiind absorbit în El, vine un moment în care încetează a mai fi ceva exterior minții și distinct de ea, situat afară și în fața subiectului. Cu alte cuvinte, încetează a mai fi *obiectum* și se transformă în *inietum*. Dumnezeu se infiltrează în suflet și se confundă cu el sau, invers spus, sufletul se dizolvă în Dumnezeu, nu-l mai simte ca fiind diferit de el. Aceasta este *unirea* la care aspiră misticul. «Sufletul, vreau să zic spiritul acestui suflet, se face una cu Dumnezeu», mărturisește Sfînta Tereza în «**Sălașul al VII-lea**» (Ortega y Gasset).

Iubirea, ura, bucuria, durerea, atât de pline fiind de pulsația vitală, sunt refractare la condiția de artificiu. Dar nu de puține ori constituie tocmai prin aceasta tentația simulării lor, o tentație dominantă a fariseului.

Orice pierdere ireparabilă, fie și a unui mic obiect pe care nu-l găsești, nu este oare un echivalent al morții? O particulă de moarte anticipativ introdusă în viața ta.

Potrivit lui Herodot, persanii luau deciziile importante după ce le discutau de două ori: o dată fiind beți, o dată fiind treji.

Imprevizibilul: un dar, indiferent de natura sa, al obiectivității existențiale.

„Printre concursurile stranii ale lumii, aud că există și o competiție între străzi: care este cea mai înclinată stradă din lume. Condiția este ca strada să fie locuită în mod obișnuit și să fie pavată. Pînă de curînd, strada Baldwin din Dundin, Noua Zeelandă, deținea recordul cu o pantă de 35 %. Recent, locuitorii din Harlech, Țara Galilor, au depus actele și au dobîndit titlul cu strada lor numită Ffordd Pen Llech, care are o pantă de 36 %. Auzind că strada sa este detronată, primarul neozelandez a zis că se va ruga zeilor pentru un cutremur care să le încline strada și mai mult. Să fie la ei!” (Dilema **veche**, 2019).

X mi-a închinat un comentariu mediocru, de care mă jenez. Y îl laudă ditirambic, imaginîndu-și că îmi face pe plac. E ca și cum X mi-ar fi dăruit o haină uzată și peticită ca vai de ea, iar Y m-ar fîrtisi: „ce haină elegantă ați căpătat!”

Dintr-o convorbire surprinsă la local. Un consumator: „Singurul rol pe care actorul Radu Duda l-a putut interpreta cu succes în viața lui a fost cel de seducător al regalei Margareta. N-ar fi deloc imposibil, așa cum am auzit, ca ambiția cu pricina să-i fi fost «inspirată» de un «serviciu» ocult”. Interlocutorul său: „Ce mai încoace-încolo, actorușul a devenit un personaj de basm, așa cum n-ar fi putut visa în ruptul capului, replica bărbătească a amărîtei Cenușereșe”.

Continuare în pag. 4

Constantin TRANDAFIR

Poeta Magnus

Nichita Stănescu și mai toată generația lui au fost acuzați de întunecatele păcate ale unui modernism factice și expirat. S-au neglijat dimensiunile comune, care constituie și elementele de căpătâi ale „noului val”. Dacă se are în vedere această grilă, Bacovia, Arghezi, Adrian Maniu, Marin Sorescu sunt cel puțin precursori. Ca să nu mai vorbim de Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu etc. Iar poezia lui Nichita Stănescu arată cât de corelative sunt diversele fețe ale modernității. De aceea experiențele recuperatoare, fabulația ludică, perspectiva parodică și altele obligă identificarea contextului în unitatea contrariilor lui. În afara elementelor de modernitate „înaltă” ori „adâncă” („spirit al adâncurilor”), de o fenomenologie a sentimentelor, de viziunea profetică a literaturii, de tentația abstracțiunilor (acestea și altele în regim îndeobște retorizant), există în poezia lui Nichita Stănescu suavități imponderabile, „evocări”, „cântece”, reflecții și autorefecții moderne și tipice textualismului; există nuanțe expresioniste și impresioniste, „recitiri”, dispoziție ludică și parodică, atingeri cu discursul avangardist și chiar recurs la poezia absurdului, căruia i se caută un sens pentru redescoperirea lumii în multipla ei condiție: socio-istorică, anodină, ontologică, antropocentrică. Experiența „avangardistă”, în cazul lui Nichita Stănescu, este expurgată de frivolități și anticlasicism/tradiționalism. Pomenita dicțiune urmuziană nu se revendică, la poetul *Necuvintelor*, din suprarrealism sau din absurdul în accepție consacrată, potrivit cu aporiile lui Zenon, cu antinomii-le metafizicii lui Aristotel sau cu faimosul dicton al lui Tertulian: „Cred pentru că e absurd”. Un absurd „pur”, zice Nichita, care e totdeauna inovație: „Orice lovire de cuvinte nepotrivită vechilor feluri de loviri de cuvinte este absurdă. La rîndul lor, vechile împreunări de cuvinte erau absurde.” Altfel vorbind, nu sunt decât firești tangențe, sub raport artistic, cu tradiția tragi-comicului, cu sentimentul alienării, cu grotescul și paradoxul.

Despre poezia lui Nichita Stănescu nu se poate vorbi sau scrie fără a pune, măcar în treacăt, spinoasa problemă a cuvîntului. Evident că nici într-un spațiu atât de restrîns cum e acesta și consacrat special temei nu e cu puțință decât a se reazeza câteva accente. Și nici vorbă de precizări teoretice, cele mai multe dintre ele fiind clișeizate. Doar atât, *minimum minimorum*: poezia este construcție în limbaj, impulsul genetic al creației îl constituie „alchimia cuvîntului” (Rimbaud), posibilitățile combinatorii ale limbii, însuși spiritul uman există numai prin limbaj (Mallarmé). Spectacolul poeziei lui Nichita Stănescu rezidă cel mai mult în varietatea aproape paradoxală a dicțiunii imagistice. Tensiunile poetice se petrec la nivelul afectiv-cerebral, rezultînd din o aprigă luptă cu limbajul: „Îmi învățam cuvintele să iubească, / le arătam inima / și nu mă lăsam pînă când silabele lor / nu începeau să bată. / Le arătam arborii / și pe cele care nu voiau să foșnească / le spânzuram fără milă, de ramuri. // Până la urmă, cuvintele / au trebuit să semene cu mine / și cu lumea” (*Ars poetica*).

În chiar volumul *O viziune a sentimentelor*, Nichita Stănescu include „o viziune a cuvîntelor”, care cu timpul va dobîndi extensie cosmologică. Limbajului i se atribuie virtuți germinative prin calitățile lui polisemice. Dar tot această amplificare creează suspiciunea cu privire la resursele cuvîntului de a împlini utopia integratoare. Circumspecția însăși e creatoare, potrivit cu principiul poetic al *tăcerii*. Amfion, constructorul, cântă ca să crească zidurile cetății. O mitologie a cuvîntului se conturează în volumele *Obiecte cosmice*, *Oul și sfera*, *Laus Ptolemaei*, fiecare locuite cu forme și conjecturi noi pe temeiul coincidenței opuselor și al determinării raporturilor dintre lucruri și cuvinte, care este însăși esența poeziei. Nu-i cazul să intru în detalii în legătură cu numita *Carte de recitare*, ea fiind prea bine cunoscută. Mai trebuie numai amintit că Nichita, hagiograful, are în vedere special, creșterea limbii românești / și-a patriei cinstire”, faimosul *Testament*, meșteșugul, esența poeziei căutată în limbă. „Temeneaua” la Anton Pann tot pe motivul „poveștii vorbeii” se produce. Și al sincronismului. În anul de grație 1831, când s-au fost tipărite *Poeziile deosebite sau cântece de lume* ale mîndrului și balcanicului „iubăreț”, Goethe tipărea partea a doua din Faust, Edgar Allan Poe își publica poemele, Stendhal dădea la iveală *Roșu și negru*: „Tată de cuvinte, mult a mai suferit Anton Pann de pe urma inimii sale care-i stărnea stihul”. Căci, vorba lui Ienăchiță, poezia se face și din inimă nu numai din cap. La fel, mărețe idealuri și fondator de limbă este și „Iliade, Heliade...”, și Cârlova, „drag os de aur”, și Bolintineanu, care se dedă mai abitir la meditații, și Alecsandri cel „născut din cântecele țării”. Encomioarele pentru Eminescu, Caragiale, Bacovia, Topârceanu, Tudor Arghezi, Marin Preda percep „miracole ale literaturii române”.

„Drum cu mașina printre munți”

Urmare din pag. 3

„Libertatea de opinie și cea de asociere sunt, în general, menționate împreună. Este o greșeală. Cu excepția grupărilor naturale, asocierea nu constituie o nevoie, ci un expedient al vieții practice. În schimb, libertatea de expresie totală, nelimitată, indiferent despre ce opinie ar fi vorba, fără nici o restricție sau rezervă, este o nevoie absolută a inteligenței. Prin urmare, este o nevoie a sufletului, deoarece dacă inteligența nu se simte în largul ei, întregul suflet este bolnav. Natura și limitele satisfacerii corespunzând acestei nevoi sunt înscrise în însăși structura diferitelor facultăți ale sufletului, căci unul și același lucru, se știe, poate fi limitat sau nelimitat, după cum lungimea unui dreptunghi poate fi mărită la nesfârșit, fără ca lățimea să se modifice” (Simone Weil).

Senectute. Scopul major să-ți fie cel de-a memora sau cel de-a uita?

25 decembrie 2017. O toamnă a naturii sau un indiciu divin? Neverosimil de caldă și însoțită (20 grade C!), prima zi de Crăciun nu diferă cu nimic de o splendidă zi de Paști. Miracolul Nașterii și miracolul Învierii se suprapun.

Trece peste tinerețe o suflare a eternității. Iubirile, prieteniiile, durerile par atunci date pentru totdeauna, aidoma unui Destin fără fine în decurgerea sa. A. E.: „Dar așteptarea, acea enormă, nelumească așteptare pe care mi-ai semnalat-o nu o dată ca o trăsătură a anilor tăi juni?” A fost o așteptare fără obiect precis și fără termene. Deschisă la rindu-i spre infinit.

Stilul: o rezonanță a unei muzici morale, altminteri inaudibilă.

A. E.: „În tinerețe, senzația că ai vorbit prea mult și ai scris prea puțin. Acum, senzația că ai vorbit prea puțin și ai scris prea mult”.

„Cine ar avea curajul nebun să intre în locuința lui Kanathip Nadhip, din Phitsanulok, Thailanda, ar avea parte de o surpriză de proporții. Nadhip crește de 20 de ani un crocodil pe care l-a adus acasă pe post de animal de companie pentru cei doi copii ai săi. Reptila s-a integrat perfect în familie. De ani buni, Nadhip nu își mai incuie ușa locuinței. Nici un hoț nu are curajul să intre pentru că dincolo de ușă îl așteaptă niște fălci fioroase” (Click, 2018).

Și totuși cât de stingheritoare e declararea așa-zicând profesiei de „filosof”? Citesc într-o listă de semnături: „Andrei Pleșu (scriitor, rector NEC), „Andrei Cornea (filosof)”. Să fie dl. Cornea mai... filosof decât dl. Pleșu?

Semnăturile capricioase, fantast revărsate în volute pot exprima la fel de bine două firi opuse: fie una voluntară, cu apetențe dominante, fie una timidă ce resimte nevoia unei compensații chiar și de ordin formal.

Există unele pierderi ireparabile prin circumstanțele ce le succed și altele ireparabile prin însăși natura lor din capul locului perceptibilă. Desigur ultimele sunt mai oneste.

„Am remarcat adesea la oameni dotați cu spirit în sensul înalt al cuvântului că acest spirit are în tinerețe articulații și aspecte uscate, colțuroase, anchilozate, foarte puțin maleabile. Cu cât oamenii îmbătrânesc, cu atât spiritul lor devine mai suplu, mai cald, dobândind o înfățișare mai organică. S-ar zice aproape că pentru spirit – timpul este o dimensiune a întineririi” (Blaga).

La început neîntâmplat și se înfățișează ca un capriciu meteorologic, pasager, al unei zile frumoase, care nu-i schimbă prea mult natura, acum îl resimți ca pe o stihie căreia practic e imposibil să i te opui.

Morala cuvântului se poate măsura inclusiv prin raportarea sa la tăcerea cu care se află în competiție, în spirit loial sau, vai, de-aftă ori, neloial.

„În România, în 2009, se tăiau ilegal 29 de copaci pe zi. În 2018, numărul acestora a ajuns la 34, adică peste 10.000 de copaci anual” (Dilema veche, 2019).

Ultima zi din anul 2017. Ce-ai mai putea aștepta, ca scriitor, de la un an nou? O frenezia a limitelor? Dispoziție tot mai rară și aceasta.

„Și după o noapte albă”

Iluzie și deziluzie stilistică. Expresia elementară care poate retrograda adevărul. Expresia rafinată care-l poate înscena.

„Zei singuri pot avea milă fără să-i fi atins vreodată suferința” (N. Iorga). Dar există zei autentici care să nu fi suferit?

Am întâlnit într-un supermarket clocotitor de lume o casieră „drăguță”, purtând pe creștet cu desăvârșită naturalețe două

respectabile coarne din material plastic. O variantă a zeiței Isis în Amarul Tîrg?

Distribuția în ființă a puterii și a slăbiciunii poate fi ordonată sau aleatorie. Tipul creator e produsul ultimei ipostaze.

„Nimic nu vorbește mai bine profunzimilor noastre decât expresia puternică. Arta este puterea expresiei. Pentru ca Expresia să fie puternică, îi trebuie nemurirea «provizorie» a istoriei noastre. Expresia este adevăratul frumos; ceea ce înțelegem prin frumos este, adesea, academismul. De la Croce încoace, «frumosul» este înlocuit cu expresivul. Care e mai adecvat. Nu există «frumos», există «expresia»” (Eugène Ionesco).

Și după o noapte albă în care ai scris, ai impresia că ziua se cuvine a prelua ceva din prerogativele nopții. În primul rînd să aibă o notă irațională, invitînd visul la sine.

Scriptor. A fi dependent de un singur predecesor sau de prea mulți predecesori e la fel de indezirabil.

„În fond, secretul vieții este să facem ca și cum am avea ceea ce atît de dureros ne lipsește. În asta constă întreaga filosofie creștină. Să fii convins că totul este creat spre binele omului, că există înfrățirea umană - și dacă nu e, ce importanță are? Mîngierea acestei viziuni constă în a crede în ea, nu în faptul că ea există cu adevărat. Pentru că dacă eu cred în ea, dacă tu, el, și ei cred în ea, înseamnă că se va adevăra” (Cesare Pavese).

Păgubos din fire, se adaptează mai lesne la ceea ce nu s-a petrecut decît la ceea ce s-a putut petrece.

A. E.: „Posibila frumusețe similitetică a unei amînări, prelungirea ei fără termen, ieșirea ei din articulațiile practice. Evident, o amînare în raport cu tine însuși.

Știința: o expresie a maturității (poate cea mai onorabilă); tehnica în schimb n-are ceva ludic, cum o prelungire a copilăriei?

„Carnivorii au o vorbă: «cea mai bună legumă e carnea». Ei, iată că pentru ei există și vegetala cu gust de carne de porc. Se cheamă jackfruit, este un fruct exotic extrem de sănătos, care a apărut și la noi în țară. Se găsește proaspăt la conservă sau sub formă de cuburi prefierite. Jackfruit este considerat cel mai mare fruct din lume. Greutatea lui variază între 5 și 45 kg., crește în copaci în India și este vîndut cu prețuri cuprinse între 1,5 și 3 dolari kilogramul” (Click, 2019).

În evoluția vieții speranța ajunge a funcționa intermitent, spre deosebire de angoasă care tinde spre continuitate. O explicație? Ultima are parte de prestigiul blasfemic al noului.

Pe micul ecran, exponentul unui gen de ocultism psihologic consiliindu-ne să nu ne aruncăm privirile niciodată nici în trecut nici în viitor, ci, în vederea dobîndirii unei fericiri energetice, să ne limităm cu strictețe la prezent. Dar elementara noastră dificultate de a delimita prezentul de trecut și viitor nu-i situează oare optimismul jubilent sub semnul îndoielii?

Să fim ceea ce putem fi, spre a întîmpina cu dignitate ceea ce nu putem fi.

Dificultatea cu care prezentul se transferă în amintire, frivola ușurință cu care glisează spre viitor.

„Cînd au învățat cangurii să sară?”, o întrebare care frămîntă comunitatea științifică de multă vreme, și-a aflat, în sfîrșit, răspunsul: mutația s-a produs acum 20 de milioane de ani, în urma unor schimbări climatice majore; deplasarea prin salt, susțin savanții, era în mai mare măsură compatibilă cu terenul arid care a rezultat în urma deșertificării continentului australian. Deducem de aici că, la începuturi, cangurii se deplasau cursiv și neprecipitat” (Dilema veche, 2019).

Cei ce au beneficiat de o copilărie fericită ajung a se teme de moarte într-un grad mărit, deoarece, dispărînd la un moment dat veghea sacră a familiei, încearcă un simțămînt al abandonului. Moartea are astfel în ființa lor un preambul dureros.

Nu poți realmente înțelege, nu poți iubi un om dacă nu-i realizezi slăbiciunile. Iubindu-l, într-un anume fel și te asumi. Asumîndu-le, te străduiești a le absolvi. A. E.: „Dar redempțiunea nu reprezintă atributul lui Dumnezeu? Te poți substitui Lui?”. Unii din noi cutează a crede că da. „Dragostea îl preface pe cel care iubește în chipul celui iubit: dacă-L iubești pe Dumnezeu, Dumnezeu vei fi; dacă-l iubești pe diavol, diavol vei fi” (Sfîntul Augustin).

„În democrație, fiecare nouă generație e un popor nou” (Alexis de Tocqueville).

A. E.: „Patriotismul românesc, din păcate, încă intoxicat la ora actuală de naționalismul cEAUȘIST. Azi, cînd întîlnim accentele

patriotice, gîndul ni se răsucesce automat către retorica dezlăntită a Cîntării României ori a Cenaclului Flacăra. E ca și cum pe un teren pe care au funcționat execuțiile ordonate de un regim totalitar s-ar fi proiectat un parc de distracții. Pînă una-alta o impietate atrage după sine senzația unei alte impietăți”.

Te extinzi pentru a trăi, te restrîngi pentru a supraviețui.

O metaforă ce, rămînînd ea însăși, atinge gradul de claritate, puterea de convingere proprii unei propoziții raționale. Suprema sa realizare.

Supoziție. Cine nu izbutește a iubi obiectele umile din preajma sa mă tem că nu izbutește nici a iubi satisfăcător lumea în calitate de acesteia de Creație divină.

Întocmai cum un melc scoțindu-și cu prudență coarnele spre infinit, sensul poetic.

„Dictatorul nord-coreean a lansat confecțiile din proteine, vitamine, fier și calciu care pot fi mîncate pe timp de foamete. (...) S-ar evita, astfel, suferințele din perioada crizelor de alimente, cum a fost foametea ce a distrus țara între 1994 și 1998. La acea vreme, nord-coreenii ajunseseră să mînce rădăcini, cartofi cruzi, sau plante sălbatice. Nici șobolani sau șerpi nu mai găseau să-și potolească foamea. (...) Colecția vestimentară cu totul specială este prezentată într-un catalog, 47 de pagini din catalog prezintă modelele de haine comestibile pentru bărbați și 103 pagini pentru femei” (Click, 2019).

Dificultatea continuă a stilizării unor texte mai vechi, aidoma curățării unei grădini de scaieți. După o vreme, îți dai seama, stupefiat, că scaieții reapar. N-ai decît să reiei operația.

Pentru a se impune spiritului, se cuvine ca speranțele să aibă girul unor amintiri tributare mîhnirii.

„Cînd nu există vină din partea noastră, cele mai dureroase părăsiri de către Dumnezeu nu sunt decît o formă, chiar cea mai intensă a îmbrățișării Sale” (Monseniorul Ghika).

Consolarea nu e o bucurie, ci o diminuare a durerii. Dar are un alibi mirific. Alături de noi plînge Providența.

A. E.: „Un adagiu regalist, adaptat: «trecutul a murit, trăiască trecutul»”.

Există și o prostie subtilă. Mostră: scrisul lui X.

X ne oferă un scris nu o dată dens, carismatic, dar e un personaj sec, cu un aer de contabil prost dispus, Y e agreabil, cald, dăruitor în calitate sa umană, dar scrisul său e searbăd, decepționant. A. E.: „Nu te poți bucura nici într-un caz nici în celălalt, căci ambele demonstrează dramatismul condiției umane”.

„Niciodată vocile nu sunt atît de frumoase ca-ntr-o seară de iarnă, atunci cînd apusul aproape că îți ascunde trupul, iar cuvintele par a se naște de nicăieri, cu o nuanță de intimitate rar întîlnită în timpul zilei” (Virgina Woolf).

În zelul său competitiv, inteligența poate deveni dureroasă precum un mușchi suprasolicitat.

Senectute. În fapt nu ești singur nici acum. Te însoțește, atît de mișcător-solidar, crepusculul lumii tale.

A. E.: „Nu mă așteptam s-o aud vorbind astfel, pe micul ecran, pe zvăpăiața Oana Zăvoranu: «N-am dorit din cale afară de mult să am copii. Am dobîndit în schimb copii cu blană. Micile animale în care se concentrează toată dragostea mea»”.

„S-a calculat: dacă oamenii s-ar măcelări între ei în ritmul în careucid animale, rasa umană ar dispărea în 17 zile” (Dilema veche, 2019).

Memoria nu e decît o entitate tehnică, aidoma unei mașini pe care amintirea, aidoma unei ființe, o poate conduce pe traseele de ea stabilite.

„Firescul, în celebrul vers al lui Boileau, este desigur totuna cu adevărul. Chassez le naturel, il revient au galop. Mă întreb dacă numai el, alungat, revine degrabă. Minciuna, deopotrivă. Într-atît suntem coborîtori nemijlociți ai păcatului din vechi, comis sub semnul și la adăpostul minciunii. Minciuna s-ar zice că a dobîndit rang de trăsătură firească în constituția noastră psihică, în orice epistemă ar generaliza Michel Foucault” (N. Steinhart).

A. E.: „Visul: o cumpănă între posibil și imposibil. Într-un caz fericit, înclină spre imposibil din capul locului”.

O cămilă poate supraviețui fără apă 7 zile.

*
Tristețea lucrului înfăptuit pe jumătate poate fi mai mare decât cea a lucrului integral neînăptuit. Demonia ezitării între cele două condiții.

*
Insațiabil de viață, insațiabil de moarte.

*
„Viața lumii se săvârșește din voința cuiva, cineva face ceva anume cu această viață a întregii lumi și cu viețile noastre. Ca să putem nădăjdui că vom înțelege sensul acestei voințe, trebuie mai întâi s-o împlinim, să facem ceea ce ni se cere, nici nu voi înțelege vreodată ce se vrea de la mine, și încă și mai puțin voi pricepe ce se vrea de la noi toți și de la întreaga lume” (Lev Tolstoi).

*
A. E.: „Puțină boală e binevenită în cuprinsul sănătății, astfel cum un ingredient dă gust bucatelor”.

*
Examinarea analitică a unei mari dureri nu e pentru un autor o operație lesnicioasă, deoarece fascicolul lucidității orientat asupra durerii în cauză vizează obiectivitatea inexpugnabilă a acesteia, natura sa ireductibilă. E ca și cum ar proiecta asupra unei uși

închise o lumină puternică, nădăjduind ca măcar o singură rază să treacă dincolo de marginile ei, în încăperea de alături.

*
Parfumul: un nimb olfactiv care indică un gen de sfințenie laică, replică dată divinului în sfera mundană. O delicatețe senzuală și practic imaterială. Totodată smerenie și cutezanță.

*
„Primăria Romei a decis ca, din luna aprilie, banii azvârliți de turiști în Fontana di Trevi (în jur de un milion și jumătate de euro anual) să nu mai fie destinați actelor caritabile, ci administrației publice, urmînd să fie folosiți de acum încolo pentru lucrări de infrastructură. Sunt curioasă cîți turiști își vor mai pune dorințele în contul Primăriei” (**Dilema veche**, 2019).

*
În Evul Mediu prostituetele erau pedepsite prin tăierea limbii pentru a nu-și putea negocia prețul.

*
Maturitatea, vîrsta corespondentă prezentului celui atît de nerezonant, damnat.

*
Prefer să ascult muzică la radio sau casetofon, iar nu parti-

cipînd la un concert. Înfățișarea, gesturile, mimica interpreților îmi distrag atenția astfel cum, la biserică, în timpul unei slujbe, cineva ar vorbi în preajma mea. Aidoma fluxului mistic, cel estetic nu suportă imixtiunile unui real inoportun. Muzica și reculegerea religioasă: pauze ale realului, similare unor benedictiuni.

*
„La urma urmei canibalismul este o tendință înnăscută în om și ca să se manifeste nici măcar nu are nevoie de execuții. Lipsa de compasiune este profund înrădăcinată în om într-un mod aproape anatomic, ca pata oarbă din ochi și imperceptibilă ca și aceasta. Căci în fiecare epocă există proscrisul asupra căruia se concentrează repulsia. El este defăimat, prigonirea lui este un act lăudabil; dacă i se întîmplă ceva rău, toți răsufală ușurați. Această satisfacție se întîlnește și la oamenii buni, gen Mr. Pickwick. Ea începe încă de la grădiniță și din primele clase primare” (Ernst Jünger).

*
Autenticul miracol nu se disociază de normalitate, ci ne apare concretesc cu materia acesteia. Nu reneagă realul, ci îl scaldă într-o iluminare ce provine chiar din enigmaticele profunzimi ale realului. (G. G.)

Liviu Ioan STOICIU / POEZIE

Învins

Un război dinlăuntru, devastator – cu mii de morți civili, întâlnești într-o viață, cunoscuți sau nu, cu obuze de tanc aruncate inclusiv în camere de hotel și bombardament al aviației asupra buncărelor de sub palatele prezidențiale, nimic nu a scăpat pe picioare. Nu mai știi ce să crezi, nu sunt eu acesta, e altul... Lasă, dragă, va trece și războiul dinlăuntru tău, va trece și dictatura... Chiar așa? Într-o zi,

urmașii tăi îți vor descoperi craniul de culoare gălbuie, „frumos mirositor”, pe care-l vor așeza pe fereastra altarului din natură... Mergem înainte – în scopul reducerii stărilor de încordare, ia-ți adio de la tine, fii total liber, ce mai contează restul? Tu,

prăbușit în pragul casei, învins, după un nou război cu tine însuși: „Eram cu sabia lui Ștefan cel Mare în mână, băusem rău și mă apucaseră nervii”...

Ce răvășeală

Foajăie fructele zaharisite? Ce naiba: gustăm dintr-o cupă cu petale de flori! Scuipă, să nu mă deochi, de ce te uiți așa la mine? Luna plină te influențează și pe tine... Râzi, alintată. Ai aici o sticlă plină cu parfum: mergi să

o adaugi tu fântânii țâșnitoare a zilei de mâine, sau merg eu? Mergem amândoi, umbre tremurătoare... Ascultă cum foajăie, de fapt, levănțica în săculeți la subsuori: nu mă săruți? Ah, ce răvășeală

sufletească e pe aici, fluturii albi îți intră în ochi, pe întuneric, „din ochii mei înseamnă că vine lumina care îi atrage?” Eu credeam că ea vine de la lună. Bravo... Te sărut: fără revoltă, fără dezgust, Doamne, așa ce-aș vrea să mă dizolv în miezul de fier lichid al pământului...

Ce ne facem, fraților

Mai sunt 27 de ani, sau nici atât, și începe un nou ciclu – zeci de milioane de oameni vor muri, îți poți închipui? În războaie, catastrofe, epidemii. Nu poți să pui câteva zeci de mii de cadavre la un loc, darmite milioane... Se reglează mama natură. Tu ești sigur? Așa am citit: ba că se încheie anul cosmic, ba că nu văd nimic mai departe profetii... Păcat de ultimele generații. Ce ne facem, fraților? Ne îmbătăm. Își scoate cerceul din urechi și-l pune pe noptieră: facem

tot felul de chestii, ne luăm de fete, ne ducem la cimitir noaptea, bem sânge de pisici și de câini, după ce-i spintecăm. Iar ziua ne rugăm la diavol. Dacă vrei tu, iubito... O îmbrățișează. Îți dai seama? Lumea habar nu are ce o așteaptă. Maximum 27 de ani mai avem de trăit! Dar poate că noi scăpăm... Poate. Dar nu ne va folosi la nimic. Nu te cuprinde o posomoreală? Măcar atât.

Avicenna

Sunt descurajat, nimic nu mai merită, nici moartea nu are sens, ce să mă fac? Am în jur oameni dați peste cap și transformați în fiare care vor să mă sfășie încetul cu încetul, pe rând: am ajuns la fund, în prăpastia plângerii și nu mai e nici un suiș în inima mea. Nu mai există

îndreptare prin grație: sunt permanent batjocorit, de ce merit un asemenea tratament? De ce nu. De fapt: „Dacă lucrul este așa, în ce fel este? Dacă nu este așa, în ce fel nu este?”

Cauza tuturor acestor fenomene fiind retragerea căldurii naturale din interiorul corpului

social: bun, așa o fi, dar... Încotro să o iau? Ia-o după Avicenna. Nu mai am încredere: sunt încolțit de aceeași veche intrare și ieșire a mea.

Mama de-a doua

O atingi și-ți retragi mâna. O mângâi și întârzii cu mâna pe frunte să-i preiei răceala. Stă întinsă cuminte, acum nu se mai gândește la nimic, mereu au înnebunit-o gândurile că n-a dus nimic la capăt cu adevărat... Ai vrea să plângi, dar izbucnești în răs, amintindu-ți de una din bățile primite în copilărie de la tata, când ai fost apărut de ea – în definitiv, mama de-a doua se odihnește acum, care e problema? Să ne bucurăm că a scăpat, sărmana, de toate grijile... Aprinzi lumânări noi, nu știi ce să mai faci. Dacă ai avea puterea asta, ai merge la pădure, acum, să culegi ghiocei, să-i dăruiești la oraș, atât i-au plăcut... Lasă, seamănă-i ghiocei pe mormânt. Nu aude bine? „Nu întâp rădăcina prunului, ci capul nebunului, să se ducă în sat să-mi aducă bărbat”... Țipă vocea mamei lui de-a doua, care l-a crescut de la doi ani, țipă că-i e frig, a ajuns acolo unde securea nu taie și n-are lemne să pună pe foc, să vină un bărbat... Oftează. Nu mai putea de îngâmfare, era parcă la munte, azi ningea, mâine ar fi mers la mare, o auzea. Dar avea o frică nejustificată, frică de insecte, frică de necunoscut, frică de aglomerație...

Ce tâmpenie

Plouă mărunț, sunt îndrăgostit? La 42 de ani... Plouă cu femei mai bătrâne un pic decât mine, nu înțeleg. Strâng din

dinți, tremur, azi, 25 mai am primit Premiul Uniunii Scriitorilor: „pentru curățatul corcodușelor”. Pentru ce? Ce tâmpenie: trezit la realitate... Am intrat

până la gât într-o apă întunecată, încet mișcătoare... Privesc în gol, îmi place să mângâi această apă, are pielea catifelată a femeilor de care sunt îndrăgostit, mai bătrâne un pic decât mine. După

ce am reușit să prindem sub piele, înfiorați, iepuri sau porumbei, murdari, veniți să ne spălăm: în condițiile acelea de calm de după dragoste, cu un deget dus la buze, arătând țărnușul, până

acolo, departe, unde ghețarul cade în mare...

Baladă

Mi-am luat inima din cui, pusă la uscat, am reinstalat-o la locul ei și am plecat de nebun unde am văzut cu ochii – pe valea subconștientului, pe Valea Anieșului, pe 2 mai 2003. La început mi-a venit să cânt, pe la mijloc am vrut să renunț, la sfârșit mi-a venit să plâng. Nu m-am ales cu nimic, am rămas tot singur, m-am certat cu mine însumi până am obosit, m-au năpădit pe rând nefericirile – „Parchet în exploatare, atenție, se colhănește”, am citit și n-am priceput, atât mai țin minte, am mers mai departe: plecat pe soare, m-a prins ploaia, la picioare îmi curgea muntele, pe cărarea care urca erau prăbușiți de-a latul copaci rușiți la jumătate sau scoși din rădăcini, a fost vârtej, apoi am fost cotropit de zăpadă, am înnotat în ea, moale cum era, îmi curgea sudoarea șiroaic și-mi era frig, până ce am ieșit în poiana cu flori albastre, unde te asurzeau cascadele și vârful muntelui îți făcea cu ochiul. Doamne, am întrebat, ajuns aici, îmi ierți păcatele? Te-am convins? Deși nu mi-a făcut nici o plăcere... A fost totul un canon, pe care mi l-am dat singur – îmi ierți păcatele? Dă-mi, Doamne, blagoslovenia ta...

La întoarcere, departe de poalele muntelui, a doua zi, la cabana de vânătoare, unde era cazat, a povestit. Și, fiindcă nu s-a simțit curățat de gânduri negre, s-a urcat într-un copac, și-a stropit hainele de pe el cu benzină și... Doamne ferește! Final fericit. Nu i s-a aprins nici un pai de chibrit.

Contururi

Câini primăvăratice în copilăria mea, un număr impar, câini dormind pe huse, pe capota mașinilor mici demodate, negre, puse pe butuci, după ce au scos cadavrele îngropate în ascuns în malul râului:

cadavre ale unor deținuți politici dispăruți, șterși din scripte, „niște oameni cu o minte ascuțită și legiuitori”. Un număr de câini vagabonzi, ce

au scos la suprafață niște cadavre pipernicite îngropate în malul surpat atunci, pe drumul care duce la moară, de când lumea. De când

totul începuse cu urmărirea zborului funest al unor contururi dătătoare de suflet, în vremea cooperativizării agriculturii, pe când cei dezgropați erau considerați discipoli zeloși ai reinvierii anuale...

Ce-ai fost și ce-ai ajuns

Nu mai iei nici o măsură, te lași târât până la vărsarea în Marea Neagră. Ce-ai fost și ce-ai ajuns... Umbra spânzuratului din mintea lui a crescut în volum, s-a umflat, a inundat tot satul, a rupt zăgazurile. Nimic nu mai merită, repeți, și cu toate astea întârzii la masă – când nu mănânci, scrii la jurnalul tău de adio, trec zilele și nu mai mori, câte caiete ai umplut cu văicăreli? Ți-e rușine cu tine însuși, dar nu știi ce să faci mai departe, lași să se răzbune lucrurile de la sine. E un adevărat prăpăd în interiorul tău. Vino lângă mortăciunea mea, să te mângâi,

îi spune ea, cu inima strânsă, iubită cândva, acum îngrozită de ceea ce vedea în oglindă. Celor ca el li se băteau cuie în limbă, li se smulgeau unghiile cu cleștele, li se pârjolea pielea cu lampa de sudură, erau scufundați în băi de acid, li se tăiau urechile și erau aruncați în closete – pe lumea asta! E

clar, la momentul potrivit va trebui să-și ia pe furis, pentru vecie, tălpășița.

Un eșec

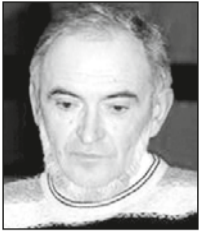
O casă acoperită de plante agățătoare, plină de gândaci, lipicioasă, igrasioasă, în întuneric, asta suntem împreună și nu mai vrem să fim, vrem să ne eliberăm. „Întâlnirea

noastră în pat a fost iar un eșec”: tot mai bine e aici, la soare, în parc, pe o bancă, la zece metri de apa lacului de unde se aud plescăiturile paletelor bărcilor în care bucureștenii își petrec sfârșitul de săptămână, îl recunoști pe ăla, cu mustață și pantaloni de cantonier? E

o dulce nebunie, latri. Ce faci? Latri, nu vezi? Sunt ființe invizibile pe aici. Și dacă latri așa crezi că le sperii? Te faci de răs. Latri înviorat... Nu te deranjează? Trec pe alee și te ating mari șopârle colorate și femei cu pielea arsă. De unde au apărut? Mai bine hai

să ne întoarcem acasă: o casă acoperită de plante agățătoare...

Adrian Dinu RACHIERU / Un duet bucovinean

Cu o vinovată întârziere semnalăm o apariție editorială care ar fi binemeritat un alt tratament. E vorba de volumul *Dulce de Suceava – Amar de Cernăuți* (Editura *Mușatinii*, 2014), o carte „la două mâini” (dar nu pe două voci), semnată de Doina Cernica și Maria Toacă, adunând cronici, note, interviuri, știri etc., pe tonul unui jurnal de front, cu relatări febrile, de la fața locului, unind, măcar livresc, Sudul și Nordul bucovinean; adică *emisferele de Bucovina*. Rod al unei prietenii și fiind „povestea unei prietenii”, volumul-diptic, așezat pe *temelia inimii*, purtând titlul ales de Maria Toacă, gazetărița de la Cernăuți, intră în categoria cărților frumoase și triste, vorbind despre dureri și frustrări, despre speranțe și neîmpliniri. Fiindcă, ne avertizează Doina Cernica, „cel mai bine se vede cu inima”. Or, articolele risipite în timp în cotidianul sucevean *Crai Nou* (1993-2014) ori la *Zorile Bucovinei*, acolo unde trudește Maria Toacă, îngemănează, la temperatura evenimentelor, bucuria cu tristețea și încearcă să afle, sub cupola râvnitei unități culturale, „ce mai e pe la noi, ce mai e pe la ei”, reînnoind „firul speranței”. O cronologie în oglindă, probând că cele două jumătăți *comunică*, trăind, într-o Bucovină răstignită de o Istorie nedreaptă, stări comune de spirit. Coperta, înfățișându-ne una din *Crucile* regretatei Dany Madlen Zărnescu sugerează că negrul, anunțând o *iluminare simțită*, rămâne culoarea tainei, pecetluită într-un viitor cețos, pentru care, însă, ar trebui să luptăm, construindu-l. Mesajul opului în discuție e limpede în acest sens.

Bătăioasa Maria Toacă, născută la Boian și absolvind, la Chișinău, Facultatea de Jurnalistică privește, firesc, *dinspre Cernăuți*, pentru acum și peste vremi. În secțiunea *Mariei de la Cernăuți*, scrisă cu „lacrima care spală privirea”, descoperim un șir de „elegii urbane” și „autografe pe caldarâm”, vorbind, cu „iubire și tristețe”, despre *eternitatea eminesciană*. Desigur, din unghiul „amarului de Cernăuți”. Însemnări care respiră în pagini de ziar și revistă, uitate, poate, adunate acum, iată, la somația prieteniei din Suceava într-o carte impozantă, cercetând patetic și responsabil soarta unei limbi în care se mai speră și se visează. Orașul, avându-l drept ctitor pe Alexandru cel Bun, când, la 8 octombrie 1408, domnitorul moldav pecetluia un privilegiu vamal pentru negustorii din Lvov, așezat la răscrucea marilor drumuri comerciale intra, astfel, în Istorie. I se părea, în copilărie, „însăpământător de mare”; acum, scrie Maria Toacă, frumosul burg pare „împăcat cu destinul său”, pricină pentru care, relatând cu sărg despre evenimente cernăuțene, vrea să pună în pagină *cât mai mult adevăr*. Și constată, măhnită, că ne mulțumim cu *moara de vorbe*. Este chemat în ajutor și Dragoș Vitencu, ale cărui scrieri (*Cernăuțul meu* și *Scrisori de la Dumnezeu*, îngrijite cu acribie de Aura Brădățan) vorbeau despre „sufletul orașului”, veritabil mozaic etnic. Până când a venit *pribeția*, frângând atâtea destine; sau, cu vorbele diaristului, „rosturile vieții i-au fost răsturnate”.

Cât despre Doina Cernica (născută la Vama), trebuie să spunem că prezența ei în peisajul cultural bucovinean este o binecuvântare. Și nu avem în vedere doar paginile săptămânale de cultură și artă de la *Crai Nou*. Recent, tipărit la *Mușatinii*, în 2014, volumul *Citiioarea, călătoreala*, cu bucuria de a dăru, ne oferea o *carte trăită*. Ne dezvăluia, cu abur liric și implicare afectivă, rodul peregrinărilor sale; fiindcă orice călătorie, suntem avertizați, este pregătită de cărți și urmată de cărți. Cum înainte de a scrie suntem cititori, orice călătorie devine o bibliotecă și însemnările, ca agoniseli culturale, se deapănă „în zarea unduitoare a întâmplărilor povestite”. Călătoreala ne propune, așadar, și o confesiune „despre citire”, adevărat festin cultural explorând *nevăzutul lumii*. Iar visul călătoriei, navetând între două lumi, nutrit din pruncie, se dovedește o cutie de rezonanță a lecturilor, „luminoase și îmbogățitoare”. Dar Doina Cernica, vorbind despre *persoane hăruite*, invocând „procentul lui Dumnezeu” este, ea însăși, o astfel de prezență, întocmind o bogată cronică a vieții literare bucovinene. Un alt proaspăt tom (*Țara de Sus, de mai sus*, tot la *Mușatinii*, în 2015) inventariază tocmai cascada de evenimente trăite cu o „întineritoare bucurie”. Sub acest titlu, preluând un vers al lui Constantin Cernica, scriitoarea Doina Cernica, „deghizată de o viață în ziaristă”, cum observase Alex Ștefănescu (și nu e singurul), ne face părtași la „viața cărții”, amenințându-ne că va urma și un volum doi, rezervat artei. Un refugiu posibil, o existență benefică încercând a se opune unui prezent dezamăgitor. Și îndemnând la rezistență, în eroicul efort al supraviețuirii într-o lume care se scufundă în mlaștina subculturii.

Cartea-diptic, scrisă împreună cu Maria Toacă este, înainte de orice, o carte a rezistenței (identitare). „Urcările”, repetate, ale Doinăi Cernica în nordul Bucovinei, „în cel mai frumos oraș

bucovinean”, îi par secvențele unei călătorii unice, irepetabile, așteptată mereu, cu înfrigurare, de prietenii Maria Toacă și Tudor Andrieș. Dar orașul pare „văduvit de enigme”. Aici, constată Doina Cernica, „fiecare gest cântărește greu”; și cu atât mai mult, dată fiind vitregia vremurilor, putem aprecia o publicație precum *Zorile Bucovinei*, „hrănindu-se” cu viața unor împătimiti gazetari. Iar Maria Toacă, primind, în 2014, premiul UZP din România este, negreșit, în *prima linie*, descriind amarul cernăuțean.

De la Suceava, Doina Cernica poate relata despre „reînviată” Societate a Scriitorilor Bucovineni (la cei 70 de ani), un reper de istorie literară, despre festivalul Eminescu pe ruta Suceava-Putna sau despre acțiunile prilejuite de cel mai longeviv concurs de poezie, pus sub standard labișian. Va constata, însă, tot cu amărăciune, că strategia „cărții de sprijin”, în pofida relațiilor „privilegiate” cu regiunea Cernăuților nu poate sparge *granița indiferenței*; că proiectul „Poduri de toleranță” s-a cam împotmolit și soluțiile concrete lipsesc; că limba română, *acolo*, rămâne o rană deschisă, încât *Cea mai curată lacrimă a noastră*, volumul lui Grigore Crigan e o carte „frumoasă și tristă”. Și îi dă dreptate, peste ani, lui Dragoș Vitencu, pentru care falnicul Cernăuți de odinioară, închis în cartea unei Istории dramatice, *nu mai există*, exilat „pe alt tărâm”. Sunt, evident, multe acțiuni comune, sunt râvnite publicațiile („de folos pentru suflet”), dar revista *Bucovina literară*, de pildă, rămâne o „necunoscută” pe meleaguri cernăuțene. Poposind deseori acolo, Doina Cernica povestește și despre descinderile lui Radu Mareș cu al său „roman periculos” (*Când ne vom întoarce*, coborând în interbelic bucovinean), despre ubicuitara Lucia Olaru Nenati și reîntoarcerile acasă ale pictorului Constantin Flondor; despre Festivalul internațional de folclor „Întâlniri bucovinene” sau despre Proiectul transfrontalier TACIS, încurajând turismul cultural sub pavăza *Patrimoniului cultural comun*. Vizitează cimitirul, căutând urmele unor mari bărbați ai neamului, înregistrează, cu discreție, cedările (necesare, vai, pentru supraviețuire) și ieșirile la rampă ale Societății pentru cultura românească „Mihai Eminescu”, odată cu firescul carusel al liderilor (Arcadie Opaț, Ștefan Broască, Vasile Băcu). În fine, semnează tandre figurine, pomenindu-i pe cei ce s-au grăbit să plece, provoacă interviuri, nu ratează nicio lansare de carte. Așadar, o cascadă de evenimente, de la toamnele bacoviene (firește, la Bacău) și teii Botoșanilor până la revenirile în Câmpulung Moldovenesc, acolo unde întotdeauna îi e „frig și bine”.

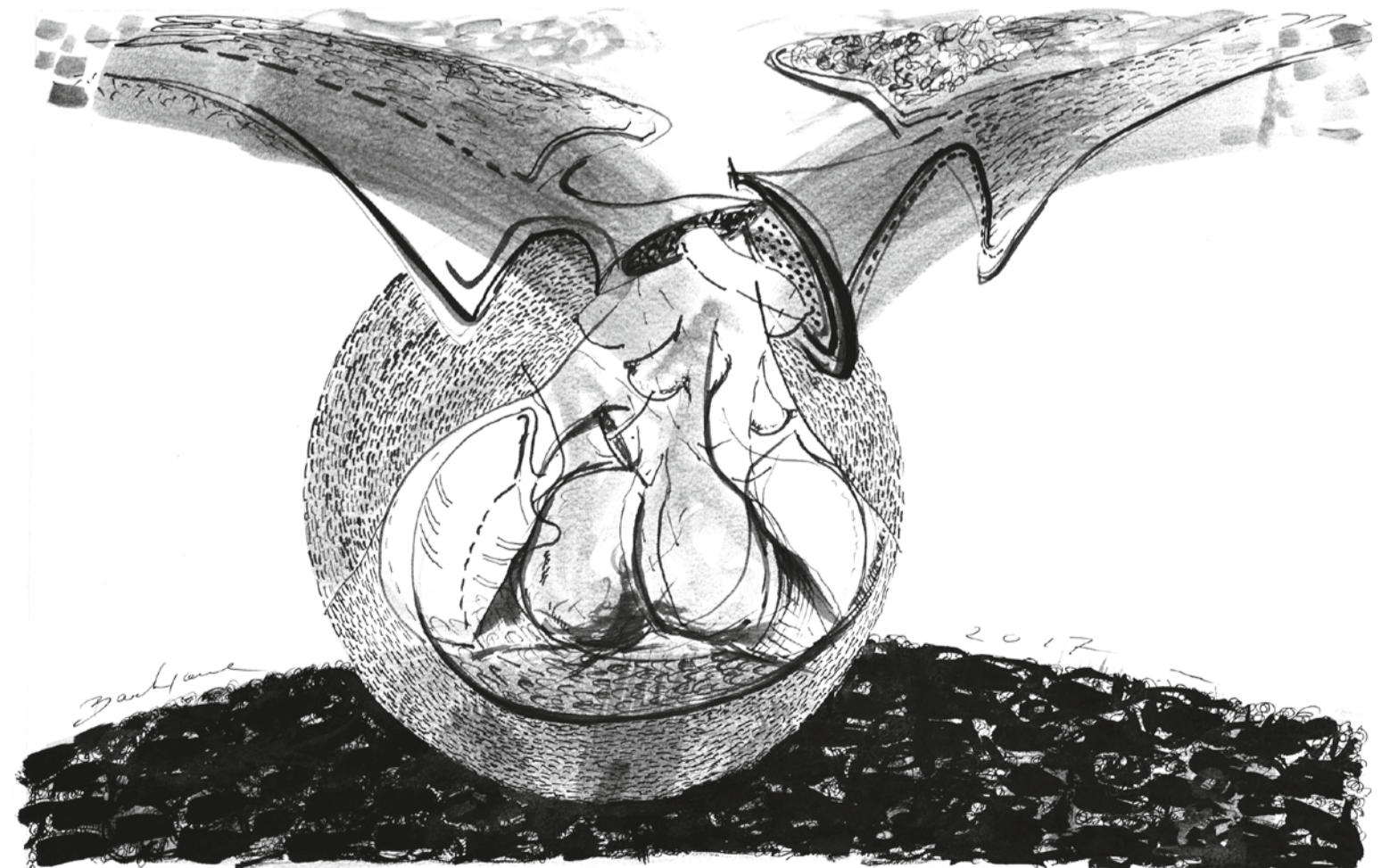
E vizibilă dăruirea cronicarului, cheltuind timp și energie pentru a sluji Bunătatea, Blândețea, Adevărul (cum ne povățuia, la Putna, stărețul Melchisedec Velnic). Dar Doina Cernica, spuneam, nu e doar cronicar. Sfidând sfielile și chiar interdicțiile instituționale, veghind la flacăra românismului, gazetărița vine în „capitala eternă” a Bucovinei („capitală de suflet”, „oraș fundamental” etc) împovărată de griji, topind în magma sufletească atâtea inițiative, nostalgii, speranțe; și deplângând, neispitită de pana pamfletarului, atâtea neputințe și eternul nostru pasivism. Încât scriitoarea, în

tandem cu Maria Toacă, culege, la tot pasul, „probe” și ne împărtășește câte ceva din atmosfera locurilor.

În replică, Maria Toacă stă de vorbă cu oaspeții Cernăuțului, construind, cu har, profiluri afectuoase, îndeosebi în secțiunea botezată „Autografe pe caldarâm”. Astfel, ne întâlnim cu Nina Cionca (strănepoata lui Ciprian Porumbescu), Anna Ravliuc, cea care risipește „ceața nostalgiilor” și Stela Covaci, cu Florin Piersic („hoinărind” printre amintiri), Adela Popescu, invocându-l pe „George al ei” și Constantin Flondor, căruia Ilie Luceac i-ar fi trezit tainica dorință a întoarcerii. Sau cu regretata pictoriță Dany Madlen Zărnescu. Bineînțeles, stăruie asupra figurilor de altădată: primarul Traian Popovici, cărturarii Radu Grigorovici, Vladimir Trebici, Radu Economu, George Munteanu ori G. Löwendal, „românul prin opțiune”. Nu putea lipsi Anița Nandriș-Cudla, salvată prin iubire și credință de *comucidul* siberian, al cărei manuscris, transmis nepotului Gheorghe Nandriș, a devenit o carte-document. În calendarul durerilor neamului figurează, negreșit, *amarul dezrădăcinaților*, cei care, plecând în lume în „căruța pribegiei”, fugind de urgia bolșevică, deveneau / erau „niște nimeni fără țară”, cum scrie Maria Toacă.

Din galeria numelor de rezonanță nu putea lipsi Leca Morariu și „Bucovinața” lui, înjumătățită. De fapt, prin *morăreanul* iașiot Liviu Papuc și printr-o vioaie fundație culturală suceveană, păstorită de familia Maria și Ion Olaru, elanul „lechiștilor” se manifestă admirabil, fapt subliniat, cu încântare, de ambele autoare. Dar numele-reper, pomenit obsesiv, rămâne, desigur, Eminescu, cel care – ca pavăză – asigură supraviețuirea în „matricea cuvântului matern”, atât de primejdut. Și față de care, îndatorați moral, subliniază Maria Toacă, avem „mari restanțe”. Visătorii continuă să spere, înțelegând că poetul național împiedică lepădarea de Istorie și limbă; că el, îndeosebi pentru cei înstrăinați, asigură „șansa de a nu ne pierde”. Dar tot Maria Toacă se întreabă ce s-a ales din entuziasmul de odinioară, de ce preferăm *dormitarea* sau, în funcție de calendar, patriotismul cu clopoței, zgornos și neproductiv. Tot sub semnătura Mariei Toacă descoperim fugare și afectuoase însemnări, elogiind „experiența de luptă” a Alexandrei Cernov, efortul Tamarei Severniuk de a-l traduce pe Labiș în ucraineană sau prezența tonică a măicuțelor de la Voroneț (monahiile Elena Simionovici și Gabriela Platon, sub blândul îndemn al stăreței Irina); ori strădaniile Elenei Condrei de la Botoșani (ținând „în viață” premiile editurii *Geea*) și ofrandele *Respirărilor*, preluând marea Sărbătoare a limbii noastre „cea română”. Plus atâtea întrebări care ne frământă, consemnând șirul de speranțe „răstignite pe crucea neîmplinirilor” și așteptând răspunsuri din partea unui viitor incert, nebulos.

Volumul semnalat, de dorit a fi citit, cutezăm a crede, ca *lectură obligatorie*, are, printre altele, și meritul de a forța *granița indiferenței*, reamintindu-ne un vechi îndemn al istoricului Ion Nistor: cel de a coagula energiile românismului înspre un „scop înalt”. Povață care, păgubitor, întârzie de a fi urmată.

Viorica GLIGOR / Cercul simbolic al destinului

Scriitoarea turcă Elif Shafak, cunoscută mai ales prin romanele *Bastarda Istanbulului* și *Cele patruzeci de legi ale iubirii*, este o prezență foarte activă în spațiul public, prin activitatea profesorală desfășurată în cadrul mai multor universități din Turcia, Anglia și SUA, prin articolele, discursurile inspiraționiste și comentariile sale politice. Romanul *Cele trei fiice ale Evei* (Ed. Polirom, Iași, 2017, traducere din limba engleză și note de Ada Tănăsă) prezintă o tematică bogată și complexă: condiția femeii musulmane în societatea orientală și occidentală, (anti)islamismul, conflictul dintre tradiție și modernitate, dintre religie și secularism.

Acțiunea cărții pendulează între două planuri narative și temporale, unite de evenimentele care marchează destinul protagonistei. Peri, soție casnică și mamă a doi adolescenți, trăiește în Istanbul anul 2016, dar rememorează întâmplări semnificative din copilărie, adolescență și din perioada studenției, reactualizând, astfel, atmosfera familială din orașul de pe Bosfor, din anii 80, dar și pe cea universitară, din Oxford, între 2000-2001. Prezentul și trecutul dialoghează permanent, dezvăluind personalitatea complexă a ființei feminine, devenirea ei contorsionată, modelată de influențe antitetice, de tensiunile permanente dintre părinți. Acestea oglindeau viziuni și convingeri de viață contradictorii, dar și disputa dintre credință și ateism, manifestată în microcosmosul familiei musulmane. Tatăl, Mensur, spirit lucid și materialist, era refractar față de comportamentul și gândirea bigote ale soției. Selma, profund evlavioasă și însingurată, trăia, la rândul ei, un complex de superioritate. Peri asista neputincioasă la înstrăinarea lor ireconciliabilă: „*Mensur, umilit de înfățișarea soției, își dorea să nu mai fie văzuți împreună. Se ducea singur la cumpărături – la fel și ea. Hainele ei intruchipau tot ce disprețuise, detestase și înfruntase la Orientul Mijlociu. Ignoranța evlaviosilor. Convingerea că ei mergeau pe drumul cel mai bun – doar pentru că se născuseră în cultura asta și înghițeau fără să pună întrebări orice erau învățați. Cum puteau fi atât de siguri că adevărurile lor erau superioare când știau atât de puține, dacă știau ceva, despre alte culturi, alte filosofii, alte moduri de-a gândi? Pentru Selma, felul de-a fi al lui Mensur intruchipa tot ce o scotea din sărite: privirea condescendentă, tonul categoric, înclinarea plină de îndreptățire a bărbiei. Aroganța modernștilor laici. Ușurința încrezută și afectată cu care se situau în afara și deasupra societății, disprețuind tradiții de secole. Cum se puteau socoti luminați când știau atât de puține, dacă știau ceva, despre propria cultură, despre propria credință?*”

În acest climat psihologic și emoțional totalmente nefast, adolescența Peri va căuta, șovăielnic, calea spre sine însăși. Criza ei identitară nu va fi soluționată prin plecarea în Anglia, dimpotrivă. Aici va regăsi aceleași dispute ideologice, iar prietenia cu cele două musulmane, Shirin și Mona, îi va accentua conflictul interior, cu atât mai mult cu cât în ele va regăsi două ipostaze ale feminității cu care nu se putea identifica pe deplin. Nonconformismul și ateismul iranienei Shirin o exaspera și o seducea, în egală măsură, iar tradiționalismul religios al egiptenei Mona, asumarea ferventă a valorilor islamice, inclusiv a voalului, îi provoca atitudini de recul și respingere. Prefera calea de mijloc, îi repugnavu extremele atitudi-

nale. Vulnerabilă, mistuită de indecizii, de neîncredere și de spaima eșecului, ea resimțea absența divinității ca pe o nefericire ontologică: „*Făcea atâtea eforturi să fie normală, încât adesea nu mai avea nici un strop de energie să fie altcumva, lucru care îi dădea un sentiment de inutilitate. De la un moment dat, fără să-și dea seama, singurătatea încetase să mai fie o alegere și devenise în schimb un blestem. Un gol în piept atât de adânc și de permanent, încât își inchipuia că poate fi comparat doar cu absența lui Dumnezeu. Da, probabil că asta era. Purta absența lui Dumnezeu înăuntrul ei. Nu-i de mirare că i se părea așa de grea*”.

Deloc întâmplător, cele trei tinere par prinse într-un cerc simbolic al destinului, fiecare dintre ele fiind constrânsă să se oglindească în identitatea celeilalte și să-i accepte alteritatea. Tipologic, Shirin este Păcătoasa, Mona – Credincioasa, iar Peri – Nehotărâta. Prezența tutelară a vieții lor universitare este charismaticul profesor Azur, la al cărui seminar despre Dumnezeu s-au înscris și au fost selectate. Discipolatul lui Peri implică trăiri antitetice. Nutrește față de acesta sentimente de admirație și iubire, dar și de frustrare și furie. Este sedusă de inteligența strălucitoare a maestrului său spiritual, de erudiția și de puterea lui de a provoca spiritele tinere, de a le elibera din chingile prejudecăților, ale convențiilor culturale și religioase. Totuși, nu-i poate ierta complexul de superioritate și aroganța, chiar dacă înțelege că Azur își învață studenții să fie ei înșiși: „*În cuvintele lui Azur găsea o cale de evadare din dualitatea epuizantă cu care crescuse în casa familiei Nalbantoglu. Alături de Azur putea să îmbrățișeze nenumărate fațete ale ființei care era și să fie mereu bine-venită. Nu trebuia să înăbușe, să controleze sau să ascundă vre o latură a ei. Lumea lui Azur se situa în afara dicotomiilor rigide precum bine și rău, Dumnezeu și Șeytan, lumină și întuneric, superstiție și rațiune, teism și ateism. El însuși se ridica deasupra tuturor certurilor pe care le avuseseră Mensur și Selma de-a lungul anilor și, cumva, i le trecuseră fiicei lor. Peri a simțit în adâncul sufletului, deși avea s-o nege din răspuseri, că e îndrăgostită de profesorul ei*”.

Mintea sfredelitoate a profesorului îi poartă pe discipoli spre tărâmurile periculoase și sălbatice ale gândirii pe cont propriu, dincolo de limitările tuturor dogmelor și ale certitudinilor: „*Întrebările contează mai mult decât răspunsurile, curiozitatea e superioară certitudinii... Boala Certitudinii, cu toate că era imposibil să scapi de ea o dată pentru totdeauna, puteai să ți-o închipui ca pe o mantie pe care aveai libertatea s-o dai jos.*

- Fiți polimați, a răspuns Azur. Împlețiți diverse discipline, sintetizați, nu vă concentrați doar asupra religiei. De fapt, țineți-vă departe de religie, nu face decât să dezbină și să incurce. Orientați-vă spre matematică, fizică, muzică, pictură, poezie, artă, arhitectură... Abordați-l pe Dumnezeu pe căile cele mai improbabile”.

Dincolo de țesătura fascinantă a poveștii, *Cele trei fiice ale Evei* este un veritabil roman psihologic și de idei, a cărui dimensiune critică la adresa societății turce contemporane este explicită. Mai ales atunci când acțiunea se consumă în prezentul unui Istanbul al anilor 2016, măcinat de abandonarea treptată a principiilor democratice, de fundamentalism și terorism. Elif Shafak a radiografiat toate aceste anomalii politice, sociale și religioase și a analizat consecințele lor dramatice asupra vieții private a oamenilor.

Lucian GRUIA

Boris Marian Mehr – Fanteziile unui nebun calm

(Ed. Astralis, 2019)

Carta semnată de cunoscutul scriitor Boris Marian Mehr este foarte interesantă. Nu este nici jurnal, nici memorialistică, deși conține pagini autobiografice, nici carte de învățătură, deși conține maxime adunate după o îndelungată experiență de viață, nici roman, deși conține fragmente de literatură onirică/suprarealistă ori versuri scrise în proză, ori invers proză versificată. Aș numi-o un jurnal de idei dar mai bine s-ar potrivi, așa cum o denumește autorul, o carte *personală* pentru originalitatea ei.

Iată câteva din concluziile trase de autor din experiența vieții sale: „nu pot scrie numai pentru mine”; „ceea ce admir la tinerii de astăzi este un anumit spirit de solidaritate pe generații”; „Premiul suprem pe care mi l-a oferit viața este pasiunea pentru literatură, pentru scris”; „cred că am un anumit fler la cei talentați, simt când cineva scrie bine, nu admir expozițiile lirice. Rafinamentul și armonia mă atrag mai mult”; „Cred în dragostea pe viață, care se confundă cu viața, adevărată minune”; Îi plac basmele populare românești: *Povestea porcului* și *Tinerețe fără bătrânețe* ce pot sta alături de marile basme din colecția lumii. etc

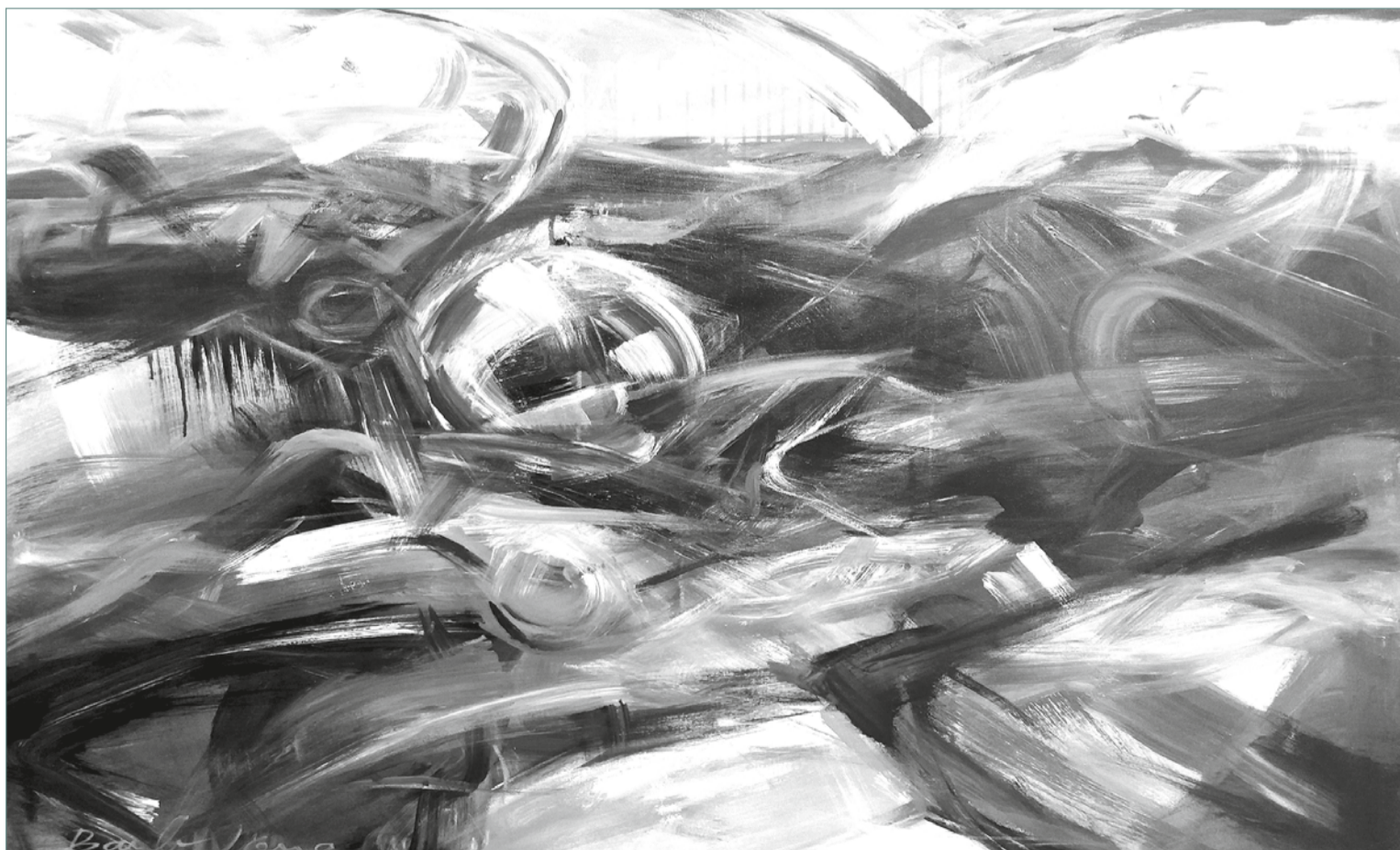
Iată și câteva concluzii amare: anul 1989 a împărțit societatea în două; cei „vechi” și cei „noi”; autorul nu agreează poezia pornografică; sinceritatea i-a adus mulți dușmani, „nu mai cred în genul uman perfect. Cred în diversitate”; „Nimic nu este logic, poate că așa trebuie să fie”; nu crede în Rai și Iad, nu-i plac durerea și frigul.

Amănunte biografice picante: datorită firii independente a autorului: într-o zi vine mama să-l ia de la grădiniță, în timp ce după fii de ștăbi veneau automobilele. Copilul de 6 ani zice: „Mamă, suntem niște prosti, aștia de ce merg cu mașina?” Este mutat la altă grădiniță. În clasă întâi se revoltă împotriva unui învățător care-i bătea cu rigla pe palmă și este exmatriculat trei zile. Prin 1983, fiind inginer, citea o carte pe o bancă în parc pe când la difuzor vorbea tovarășul Ceușescu, și primește vot de blam la ședința de partid. După ce se căsătorește cu o rusoaică (primind cu greu aprobarea de a se însura cu o străină) după absolvirea studiilor la facultatea din Moscova, află, după 1989, cercetându-și dosarul de la securitate că fusese bănuț de spionaj în favoarea URSS. În 1992 Geo Bogza îi dă recomandare pentru a deveni membru al Uniunii Scriitorilor.

Autorul scrie livresc, viața nu-i oferă suficiente subiecte. Alternează textele biografice cu mici crochiuri suprarealiste sau livrești ca într-un joc de puzzle. Sunt *Fanteziile unui nebun calm*, stilul este confesiv. Să exemplificăm: „Întinse mâna și tot căutându-și papucii sub pat, simți cum i se lungеше un braț, apoi al doilea, apoi picioarele, șira spinării. Se înalță, ameți și se prăbuși pe podea. Când s-a trezit, era la reanimare. Pentru a fi în siguranță i s-au pus două paturi, în prelungire, a fost legat cu șnururi groase. Se simțea foarte bine. I s-a spus că are o înălțime (lungime) de cinci metri. Nici numele nu mai era al lui. Pe tablă patului scria ceva. Nu înțelegea bine. A fost externat și s-a apucat de scris. Scria, scria, publica, era premiat, era premiat, a trăit o mie cinci sute de ani, apoi s-a dus. Astăzi se știe că avea cinci metri lungime.”

Iată și un text profund, ușor ironic, despre poezi și poezie, scris în versuri: „Născuți din valuri sau din nori, poezii sunt luminoși, degeaba-i îngropați, nu mor, apar și la televizor. Au voce, dar nu cântă-n cor, nebunii sunt egali în for, ei sunt actori și regizori, totuna-i, fiind de două ori, poezi sunt copii din flori, trimiși de Domnul Creator. Toată lumea scrie poezii, așa-i ordinul, copii, cine nu scrie, nu ia simbrie și poate merge la pușcărie. Cu mic, cu mare fă o scrisoare numai în rime, chiar sublimă, viașă e scurtă, scrie pe burtă, că poezia iubește iubita, iar fără ea lumea, desigur, s-ar evapora. Așa”

Concluzii: Un adevărat creator trebuie să fie și nebun. Nebunia este o caracteristică a artei moderne. Cartea lui Boris Marian Mehr este cu adevărat modernă. Ar putea fi comparată cu însemnările unui nebun de Lev Tolstoi. Nebunii pot fi, după părerea autorului, agitați și calmi. Boris Marian Mehr se consideră un nebun calm.

Petru URSAÇHE / Legenda – altă față a mitului

Se consideră, în general, că legenda nu are o identitate precisă, ca oricare categorie a epicii tradiționale, de la mit la basm, de la povestire la snoavă. Terminologia, definițiile, clasificările sunt atât de amestecate, încât, adesea, greu distingem o specie de alta. Ni se pare normal să fie așa: într-un spațiu geografic oarecum delimitat, ideile izvorăsc dintr-un fond spiritual unic și sunt modelate de același mental care funcționează în cadre uniforme instituționalizate. Este posibil ca anumiți indici ce țin de cronologia mitică, de arhaicitatea cutumelor, de formele imagistice și de vorbire să permită, mai mult ori mai puțin manifest, o distanțare genezică a unei specii în raport cu alta, mitul, de pildă, față de basm. Se poate spune același lucru și despre mit-legendă? Când evocăm narațiunea românească despre *Fărtate și Nefărtate*, ne este indiferent dacă o numim *mit cosmogonic* sau *legendă cosmogonică*. E cazul să ne întrebăm unde se află adevărul.

1. Identitatea legendei

Dat fiind că lipsește partea ritualică, dacă o fi fost „la început” un complex ceremonial, ne-am obișnuit, deci, să considerăm *Fărtate și Nefărtate*, *legendă*. Prometeu nu este prezentat, în bibliografia savantă de specialitate, fie ca erou mitic, fie ca erou de legendă? Și aici ne întâmpină aceeași dificultate: întrucât lipsește (sau nu se cunoaște) forma instituționalizată, ritualul, care să dea credibilitate textului oral, saga lui Prometeu trebuie privită drept legendă. Mitologia comparată obligă la aplicarea acelorași criterii în abordarea unui set comun de texte. Procedând astfel și forțând nota, ajungem să constatăm, din aproape în aproape, că grecii nu au avut mitologie, ci un sistem de legende ale Olimpului. Mitologia lor autentică s-a desfășurat sub formă de mistere în jurul divinităților și profeteselor chthoniene, Demeter, Persephones, Dionysos, Pithia. Vom constata iarăși o deosebire de structură și de geneză între cele două tipuri fundamentale ale legendei: mito-istorică pe de o parte, astrală, geografică, animalieră și vegetală, pe de alta. Prima are ca protagonist un întemeietor de cetate și de civilizație, Theseu, Hercule, Romulus, a doua se revendică de la un strămoș-totem și narează evenimente de dimensiune macro- sau microcosmică. Nota comună a ambelor categorii este deschiderea spre cosmicitate și istoria mare, adică spre umanitate. Dar între ele sunt diferențe atât de mari, încât, în anumite privințe, adunarea la un loc provoacă serioase dificultăți. Legenda eroului civilizator de tip Prometeu este dramatică și gravă, fără termen de comparație cu legenda inului sau a sticletelui, care coboară în sentimentalitate ori în fabulă. Legenda heraldică, absentă din clasificările obișnuite, le reunește pe toate, prin intermediul totemismului, și le restaurează prestigiul deteriorat datorită unui șablonism pueril și literaturizării nejustificate.

Posibilele interferențe, între mit și legendă, între mit și basm, și nu numai atât, se justifică într-o zonă geo-culturală delimitată, de pildă în spațiul carpat-balcanic. Identitatea speciilor nu mai poate fi recunoscută când avem în vedere regiuni net diferențiate, chiar dacă informația circulează intens dintr-o parte în alta, între sudul Europei, mediteranean și catolic și nordul germanic și protestant. O nouă diversificare tipologică se arată în fața etnologului, căci se modifică linia de demarcație între mit și legendă. Mai precis: nu avem garanția că termenul legendă din sud are corespondent exact în nord, pentru că fiecare colectivitate își elaborează un sistem propriu de reprezentări cu valoare sentimentală internă. Nu se poate pune semnul egalității între laguna italiană și fiordul norvegian, nici între modul de extensiune al cetății italiene, insinuant și civilizator și cel al Imperiului britanic, aventurier și devastator. Eposul nu se dezvoltă identic la greci, la romani, la germanici ori la slavi, iar studiile comparatiste, cu excepția celor privitoare la basm, în zadar s-au străduit să arate asemănările; acestea s-au dovedit a fi de cele mai multe ori înșelătoare. În probleme de antropologie culturală, arăta C. Lévi-Strauss, „nu asemănările, ci deosebirile sunt cele care se aseamănă”. Între legenda de tip francez și saga nordică frapează nu asemănările în sensul obișnuit al cuvântului, întrucât acestea sunt formale și exterioare, ci „deosebirile asemănătoare”, adică de același tip și care dezvoltă raporturi de fond, de esență; ele se deosebesc sub aspectul retoricii, dar se unesc printr-un comportament etic asemănător și anume eroizarea.

Diversitatea terminologică trebuie invocată și ea în aceeași ordine de idei. Într-un studiu asupra prozei fantastice, *Name und Merkmale des Märchens (Nume și indici ai basmului)*, Johannes Bolte făcea un inventar al denumirilor acestei specii la diferite popoare ale Europei. El constata cu acest prilej că în epoca modernă înțelesul de *basm* se îndreaptă în general către acela de povestire, „ca și spre învecinatele sale, tradiție, legendă, fabulă, chiar și snoavă”. La englezi, identifică *tale, droll, story, legend*; la francezi, *conte, conte bleu, conte de fée, récit, légende*, iar la români *basm*. Pe de o parte, mai mulți termeni, am spune imposibili (legendă pentru basm?), pentru una și aceeași realitate epică,

pe de alta (la români), unul singur destinat să denumească mai multe specii orale. Johannes Bolte a făcut o simplă constatare, evident incompletă, privind nomenclatura în discuție, așa cum ne-o transmite tradiția. Cercetarea lui este confirmată de alta mai nouă, efectuată în spațiul hispanic, unde se arată că fenomenul se datorează facilităților de care se bucură circulația informației într-un cadru lingvistic unitar. În proza orală, există puternice elemente de atracție între specii, până la *anularea* unor trăsături specifice, dar și de *rezistență* din partea unor nuclee stabile. Acestea pot circula de la o localitate la alta grație limbii comune. *Nucleele* asigură baza de formare a ceea ce autorul numește *protolenda*³ și, în ultimă instanță, fenomenele de formalizare și de continuitate motivică.

Mutațiile și interferențele firești din planul culturii orale și organice se răsfrâng nefiresc în cel al activității de cercetare și de redistribuire a tradiției în mediile culte. Se pare că a devenit o obișnuință (care nu mai deranjează pe nimeni), în a nu se face distincție între mit și legendă. Petre Ispirescu își intitula culegerea sa monumentală *Basmele sau legendele românilor*. Explicația acestei formulări contradictorii și cu nuanță patruzeciostistă nu-i greu de găsit. Asemenea asociații incredibile apar și la Lazăr Șăineanu, specialistul român cel mai avizat în domeniul prozei populare la data respectivă. El include în clasificarea sa o categorie epică pe care o intitulează *Amor și Psiche*, ceea ce trimite cu gândul, sigur, la mit și nu la basm. Se obișnuia în perioada comparativismului mitologic de tip Max Müller să se utilizeze titlaturi pornindu-se de la nume prestigioase ale Antichității.

Să spunem că situația se datorează unei anumite vârste a științei, ca ulterior, după 1900, ori mai târziu, să ne așteptăm la o dorită reglementare. Lucrurile nu stau nici pe departe așa. Două exemple. Într-o antologie de *Basme cu animale și păsări*, publicată de Editura „Minerva”, în 1987, figurează, nu se știe de ce, „povești pentru copii”. De exemplu: „Era o babă și avea o mulțime de găini. A ieșit afară și a strigat:

- Pui, pui, pui! Pui, pui, pui!

Vine curca și zice:

- Chiorule, chiorule!

Vine rața:

- Las' așa, las' așa!

Vine pichirea:

- Pacat, pacat!”

În continuare, vin cocoșul, lupul și cățelul. Ultimul zice: „Zau, zau, hai, hai de-acolo! Nu-i voie, nu-i voie, nu-i voie! Și lupul s-a dus.” Alt text poartă titlul *Ce spun broaștele?* Deci:

„Broaștele când cântă spun așa:

Una întreabă:

- Dat-ai pâna, dat-ai pâna?

Alta răspunde:

- Am dat, am dat, am dat.

- Cu cât, cu cât?

- Cu-n ort, cu-n ort.

- O, că, că, că, că mult ai dat! O, că, că, că, că mult ai dat!”

În altă parte (aceeași „antologie”), un purcel vrea să fie oaie și nu i-a ieșit, un ciocârlan se laudă că el a adus primăvara, dar la venirea înghețului nu știe ce să facă; un șoarece de câmp și altul de casă vor să-și arate în fală proviziile, însă, lucru de așteptat, cad pradă pisicii etc. O altă „antologie”, *Domnitori români în legende*, scoasă de Editura „Sport-Turism”, în 1984, adună texte despre Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și Cuza. O „legendă” despre primul: „Vlad Țepeș, mamă, cică a fost un domn grozav de aspru. Pe cine prindea cu minciuna, ori că se poartă rău cu ai bătrâni, ori că asuprește pe sărac, iute-iute îl pedepsește cu țepa.

Tot cu țepa pedepsea el și pe turcii care veneau, când și când, pe la noi după jafuri.

Cică avea domnul acesta în câte un sat mai mare câte o casă în care judeca și, tot acolo, avea țepa și spânzurătoarea. Casa în care se judeca era la noi la Albuțelele, aproape de Beleți.

Pe cine-i pica în mână, îl judeca și apoi în spânzura. Iar după ce-i lua piuitul omului, îl trăgea în țepă”. Pare mai curând o „istorie” a lui Nea Mărin către nepotul său Sucă. Așa n-o să înțelegem niciodată ce înseamnă legendă, basm ori păcăleală. Vorba marelui comparatist al basmului, Johannes Bolte: la români toate sunt basme; nu știa că sunt și păcăleli, de la Păcală, profundul și inconfundabilul nostru autohton.

Aceste antologii, și nu sunt singurele, reflectă nivelul teoretic al problemei, de la noi și de pretutindeni. În această privință, adică în înțelesul științific al problemei, putem spune că s-a rămas la nivelul anului 1910, când a apărut cartea lui Arnold Van Gennep, *Formarea legendelor*, prima ediție. Autorul francez deosebea mitul de legendă: „În legendă, locul este indicat cu precizie, personajele sunt indivizi determinați, actele lor au o justificare ce pare de natură istorică și sunt de natură eroică. Iar *mitul* ar fi, de fapt, o legendă localizată în spațiu și în momente departe de firea omească, și cu personaje divine”⁴.

Și în continuare: „Adică vom înțelege prin *legendă* o poveste localizată, individualizată și obiect al credinței, iar prin mit o legendă în legătură cu lumea supranaturală și care se traduce, în acte, prin rituri”⁵. Cât despre legenda animalieră, vegetală, astrală, ni se recomandă să apelăm la fondul de credințe totemice pentru a înțelege cum aceste subspecii și-au păstrat individualitatea, adică statutul nucleic de „protolenda” și totodată deschiderea spre istorie, pentru a structura laolalt emblematica heraldică. Van Gennep operează disocieri necesare, fără de care discuția în problema legendei nu poate fi continuată. Din păcate, în 1927, folcloristul italian Giuseppe Cocchiara, pornind de la un citat din G. Pittré, aflat de multă vreme la arhivă, susținea că legenda ar reprezenta un fapt istoric alterat de fantezia populară. A crede că legenda sau oricare altă categorie a epicii orale deformează este o eroare care nici măcar nu merită osteneala de-a fi înlăturată. Este adevărat că școala istorică, de care G. Pittré nu era străin, ca și G. Paris ori N. Iorga, afirma că folclorul trebuie să se supună ordinii cronologic, asemenea documentului de arhivă; ea nu urmează unei legislații proprii. Astăzi cel puțin două direcții științifice aduc argumente contrare. Este vorba de teoria istorică a mentalităților și de psihanaliză. Prima se întemeiază pe o poziție pozitivistă și susține că orice formă elaborată în cadre instituționalizate și „la vedere” completează și întărește informația de arhivă cu maximum de veracitate. Psihanaliza pornește de la teoria actelor recuperatorii: cu cât o plâsmuire se arată la prima vedere mai fantezistă și mai absurdă, cu atât ascunde, în latență, adevărul cel mai pur ce urmează a fi decriptat după o tehnică specializată. Freud a pus la punct această tehnică în *Interpretarea viselor*, opera lui capitală, studiind procesele de elaborare ale limbajului oniric la nivelul manifest al conștientului și la cel latent al inconștientului. Cum forma poetică, în dubla ei ființare, conștient-inconștient (real-imaginar, prelucrare-condensare) se aseamănă alcătuirilor onirice, tehnica psihanalitică se poate extinde cu succes și asupra artei. Când unui fapt imaginar i s-a descoperit motivația în realitatea conștientului, cura psihanalitică din perspectiva psihologiei genetice (Otto Rank) a luat sfârșit. De aceea trebuie să circumscriem cu prudență cuvântul fantezie (fantastic, ficțiune) în definirea speciilor prozei orale, ca să nu semănăm confuzie. Este cazul lui Ovidiu Bărlea, care scrie în stilul lui prețios și savant: „Puțin studiată, legenda a ajuns să denumească în limbajul curent orice „plâsmuire fictivă, fără o bază reală”. Deci și basmul, ca „plâsmuire fictivă”, ar fi tot o legendă; ba și *O scrisoare pierdută*, *Baltagul*, *Moromeții* etc. Cât despre „fără o bază reală”, să ne amintim de adevărurile cutremurătoare rostite de curcă, rață și broască din exemplele citate mai sus.

2. Protolegenda

Să recunoaștem că nu este o formulare foarte fericită ca să permită o definiție general valabilă. Nici nu este posibilă o asemenea judecată teoretică, dată fiind diversitatea materiei epice. Ea se prezintă ca un conglomerat din care trebuie să disociem basmul autentic de legenda autentică, sau, după caz, legenda eroică de legenda heraldică, fiecare după trăsăturile ei concrete, analizabile. Raportul firesc dintre mit și legendă este de netă vecinătate; chiar dacă întâlnim interferențe, ele pot fi sesizate. Cine folosește cuvântul *saga* pentru legendă (și invers), o face în chip convențional sau metaforizat. Între cei doi termeni și realitățile comunicate există deosebiri palpabile. Iată: „Saga se întoarce acum către soare apune, către vâile și dealurile care înconjoară Breidafjordul. Aici trăia un bărbat pe nume Hoskuld, feciorul din Dalir. Muma lui era Thorgerd, fiica lui Thorstein cel Roșu, feciorul lui Olaf cel Alb, nepotul lui Ingjald, strănepotul lui Helgi. Maica lui Ingjald a fost Thora, fiica lui Sigurd Căutătura de Șarpe, feciorul lui Ragner Nădragi-de-Piele. Iară muma lui Thorstein cel Roșu a fost Aud cea înțeleaptă, fiica lui Cârnu, feciorul lui Bjorn Picior-de-Taur”⁶. Este introducerea la o saga nordică. Să reținem și nota traducătorului de la subsolul aceleiași pagini: „Aceste genealogii se adresau ascultătorilor contemporani, pentru care constituiau o necesitate; pe acea vreme islandezii, ca și ceilalți scandinavii, nu foloseau nume de familie; de aici decurgeau dificultățile, pe care le înlăturau prin înșirarea moșilor și strămoșilor fiecărui personaj”. Suntem în măsură să facem următoarele precizări: 1: Cuvântul *saga* din prima propoziție nu denumește specia epică, așa cum pare, ci este însăși narațiunea devenită autonomă. Ea se poartă pe deasupra lucrurilor și faptelor, asemenea logosului primordial ce plutea peste ape, deșteptându-le genezic la existență; 2: Numele înșirate reprezintă genealogii eroice, nu simple forme apelative, cu cât sunt mai complicate, cu atât subliniază prestigiul spiței: Thorstein cel Roșu, Olaf cel Alb, Sigurd Căutătura-de-Șarpe, Ragner Nădragi-de-Piele, Bjorn Picior-de-Taur, reprezentări cvasitotemice.

Continuare în pag. 10

Legenda – altă față a mitului

Urmare din pag. 9

La greci și la romani, unde comportamentul totemic s-a deconstructat din temelie, eroul se impune în conștiința colectivității printr-o naștere miraculoasă, ceea ce face genealogia inutilă. În schimb, la scandinavii, lipsind începutul prestigios al nașterii miraculoase, se pune accent pe lanțul genealogic, acela care sudează clanul. La români, se întâlnește modul de tratare antic cu cel nordic: există un început încărcat de fală, anume descălecatul, atât primul cât și al doilea, care a alimentat un anume orgoliu al genezei etnice, dar și cele trei dinastii domnitoare, Basarabii, Mușatinii și Corvini, cu genealogiile lor seculare. Pomelnicul domnesc de la Putna ni se pare o replică în termeni aulici la microgenealogia cu care începe *Saga lui Njal*. Cronicile au preluat pomelnicul, multiplicându-l și revendicându-se când de la un descălecat, când de la celălalt. De această situație simbiotică produsă de coexistența legendei descălecatului (a descălecatelor, ca o stare de înnoire, de anamneză) și legenda dinastiei, a profitat legenda heraldică, aceea care a însoțit o serie întreagă de evenimente, transformându-le în imagini emblematice; 3. *Saga lui Njal* aparține unei societăți foarte rigurose constituite pe principiul separării integratoare a unor microstructuri cu funcții bine delimitate. Războinicilor li se acordă un loc privilegiat în narațiune, dat fiind statutul lor eroic. Dar evocarea fiecărei serii de războinici, și sunt trei de toate, este precedată de un nume feminin, mama. „Astfel Muma lui era Thorgerd...”; „Maica lui Injal a fost Thora...”; „Iar muma lui Thorstein cel Roșu a fost Aud cea Înțeleaptă”. Societatea lui Njal era sigur matriarhală și în raport de

această realitate trebuie să receptăm narațiunea eroică de tip *saga*. Din cele relatate, reiese că *saga* mai mult se deosebește de legendă decât se aseamănă. Există și alte elemente comune, de pildă aventura eroică, iar noi am semnalat doar notele distincte care pot fi reținute prin descriere. Ar urma să arătăm că aventura eroică, de legendă și de *saga*, diferă prin scenariu și chemare destinată, de acțiunea personajului specific mitului sau basmului.

Dacă protolegenda nu ne asigură șansa unei definiții general valabile, termenul ne poate călăuzi spre găsirea unor repere, descriptive deocamdată, pentru identificarea formulei tipice mitului, legendei și basmului, cele trei specii reprezentative ale eposului tradițional. Un punct de plecare se află chiar în fraza citată din Arnold Van Gennep. El spune că mitul este domeniul zeilor, în timp ce legenda îi exprimă pe eroi. Iată un criteriu distinctiv. De altfel, ideea nu era nouă la 1910; ea se cunoaște încă din Antichitate. Printre învățăturile lui Pitagora transmise de Diogene Laertios se afla și următoarea: „...oamenii să cinstească mai mult pe zei decât pe divinitățile mici, pe eroi mai mult decât pe oameni, iar dintre oameni, în primul rând pe părinți, și să se poarte în așa fel unul cu altul, încât să nu-și facă dușmani din prieteni”. Și în continuare: „Nu trebuie să abordăm deopotrivă pe zei și pe eroi; pe zei să-i abordăm – totdeauna într-o tăcere respectuoasă, în haine albe și după purificare, iar pe eroi numai de la miezul zilei înainte”¹⁰. Ca și în *Iliada* lui Homer, se face distincție între zei, divinități secundare, eroi și oameni. Prin urmare, eroii sunt mai apropiați de oameni decât de zei, deși olimpicii se unesc adesea când cu unii, când cu

alții. Zeul își justifică prezența în conștiința individului pe baza *principiilor religioase*. El este adorat dimineața, odată cu răsăritul soarelui, pentru a se sublinia supremația cosmică; i se înalță temple și i se organizează ritualuri sacre în vederea instituționalizării credinței. Orice religie bine articulată se vrea universalistă. Riturile sale încenează și dau drept adevărate fenomenele care revitalizează mișcarea cosmică: nașterea, vegetația, moartea, mântuirea. Eroul i se rezervă ultima parte a zilei, cea fără semnificație teologică.

Formele de reprezentare consacrate eroului sunt de *natură morală*; ele se desfășoară sub aspect sărbătoresc, în libertate, și în jurul unor monumente laicizate: mausoleul, arcul, stela.

Nu vom înțelege fenomenele epicii tradiționale fără abordarea „nașterii eroului”, de mit, legendă, basm. Comparatismul dintotdeauna a redus marea diversitate de zei și de eroi la câteva tipuri reprezentative, după principiul „vieților paralele”. Marile biografii se aseamănă între ele, întrucât rațiunea de a fi a zeului este să introducă ordine în haosul primordial și să aducă viața în cosmos, eroului revenindu-i aventura curajoasă și dezinteresată, cu care intră în memoria umanității. De regulă, în religiile monoteiste, Dumnezeu există și atâta tot; el nu cunoaște o naștere evenimentială. Aceasta este situația în creștinism. Alteori, zeul suprem poate fi un simbol uranian ori chthonian. În *primordium* se decide să creeze sau să reformeze lumea existentă. După el urmează acele momente post-genezice în care se manifestă, perfecționist și instaurator, divinitățile secundare și eroii. Biografiile acestora nu sunt relatate diferențiat (Hesiod, *Theogonia*). Dacă se cunoaște nașterea ca eveniment distinct, înțelegem și relația dintre zeu și erou, dintre mit și legendă. Ca regulă generală, nașterea decide asupra destinului unuia sau altuia.

3. Nașterea, faptele și moartea eroului

Un studiu de specialitate pe această temă, din păcate foarte puțin cunoscut, a elaborat cu ani în urmă Otto Rank, *Mitul nașterii eroului (Der Mythos der Geburt des Helden)*. Autorul nu se preocupă de problemele terminologice, ci de procesele psihogene care-i permit individului să iasă din mulțime și din anonim. Orice ins suferă la naștere o traumă puternică (*Das Trauma der Geburt* este titlul altei lucrări semnate de Rank), datorită complexului matern, menționându-l într-o permanentă stare nevrotică. El se condamnă la existența de *eu (Moi)*, congeneră cu firea maternă. În psihicul eroului se poartă un permanent conflict între cele două registre ale ființei sale, *eul (le moi)* steril și mimetic, de tip matern, și *sinele (le soi)* viril și creator, de tip patern. Fiind dotat cu voință, eroul (și geniul) se desprinde de starea primară a eului matern și se instalează energic în sinele patern; cu alte cuvinte, reface *trauma nașterii (Das Trauma der Geburt)* la nivelul superior al sinelui, luând cunoștință de propria lui suferință existențială și creatoare. În planul concret al acțiunii, aceasta ar fi aventura eroică; ea se concretizează în întemeierea unei cetăți, a unui stat, în lupta cu un monstru, reprezentare malefică a regimului matriarhal, ori în crearea unei opere de artă. În acest punct, geniul și eroul devin confrați.

În sumara schiță psihanalitică, recunoaștem unele idei pe care Otto Rank, așa cum mărturisește, și le-a însușit de la înaintașii săi. Schopenhauer și Nietzsche. Într-o lucrare publicată în franceză, după despărțirea de Freud întâmplată în 1924 (*La volonté du bonheur*, Paris, 1929), Otto Rank, reluând „trauma nașterii” (*Das Trauma der Geburt* este cartea din 1924 care a dus la cartea sa cu S. Freud), stabilește două tipuri reprezentative de eroi; unul corespunde eului matern și îl are ca model pe Osiris din mitologia egipteană. Este o divinitate chtoniană și se întemeiază pe misterul bobului de grâu și în general pe cultul vegetației. El patronează ritul sângeros al sacrificiului de sine, rit care respectă an de an un scenariu invariabil. Este o cutumă agrariană și calendaristică ce izvorăște dintr-o mentalitate primitivă, incapabilă să evolueze, să introducă ordine în haosul existenței. Fiind obsedați de ideea morții și a post-existenței, egiptenii au inventat unele reprezentări ale preformalului de tip monstruos, cum sunt sfînxul și labirintul, sau și-au imaginat păsări mirifice care fac legătura de unire între viață și moarte.

În opoziție s-ar afla eroii legendelor grecești. Reprezentanții acestora sunt Hercule (Herakles), Theseu, Prometeu, Oedip etc. Numele diferă, dar aventura eroică are același sens. Toți sunt apollinieni și luptă împotriva informalului, sfînxului, minotaurului și labirintului, pentru a înlătura ordinea maternalului. Spre deosebire de Osiris, care respectă un ritual unic în formă și semnificație, monoton prin conservatorismul lui sufocant, eroul grec se consumă într-o aventură sau o serie de „munci” grele, distincte ca narațiune și sens. De fiecare dată se adaugă un element nou cunoașterii, orizontul înțelegerii se lărgeste, iar grecul, mereu curios și iscoditor, își înfrânge pentru totdeauna teama de sfînx, labirint, minotaur și nu se mai întoarce la vechea mentalitate.

Aventura eroică se mai distinge prin miraculos și senzațional. Aceste fanteze încep adesea odată cu nașterea. Herakles, cel mai mare dintre eroii greci (a intrat în rândul nemuritorilor zei pentru „muncile” sale), are o naștere scandalosă, ceea ce îi asigură un destin zbuciumat și tragic. Este fiul, prin adulter, al lui Zeus cu o pământeasă, Alcmena, descendentă din Perseu și Danae. Hera a suportat greu această nouă umilință la care a supus-o Zeus, soțul ei, de aceea i-a păstrat lui Herakles sentimente contrare, de ură și de admirație. Asupra eroului apăsa un păcat care trebuia ispășit prin celebrele „munci” grele, douăsprezece la număr, din cele predictate de destin și de zeii cei mari, la care s-au adăugat multe altele, efectuate din proprie inițiativă. Dintre cele mai cunoscute sunt: aducerea din Infern a monstrului tricefal, Cerberul; uciderea leului din Nemea; uciderea Hydrei din Lerna, cea investimantată cu o sută de capete de șerpi; dacă i se tăia unul, creșteau alte două la loc; furtul merelor de aur din Grădina Hesperidelor; vânarea mistrețului din Arcadia și a căprioarei cu picioare de argint și coarne de aur; furtul cingătoare de castitate a reginei amazonele etc. De asemenea, îi însoțește pe argonauți în expediția pentru lăna de aur; îl eliberează pe Prometeu din Caucaz, ucigând vulturul lui Zeus, care-i ciugulea zilnic ficatul. O altă serie de fapte țin de domeniul civilizator: Herakles îi învață pe grecii din Helada agricultura, viticultura și pomicultura și instituie jocurile olimpice ca festivități culturale, sportive și religioase; el întemeiază câteva semintii, în afara Greciei, traci, agatârșii și scitii, pe care îi învață meșteșugul armelor și, în sfârșit, înalță celebrele coloane de la Gibraltar destinate să unească Europa cu Africa.

Moartea lui a intrat și ea în memoria mitului, legendei și poeziei. Eminescu o evocă în *Oda* sa: „Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus./ Ori ca Hercul înveninat de haina-i”. Centaurul Nessus (Nessos) intră în conflict cu Herakles pentru că acesta din urmă dorea s-o ademenească pe Deianeira, soția primului. Darul post-mortem al lui Nessus către Herakles este o cămașă otrăvită. Eroul o îmbracă fără să știe, dar se trezește cuprins de dureri mortale. Ca să scape, un oracol îl sfătuiește să se arunce pe un rug în flăcări, urmând calea lui Nessus. Exact în acel moment Hera îl salvează, ducându-l cu ea în Olimp. Victor Kernbach observă, în *Dicționar de mitologie generală*, natura neobișnuită „de zeu și de erou, poate ca un simbol de interferență între cele două condiții

contrare – cerul și pământul (neavând similitudine, în acest sens, decât cu Ghilgamesh). Stratificarea mitică și fenomenul de sincretism i-au compus o biografie de excepție, cu o genealogie de prim rang: tatăl, totodată străbunicul său, este Zeus, deoarece Alcmena, care îl născuse de la Zeus, era ea însăși (ca fiică a lui Elektron, fiul lui Perseus născut de Danae de la zeul suprem), strănepoata lui Zeus”. Nu-i nimic neobișnuit aici dacă reținem un amănunt: linia paternă este divină, Zeus, și în cazul lui Herakles, și al Alcmenei; linia maternă se asigură prin Danae, o muritoare, fiica regelui Akrisios din Argos; tot dintre pământeni face parte și Alcmena. Uniunea prin sexualitate a cerului cu pământul, pe care o găsim încă din primele versuri ale Theogoniei lui Hesiod, arată caracterul deschis al mitologiei grecești, în sensul că eroul născut dintr-un zeu și un pământean poate deveni, prin fapte, nemuritor. Nici Herakles, nici Ghilgamesh nu sunt excepții: natura compozită a nașterii ori senzațională a morții constituie legi specifice eroului, cum vom arăta în continuare. În altă ordine de idei, eroul își face cunoscută, în chip formal, identitatea prin *insemne*, simbolizând aptitudinile sale aventuriere. Herakles se înfățișă cu o măciucă și cu o platoșă primite în dar de la zeul meșteșugarilor, Hefaios; sau cu o pelerină dăruită de Atena, de la Hermes primise o sabie, iar de la Apollo un arc. În limbajul figurat și stilizat al artelor, insemnele erau considerate succedaneale ale eroului. Reprezentarea unuia dintre ele într-o secvență plastică sugera însăși prezența vie și cunoscută a cuiva.

Spița lui Theseu urcă, pe linie paternă, până la zeul chtonian Eretheus, iar după altă sursă, până la Poseidon. Linia maternă este și ea prestigioasă, oprindu-se la nimfa Pluto. Tatăl eroului se numea Aigeus, iar mama, Aithra, fiica lui Pittheus. Nașterea n-a fost dorită de Aigeus, de aceea a părăsit-o pe Aithra înainte de soroc, punând la păstrare, într-o ascunzătoare, spada și sandalele, care vor deveni pentru Theseu simboluri emblematic; cu ele a urcat pe corabia Argos. Printre faptele sale se citează: uciderea taurului din labirintul cretan; participarea la expediția argonauților; prinderea taurului de la Marathon, ce urma să fie sacrificat lui Apollo; războiul cu amazonele; a coborât în Infern cu prietenul său Peirithous, iar în tinerețe a mers la Delphi să se tundă ritualic și „să dea zeului drept ofrandă părul său”, după o cutumă chtoniană. Aceste ultime două fapte dezvăluie preocupările inițiatice ale eroului. Ele vor caracteriza o categorie ulterioară de oameni celebri ai Heladei și vor cunoaște o extindere foarte largă. A sfârșit prin a deveni rege reformator al Atenei, adică a ridicat cetatea (era o modestă așezare rurală) la rang de citadelă. Împrejurările morții lui nu se cunosc exact. Foarte târziu, mormântul i-a fost descoperit de un vultur, ceea ce presupune că a intrat sub ocrotirea zeilor. Să reținem și o remarcă a lui Victor Kernbach: „Sunt de presupus mai multe interferențe în structura mitului original, operate de ambițioasa cultură ateniană, de tip *ionic*, dorindu-și un erou propriu de aceeași dimensiuni ca și modelul doric al lui Herakles”.

Este posibil ca asemănarea dintre cele două biografii legendare să se datoreze și efectelor unor stilizări cărturărești. S-a obișnuit totdeauna, și la cei vechi, și la cei noi, la europeni. Totuși, nu trebuie să exagerăm în privința intervențiilor exterioare pentru că am ieși din logica *realului legendar*. Cum explicăm același trăsături și la alți eroi de legendă ori de istorie? Iată ce scria Plutarh, în *Vieți paralele*: „Se pare că Theseu seamănă în multe privințe cu Romulus: amândoi, fiind copii nelegitimi și de neam de jos, au avut faima că au purces din zei. Amândoi au fost războinici și amândoi – lucrul acesta îl știm cu toții – au avut inteligență îmbinată cu puterea. Unul dintre ei a întemeiat cea mai renumită dintre cetăți Roma, iar celălalt a strâns Atenele la un loc. Despre amândoi se spune că au răpit femei. Nici unul dintre ei n-a scăpat de nenorocire în propria lor casă și de o grea pedeapsă a soartei, ci chiar când au murit se spune că s-au lovit de dușmănia concetățenilor, dacă este de vreun folos pentru adevăr să amintim istorisirii care par că au fost născocite într-un chip prea tragic”¹¹.

Aceeași schemă a eroului se păstrează în *naștere, fapte și moarte*, unde își dau întâlnire personaje ilustre pe linie paternă și secundare sau umile pe linie maternă. Tradiția spune că Romulus era nepotul lui Eneas, iar acesta fusese născut de Afrodită, împreună cu muritorul Anhisos. Cu alte cuvinte, Eneas descindea, prin Afrodită, după una dintre legende, din Zeus. Mai direct: mama lui Romulus a fost o vestală care s-a unit cu zeul Marte, în templul acestuia. Nașterea gemenilor s-a dovedit și de data aceasta (Theseu) a fi nedorită, semn că îi aștepta o carieră eroică și dramatică; abandonată, iar intrat în îngrijirea unui păstor și a unei lupoaice. Asemenea oricărui erou civilizator din cea mai veche generație a epicii, Romulus s-a distins prin fapte de arme și a întemeiat o cetate celebră, Roma. Ca schema să fie completă, și moartea lui a fost învăluită în mister: ținea o cuvântare în fața mulțimii, în stilul lui înflăcărat, când un nor strălucitor l-a cuprins și l-a ridicat cu sine. De atunci romanii au început să-l venereze ca pe un zeu care cumulează cultul tradițional al lui Quirinus.

Ultima fișă o consacram lui Väinämöinen, personaj din Kalevala finlandeză. Era o zeitate ciudată, stăpân pe cuvântul întemeietor și pe cântare, deci deținea puteri orifice. S-a născut din elemente primordiale, din apa mării, din vânt și din aer (Ilmarin). Faptele sale par mai curând de natură mistică: coboară într-un ținut infernal numit Tounela și în burta unui monstru, replică a labirintului cretan; ca erou civilizator, construiește un instrument muzical inzeștriat cu forțe magice; astfel reușește să elibereze soarele și luna dintr-o grotă inaccesibilă, obsesia nordică, sau

salvează un ținut de vraja și molima trimise de o bătrână vrăjitoare. Spre sfârșitul vieții, cunoaște amărăciunea de a fi înfrânt de un copil, mai iscusit decât el. Căci, spre deosebire de zei, geniul și eroul nu sunt niciodată fericiți. Episodul amintește de o relatare a lui Lévi-Strauss despre obiceiul vrăjitoarelor de pe valea Amazonele, de a ceda locul tinerilor când îi lăsau puterile; sau de piesa ritualică *Anul Nou și Anul Vechi*, ce se joacă în mediile tradiționale românești. Este o lege misterioasă care izvorăște din necesitatea regenerării cosmice, așa cum o întrușează legenda Regelui Pescar. Motivul „crengii de aur” cunoaște diverse forme de poetizare. Cât despre Väinämöinen, el și-a făcut, ca episod final, o barcă de aramă și a plecat în necunoscut, lăsând vorbă că se va reîntoarce. De regulă, geniul și eroul nu mor până la capăt. Ca și Orfeu, purtătorul de liră, semnul emblematic al lui Väinämöinen era un instrument muzical numit *kantele*, cu care se arăta și la petreceri, și în aventură eroică.

Vom reține, deocamdată, că semnul de identitate al eroului este aventura, care cunoaște trei compartimente: *nașterea, fapta și moartea*. Ele sunt definitorii și prescriu, mai ales prin naștere, scenariul existențial. În toate cele patru exemple schițate, nu au lipsit, permițându-ne să înțelegem calitatea morală și dimensiunea destinală a personajului. Panteonul zeiesc este limitat, iar dacă lipsește credința, faptele olimpienilor nu miră, pentru că ei pot orice. Întrucât trăiesc în altă lume, ceea ce fac ține de „dincolo”. Nu-i mare lucru, pentru Zeus, să pună mâna pe fulger ori să se transforme în ploaie de aur ca s-o violeze pe Danae. Dacă Hermes trage o fugă până în Infern și trece nepăsător pe lângă temutul Cerber, faptul ține de un rafinat protocol olimpien. Pe cine să impresioneze dacă totul se petrece în secret? Alta ni se pare situația lui Herakles: cu puterea lui omenească, îl înșfacă pe monstru și-l aduce la vedere, ca lumea să cunoască fapta și s-o depoziteze în memorie. În altă ordine de idei, se poate ca în vreunul dintre cele trei compartimente obligatorii ale schiței biografice să se producă modificări de nuanță: Väinämöinen se naște din elemente chtoniene, spre deosebire de greci care au în ascendența lor divinități diverse, dar și oameni, cum am arătat. Ca urmare, eroii Heladei sunt predominant apollinici (Otto Rank), mai energici, mai epici; nordicii ne apar mai nebulosi și mai misterici. Iată, am realizat și o mică schiță tipologică. În continuare, vom aplica aceleași secvențe și la alte biografii eroice, ca structură stabilă ori variabilă, și vom constata că schița tipologică se va amplifica.

4. Erou și geni

Când grecii vorbesc despre Pitagora, mă refer la istorici și la filozofi, se exprimă în limbaj de legendă. Pentru ei nu există omul Pitagora, cu identitate concretă; n-a fost receptat în acest sens. Este și cazul lui Socrate și a multor alora. Explicație: religia lor nu este moralistă, de aceea le lipsește sentimentul de devoțiune. Zeii dețin monopolul valorilor: binele, adevărul, frumosul, curajul, spiritul justițiar etc. Dacă un muritor dă dovadă de comportamente de același fel, transferul lui în clasa celor alesi s-a și făcut. Când Platon scria: „divin este Homer”, nu era o metaforă, ci o convingere. Se cunoaște fidelitatea lui Herodot față de adevărul istoric, grija lui de a preciza ce e de crezut și ce nu în relatările sale, dar, în multe locuri, până îi zboară prea sus, iar tonul, din sobru, devine apologetic.

Despre Pitagora se relatează mai multe legende ale nașterii, parte consemnate de scriitori antici, parte inventate chiar de el, pentru a-și afixa o biografie prestigioasă. De la Diogene Laertios aflăm că Pitagora era fiul lui Marmacos (Mnesarchos), negustor de pietre prețioase din Samos și urmaș îndepărtat al lui Ankaios, fondatorul statului samian. Într-un cuvânt, Pitagora provine dintr-o familie de muritori, dar cu genealogie respectată. Cu aceasta s-a coborât o treaptă mai jos, în direcția umanizării eroului, în raport cu cei din prima categorie, care numărau printre înaintași nume divine, uraniene (Zeus) sau chtoniene (nimfe, vestale), ca și nume de pământeni. Datele problemei nu se schimbă; cel mult avem de-a face cu o lărgire a spiritului legendar: locul unei divinități este luat de o dinastie umană glorioasă care se distinge prin fapte civilizatoare, de regulă întemeietoare de gintă, de cetate, de moravuri. Pe lângă acestea, îndeosebi în ce-l privește pe Pitagora: „Încă de tânăr era așa de dornic de învățătură încât își părăsi țara și se iniție în toate meseriile și riturile, nu numai ale Greciei, ci și ale altor țări străine”¹². Această precocitate, anunțată ca fapt neobișnuit și senzațional, prevestește o personalitate de tip genial. La greci, asocierea geniului cu eroul era un fapt firesc:

„Tot cerul e plin de suflete numite genii sau eroi, serie același Diogene Laertios, care trimite oamenilor visurile și semnele de boală și de sănătate, și nu numai oamenilor, ci și oilor și tuturor vitelor” (op. cit., p. 403). Sensul comun pentru cei doi termeni este de *genius loci*, care poate fi reprezentat de un spirit, de un totem, strămoș, zeu sau de vreun voievod întemeietor. În același sens se dădeau denumirile: Zeus Cronidul, Apollo din Belvedere, Venus din Milo (la latini), Dionysos din Halicarnas, Pitagora din Samos, Dionisie Areopagitul etc.

O altă legendă, care cumulează mai multe variante, lansează presupunerea unei nașteri miraculoase. Ea are două părți distincte, după cum urmează: negustorul Mnesarchos merge la Delphi, pentru a consulta oracolul în vederea unei călătorii de afaceri în

Continuare în pag. 12

Legenda – altă față a mitului

Urmare din pag. 11

Siria; o ia și pe soția sa Pythais sau Parthenis. Până aici deducem că părinții lui Pitagora sunt muritori. În continuare, Pythia, „fără a fi întrebată”, îl anunță pe Mnesarchos că soția sa poartă sarcină; ea va naște un fiu de o frumusețe și înțelepciune fără seamăn și va aduce multă bucurie geniului uman. Cum a reacționat Mnesarchos la această veste cu totul neașteptată nu știm, probabil asemenea tâmplarului Iosif din Nazaret; Pythais era fecioară. Preoteasa „știa” că Apollo coborâse umbra sa asupra celei mai frumoase fete din Samos, Pythais (Pythia-Pythais). Această a doua parte a legendei este preluată de un comparatist modern, într-o carte consacrată lui Pitagora, și transformată într-un principiu care unește o categorie întreagă de eroi și reformatori religioși: Pitagora, Moise, Isis, Osiris, Iisus: „De la Apollonias la Iamblicos, completați cu Alexandru și Philostrate, putem cunoaște deci o legendă despre procreția umană luând parte un suflet muritor și un suflu divin care face să coboare pe pământ o ființă celestă”¹³. Pitagora însuși se credea fiul lui Hermes și al Eupollomenei; purta numele Aithalides în prima încarnare. Zeul-tată l-a sfătuit să-i ceară orice, în afară de nemurire. Aithalides-Pitagora a obținut memorie veșnică, cu alte cuvinte, puterea de a păstra în viață și în moarte amintirea celor ce i s-au întâmplat. Eroul povestea cunoșcătorilor că, atunci când se numea Aithalides, se afla pe corabia argonauților și îndeplinea rolul de crainic. După 216 ani, cât dura ciclul unei singure întrupări hărăzite lui, a transmigrat în ființa lui Euphorbos, a participat la războiul troian și a fost rănit de Menelaos. Sufletul își continua reîncarnarea în Hermetimos și apoi în Pyrrhos, simplu pescar, „care-și amintea și el de toate, cum a fost mai întâi Aithalides, pe urmă Euphorbos, pe urmă Hermetimos și pe urmă Pyrrhos. După moartea lui Pyrrhos, el deveni Pitagora, care-și amintea toate faptele menționate”¹⁴.

Pitagora făcea parte dintre cei „șapte înțelepți” ai Heladei, deci natura faptelor sale ca erou și geniu trebuie privită dintr-o astfel de perspectivă. Pentru același titlu de onoare, Thales a primit în dar de la Hefaiostos un trepid de aur, ca simbol emblematic. Înțelepții

erau personalități complexe sub raport destinal, și complete în privința cunoașterii, de aceea adesea se asemănau cu zeii. După ce olimpienii întemeiaseră artele, filozofia, morala, științele (Apollo, Pallas Athena), ceea ce ține de domeniul mitului, venise rândul oamenilor să le redescopere pe cont propriu, fapt ce aparține legendei. Dar ei nu se afirmau în sens apollinian, cel puțin până în epoca lui Platon și a lui Aristotel, autori care-i priveau cu scepticism, ci pe calea inițiativă a misterelor. De aceea frecventau intens centrele de cult, întemeiau societăți secrete, se întrețineau cu astrologi, terapeuți, vrăjitori, („înțelepți” și aceștia) și făceau călătorii în subterane. Între „muncile” lui Hercule și „faptele” lui Pitagora diferența este că accentul se deplasează de la vitejesc și fizic la vitejesc și spiritual. Dacă eroii ca primul întemeiau cetăți și seminții, înțelepții înființau școli unde puneau bazele unor învățături noi. Pitagora și-ar fi ținut prelegerile sub acoperișul unui „templu al muzelor din Crotona, într-o incintă înconjurată de statuile celor 9 Muze, având la mijloc statuia zeiței focului sacru, Hestia, cu mâna arătând cerul” (Victor Kernbach, *op. cit.*). Călătoriile eroului sunt tot atâtea încercări îndrăznețe pentru eliberarea spiritului. Două dintre ele ni se par mai semnificative pentru definirea acestui tip de personaje. Ajudat de mistagogii dactylii de pe muntele Idas, care l-au purificat cu ajutorul pietrelor rezultate din focul ceres al trăsnetelor, a coborât în subterană, unde a rămas un număr prescris de zile și a adus ofrande lui Zeus; o preoteasă delfică, Temistoclea, l-a sfătuit cum să ajungă în Hades. Acolo a văzut sufletele lui Hesiod și Homer, chinuite pentru că nu i-au respectat pe zei. Asemenea călătorii au un sens nou și simbolic:uciderea monstrului interior și a fricii de moarte, amintind de cura extatică de tip șamanic. Altădată, a coborât într-o subterană special amenajată, cu intenția de a reveni la suprafață mai târziu, pentru a dovedi concetățenilor săi nemurirea. Dacă este să dăm crezare lui Herodot: „ci socotesc să fie cu mult mai vechi Zamolxis decât Pitagora”¹⁵, înseamnă că motivul coborârii, prezent la amândoi, pentru a sonda nemurirea, este un *topos* cu valoare mai generală și că trebuie să corectăm impresia despre influența

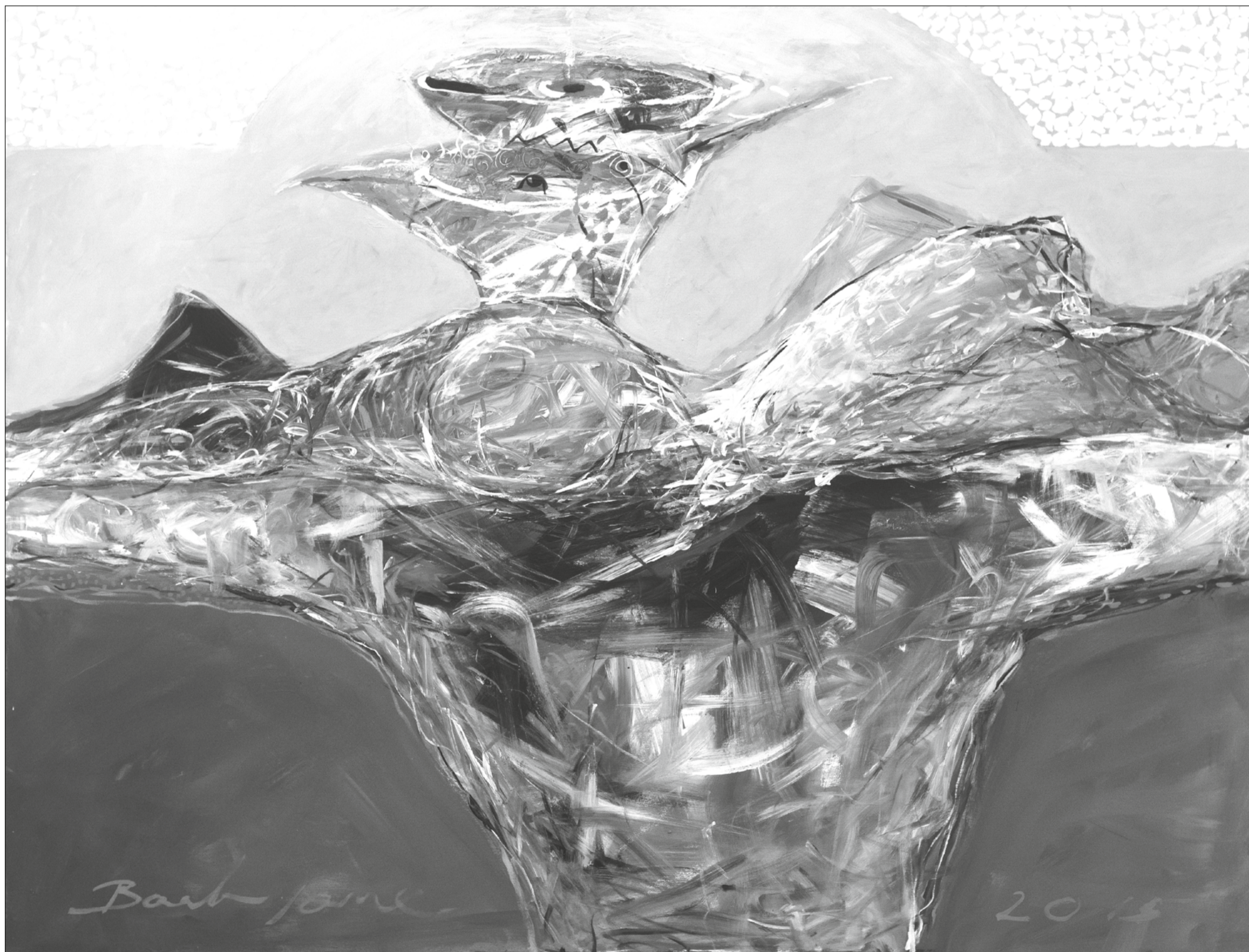
grecului asupra dacului, cum figurează în diferite manuale.

Și despre moartea lui Pitagora se rețin mai multe legende. Ca și cele despre naștere, nu sunt variante pe marginea unui adevăr legendar unic, ci se contrazic între ele, pentru ca relatările să se afle în dispersie, nu să se adune. Le găsim la Diogene Laertios. După o sursă, eroul și-ar fi dorit moartea: s-a retras în templul muzelor de la Metapont, unde a stat patruzeci de zile fără hrană. După alta, a fost asasinat în fața unui lan de grâu, pentru că participase la un complot local din Crotona. Le-am selectat doar pe acestea pentru că ni se par mai plauzibile și corespund adevărului legendar căruia îi slujesc. Ele se contrazic în aparență, adică în formă de expunere, dar sensul le unește. Pitagora s-a retras în templul Demetrei, divinitate agrariană și ocrotitoare a lanurilor. El ar fi scăpat de urmăritori, ne spune legenda, dacă și-ar fi scurta calea fugind prin lan. A preferat să fie prins și ucis, pentru că, afirma adesea, fiecare bob ascunde viața unui om; a călca în acest fel, înseamnă a omori. Credința și fapta l-au făcut să n-o mânia pe Demetra, al cărei adept și era.

Ambiguitatea se dovedește, uneori, productivă. Din perspectiva psihologiei mulțimii, se lasă speranța că eroul n-a murit; el a fost salvat de zeiță și urmează să se întoarcă. Am înfățișat această licărire de speranță și în legătură cu biografia lui Väinämöinen. Când Mircea Eliade afirma că moartea năprasnică și prematură este creatoare, s-a exprimat destul de vag, ori, în cel mai bun caz, s-a limitat la un număr restrâns de personaje, de tipul Meșterului Manole. Totdeauna moartea eroului, tânăr sau bătrân (de altfel nu are vârstă), este urmată de speranță: cu certitudine se va întoarce după un timp, el sau altcineva, pentru continuarea operei. Iată de ce legenda pune accent pe *nașterea, faptele și moartea* eroului. Textele care se abat de la această regulă rămân fără relevanță.

5. Legendă și istorie

Exemplele care urmează nu respectă integral cele trei secvențe biografice consacrate. Eroul aderă fie la legendă, fie la istorie sau la amândouă deodată, indiferent dacă este vorba de un personaj identificabil, asemenea lui Alexandru cel Mare, ori de altul fictiv,

ca Regele Arthur, din ciclul Mesei Rotunde. Ne referim la varianta prelucrată în proză despre Macedonean. În romanul popular care-i poartă numele, există, în stilizarea lui Mihail Sadoveanu, un capitol de început cu titlul *Nașterea și copilăria lui Alexandru*, unde citim: „Un vultur zburând pe deasupra lui Filip în momentul în care Olimpiada năștea, a lăsat un ou în poala regelui. Din el a ieșit un pui de șarpe și a început să înconjoare oul. Când șarpele a vrut să intre iarăși în ou a murit.

Aristotel tălmăcește acest semn:

Oul, lumea – șarpele Alexandru”.

Vulturul este un mesaj ceresc reprezentându-i pe zeii solari, și la greci, și la iranieni; iar conflictul dintre vultur și șarpe, deci dintre cer și pământ, se cunoaște încă de la sumerieni. Este vorba de narațiunea mitică *Enuma-elis*, păstrată pe plăcuțe de lut. Același conflict, respectând scenariul străvechi, îl întâlnim și într-o baladă fantastică românească, intitulată *Domnul Chipor-crai*. Faptul că la nașterea împăratului se înfruntă simbolurile fundamentale prevestește apariția unei personalități care va produce modificări spectaculoase în ordinea cosmică, așa cum a profetizat și Pythia, în privința lui Pitagora. Decriptarea lui Aristotel trebuie acceptată: șarpele va cuprinde lumea (lumea în înțelesul de atunci), dar va avea un sfârșit prematur și dramatic, asemenea oricărui erou, adăugăm noi. Criptograma prescria *ab initio* întreaga existență a eroului. Cele două puteri cosmice, soarele și pământul, îi dau dezlegare să cucerească lumea. Alexandru și-a însușit cu întreaga ființă acest mesaj secret, de viață și de moarte. Se știe, din datele istoriei concrete, că dorea îndărjit să obțină coroana de împărat al împăraților și să devină stăpân unic peste cele patru zări; nu din vanitate ori cruzime, cum se ambiționau împărații persani, Darie îndeosebi (Alexandru după fiecare victorie, scrie în roman, îi ospăta pe învinși, nu-i trecea prin sabie); ci pentru a armoniza lumea în spirit grecesc și a o aduce la civilizație. Iată cum legenda, prin simbolistica nașterii, deocamdată, se alătură istoriei, o face mai recurentă. În aceasta constă credibilitatea ei și mai puțin în mimarea documentelor.

Nașterea lui Alexandru mai are un substrat, pe care ni-l dezvăluie tot romanul popular. Tatăl lui nu este, de fapt, cunoscutul rege macedonean, Filip, ci un vrăjitor egiptean, pe nume Netinav, care, într-o existență anterioară, fusese împărat în țara sa. El s-a reîncarnat din propria voință, pentru a se răzbuna pe rege. Vrăjitorul a fost totodată și unul dintre dascălii lui Alexandru. Aristotel îl instruia pe viitorul împărat ziua, iar celălalt, noaptea. Dubla structură a personalității era necesară unui cuceritor al întregii lumi; trebuia să cunoască ce se petrece „la vedere” și ce se afla ascuns; ce-i venea dinspre cer, dar și dinspre pământ. Aristotel, fără să știe de episodul cu Netinav, a semnalat preponderența chthoniană în deciptare, pentru că l-a recunoscut în șarpe, nu în vultur.

Simbolurile arhetipale au mereu calitatea de a permite dezlegarea semantică; mai au alta și mai relevantă, anume înfățișarea lor sferică, deschisă, fapt ce conduce la un set convergent de înțelegeri. Scopul acestei tehnici interpretative nu constă în eliminarea altui demers (dacă nu a căzut în eroare evidentă), ci găsirea unui culoar paralel, care să se oprească la rezultate transparente, cu investigații asemănătoare. În ce ne privește, putem propune următoarea explicație la hierofania vultur – șarpe: apariția vulturului la nașterea lui Alexandru însemna o amenințare uraniană. Grecii puteau să opună simbolului respectiv unul asemănător, vulturul lui Zeus. N-au făcut-o din două motive: vulturul lui Zeus era un adjuvant personal și nu și-a asumat niciodată răspunderea războiului, ca la asiatici, apoi nu este în spiritul arhetipologiei să se opună reprezentări de același fel. Ele mai curând se unesc, însă nu se disociază, pentru că fac parte din aceeași familie (Gilbert Durand). A fost pregătit șarpele, adversarul consacrat al vulturului. Aristotel a preferat relația șarpe – ou și nu a greșit. Nu trebuie neglijată nici cealaltă, șarpe – vultur. Lui Alexandru, întrucât fusese selectat prin simbolismul nașterii, trebuia să i se dea o educație nu numai aristotelică, ci, mai ales, misterică, foarte îndrăgită de grecii din toate straturile de cultură. Șarpele i se cuvenea să cucerească lumea, să înconjoare pământul (oul); era domeniul lui. Ca să continuăm în sensul lui Otto Rank (de data aceasta): și-a găsit o femeie, ceea ce a însemnat pentru erou fie moartea, fie pierderea identității. Istoricii ne spun că Alexandru și-a aflat moartea după ce s-a scaldat în apa rece a unui râu. O fi adevărat, n-o fi, însă ni se pare o explicație naivă și nerelevantă. Legenda e mai generoasă. Ea îl menține în apoteoză pe erou, chiar și în moarte.

Ajutat de vrăjitorul Merlin, regele Utar de Bretagnia își schimbă înfățișarea și o seduce pe soția celui mai bun camarad de arme. Astfel se naște Regele legendar Arthur, șeful fratrici cavalerilor Mesei Rotunde. Un adulter obișnuit, am spune noi astăzi. Dar, în condițiile de atunci, întâmplarea trebuia să capete o altă semnificație, căci Merlin făcuse cu regele o tranzacție și avea planuri mari cu bastardul ce urma să se nască. Și nașterea vrăjitorului Merlin a fost răsunătoare: mama lui era o vestală, iar tatăl, un silf, poate un demon. Când începe povestea Regelui Arthur, număra deja câteva sute de ani și se purta ca un *genius loci*. Știa unde erau îngropate comorile, strămoșii și cum să învingă spiritele

adverse. Un rege dorea să ridice o cetate pe un loc inaccesibil; însă, ca în *legenda Meșterului Manole*, ceea ce se construia ziua, noaptea se surpa. Merlin care era profet, filozof, poet și vrăjitor, deci cumula toate funcțiile misterice, cunoștea motivul: în subterană dormeau doi șerpi vrăjiți, unul alb și altul roșu, gata să stârnească un război fratricid. Cu ocazia unei ceremonii în onoarea eroilor căzuți în bătălie, vrăjitorul a făcut să apară pe cer un dragon de foc; scoate pe gură două flăcări, una îndreptată spre nord, alta spre răsărit, semn că regatul trebuia extins în acele direcții. Regele Utar, tatăl lui Arthur, la sfatul vrăjitorului atotștiutor, a confecționat doi dragoni de aur, unul pentru a fi purtat înaintea oștirii, celălalt ca emblemă personală. Este o legendă heraldică.

Cu Arthur începe un alt tip de eroism și o nouă lege morală. El își anunță apariția în public într-un chip senzațional: în zorii zilei de început de an, când mulțimea ieșea din catedrală, o sabie stătea rezemată de marele portal. Pe garda ei scria: „Celui care mă va trage/ Întru Iisus Christos va fi rege”. Sabia purta denumirea Caliburn și reprezenta un topos în emblematismul eroului, ca arcul (Ulise), ghioaga (Herakles), praștia (David) etc. Faptele sale, ca și ale tuturor cavalerilor misterioși ai Mesei Rotunde, au fost puse în slujba lui Iisus Hristos, potrivit legământului de pe garda sabiei Caliburn. Mai precis: orice ajutor acordat cu generozitate cuiva aflat la grea încercare însemna un pas spre găsirea Graalului, vasul sfânt din care i s-a dat Mântuitorului să bea oțet, înainte de a rosti „Săvârșitu-s-a”, sus, pe Golgota. Între eroii antici și cei ai Mesei Rotunde, ori din epica francezo-spaniolă există o mare deosebire de comportament cavaleresc. Primii sunt violenți, imorali (Heracl, Theseu) și au accese de nebunie (Herakle, Ajax). Ceilalți instituie un cod al onoarei. Ei jură credință regelui sau lui Iisus; luptă în sprijinul valorilor morale și se sacrifică pentru demnitatea proprie.

Într-o altă categorie de texte, iar numărul lor se dovedește a fi improbabil, legenda se retrage în fața istoriei; se poate vorbi de istorie literaturizată. Asemenea piese istoriate au prilejuit cunoscuta controversă privind așa-zisa autenticitate a epicii folclorice; ca să nu mai vorbim de geneză ori de centre de influență. Schema călăuzitoare pe care am utilizat-o până aici, naștere – fapte – moarte, nu și mai găsește locul decât foarte vag. Nici în cazul ciclului arthurian, cum s-a văzut, nu are aplicabilitate deplină. Totuși, există câteva elemente care arată în ce punct se interferează, nu mai mult, legenda cu istoria.

Unii specialiști francezi (G. Paris și Joseph Bédier) au constatat că împăratul Carol cel Mare a pătruns în conștiința generațiilor în chip bifrons, ca Ianus cu două fețe. Varianta literaturizată o copie pe cea concretă. Pe ici pe colo, însă, pot fi semnalate anumite „abateri”. Abia ele prezintă un oarecare interes pentru cultură și pentru istoria mentalităților. Personalitățile geniale din istorie, adică eroii, acoperă, sentimental, o întindere mai mare de timp decât biografia consemnată calendaristic. Asupra lor sunt transferate fapte care aparțin, în realitate, unor personaje de rang inferior; „Gloria lui Carol cel Mare, scrie Gaston Paris, noi am remarcat-o deja, eclipsa și în același timp o absorbea pe aceea a tuturor predecesorilor săi. Tatăl său, Pépin, e singurul rămas viu în memoria populară. Carol Martel însuși nu se prea menține în tradiții. Poemele ce se cunosc sunt de fapt străni în ciclul carolingian; ele nu se potrivesc decât de departe, prin aluzii de mâna a doua și chiar le contrazic implicit”¹⁶.

După o legendă, Carol cel Mare ar fi întemeietorul bisericii Grossmunster din Zürich. În realitate, biserica datează din secolul al XIII-lea (aproximativ 500 de ani după Carol cel Mare) și se datorează lui Carol cel Gros.

În acest excurs, pe noi ne interesează soarta modelelor, transgresiunea lor peste veacuri. Asemenea lui Arthur, eroul fictiv, și Carol cel Mare, personalitate istorică precis conturată documentaristic, a fost reținut de memoria colectivă și de tradiția scrisă literaturizantă ca întemeietor de cetate ori de biserică, linie caracterologică ce-i unește pe eroii din antichitatea cea mai adâncă până astăzi. Și tot asemenea Regelui Arthur, dar pe alt postament moral, Carol cel Mare a purtat războaie pentru apărarea creștinătății, deci s-a făcut exponentul unui ideal de cultură și de civilizație, împotriva păgânătății demolatoare.

Ștefan cel Mare se înscrie și el în această familie de eroi ai istoriei. Semnele sale de identitate, în spiritul legendei și al schemei convenite, sunt destul de numeroase, și tocmai de aceea se explică nelimitata simpatie populară. În primul rând, face parte din lanțul unei întinse genealogii prestigioase. Acest fapt i-a dat încrederea că aparține unei categorii de oameni aleși, cu răspundere izbăvitoare pentru oamenii săi. Două categorii de fapte l-au impus în conștiința generațiilor, ambele ținând, după tradiție, de comportamentul eroic: întemeiere de cetăți și de biserici și lupta pentru apărarea creștinătății, ceea ce i-a adus recunoașterea din partea celei mai autorizate instituții a epocii, de „atlet întru Hristos”. Sunt și alți domnitori care au înălțat biserici, unele poate mai frumoase. Dar, vorba lui G. Paris: conștiința populară îl selectează pe unul singur, și nu la întâmplare, drept adevăratul „întemeietor”. De aceea „se știe” că nu există localitate din țară

unde Ștefan să nu fi clădit o biserică ori să nu fi trecut cu vreun război sau cu alte treburi gospodărești. Este o credință destinată să pună în lumină și altă dimensiune a eroului, aceea de *genius loci*. Legendele ni-l înfățișează ca pe un duh al pământului, în veșnică agitație; de unde speranța că moartea nu l-a doborât definitiv. „Se știe” că se va întoarce.

Sperăm să fi adus unele clarificări în privința legendelor. O nouă lectură a lor în contemporaneitate nu poate fi decât benefică. Prea multe confuzii și locuri comune în chip automat, iar faptul nu trebuie să mai mulțumească. Să ne decidem asupra unui lucru: nu orice text care circulă în oralitate evocându-l pe domnitorul de la Putna poate fi considerat legendă. Acolo unde ni se spune că Ștefan avea un arc moștenit din strămoși, pe care numai el singur era în stare să-l mănuiască, putem fi siguri că nu greșim: arcul (Ulise), ghioaga (Hereakle), sabia (Arthur), paloșul (Mihai Viteazul) au fost însemnele dintotdeauna ale eroului. Dar dacă ni se relatează despre cine știe ce invazie tătară, fie ea oricât de sângeroasă, ca să ne impresioneze, despre pedepsirea vreunui trădător sau vreo escapadă pe la Cotnari, asemenea documente trebuie repartizate la locul de cuviință, după interesul pe care îl prezintă: la arhivele istoricului, la biblioteca filologului sau la magazia cu maculatură.

LA LEGENDE – L'AUTRE VISAGE DU MYTHE

Résumé

La folkloristique traditionnelle traite la légende du manière classique, c'est-à-dire selon l'esprit de séparation des genres et des espèces. De la sorte, la base culturelle qui constituait l'ensemble naturel des formes sensibles était négligée et les catégories de l'art ne trouvaient pas leur place dans la topographie de la tradition: le conte de fée – séparé du mythe et de la légende, l'anecdote – une forme humoristique et rien de plus, la lyrique – une invention libre, intimiste, le Noël – une modalité de propagande religieuse.

Ce travail plaide pour l'unité de vision et de „conscience mythique” de toutes les catégories de la culture et de l'art traditionnel, surtout celle du mythe et de la légende. La base de cette unité est constituée par l'universalité des archétypes, expression de l'inconscient collectif. C'est ainsi qu'on explique la circulation libre des mêmes motifs ou mytho-légendes, aussi bien dans le mythe que dans la légende, parfois dans la lyrique ou dans l'incantation. C'est la conduite héroïque compte toujours, d'Héraclé jusqu'à Thésée, de Charles le Grand jusqu'à Etienne le Grand. Les formes poétiques, c'est-à-dire celles qui différencient une espèce d'une autre, sont variables, mais les archétypes restent toujours les mêmes.

Note

¹Claude Lévi-Strauss, *Gândirea sălbatică*, București, 1970, p. 99.

²Johannes Bolte, *Name und Merkmale (Merkmale des Märchens)*, în F.F. Communication, vol. VII (nr. 35-39), 1920, Helsinki, (Academia Fennica)

³Stanley L. Robe, *Hispanic Legends from New Mexico*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles-London, 1980.

⁴Arnold Van Gennep, *Formarea legendelor*: Traducere de Lucia Berdan și Crina-Ioana Berdan, Studiu introductiv de Petru Ursache. Postfață de Lucia Berdan, Iași, 1997, p. 39.

⁵Arnold Van Gennep, *op. cit.*, p. 43.

⁶Giuseppe Cocchiara, *Folklore*, Milano, 1927, p. 46.

⁷Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, p. 45.

⁸*Saga despre Njal*, I. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Ioan Comșa, București, 1986, p. 4.

⁹Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofice*.

Traducere din limba greacă de C.I. Balmuș, Studiu introductiv și comentariu de Aram M. Frenkian, București, 1903, p. 401.

¹⁰Diogene Laertios, *op. cit.*, p. 403.

¹¹Plutarh, *Vieți paralele*, I, Studiu introductiv, traducere și note de prof. I. Barbu, București, 1960, p. 16.

¹²Diogene Laertios, *op. cit.*, p. 396.

¹³Isidore Lévy, *La légende de Pythagore*, Paris, 1927, p. 10.

¹⁴Diogene Laertios, *op. cit.*

¹⁵Herodot, *Istorie*, I, Ediție îngrijită de Liviu Onu și Lucia Sapcalu. Prefață, studiu filologic, note, glosar de Liviu Onu. Indice de Lucia Sapcalu, București, 1984, p. 221.

¹⁶Gaston Paris, *Hiostoire poétique de Charlemagne*, Paris, 1905, p. 217.

Magda URSAÇHE / Vreau dreptate critică!

Vreau dreptate critică pentru valorile literaturii române! Pe urmele celor care „schimonosesc istoria” (mulțumesc, Victor Roncea!), mai ales adevărurile ei de necontestat, tot felul de arbitri ideologici încearcă iarăși și iarăși să ia „atitudine”, călcând totul în picioare. Ordin de linie întâi: să nu domine cumva cei trei dubioși, Eliade legionarul, Cioran fascistul și Noica socialistul, „trioul sacru” de pus la zid, după autoarea *Evangheliștilor*. Să de-sacralizăm dară trioul! Se vorbește de cel „rinocerizat de fascism”, Nae Ionescu. În „deceniul satanic”, așa cum îl numește Mircea Popa, Nae Ionescu era încarnarea răului absolut, acum trebuie extirpat ca antimodel cultural.

Nichifor Crainic, comparabil cu Paul Claudel sau cu Rainer Maria Rilke, a murit sărac și disprețuit de cei care considerau vină gravă propagarea misticismului (ca Daniil Sandu Tudor ori V. Voiculescu), iar placa de pe blocul urât, din spatele Gării de Nord, unde s-a și stins în deznădejde, a fost dată jos. Cum să fie celebrat un poet mistic, teolog, eseist naționalist? Nu i s-a făcut dreptate.

Odiseea plăcilor comemorative continuă, ca să se transforme în „odiosenie”. Ion Lazu mi-a spus că și placa lui Cezar Baltag a dispărut de pe blocul unde a locuit. Bunul Lazu n-a reușit să treacă în piatră nici Memorialul Scriitorilor Români, al celor 403 victime (53 au decedat închiși). S-au pierdut și proiectul, și Casa Monteoru.

Fundoianu e un destin tragic: a dus Fundoia la Paris, de unde a fost ridicat de Gestapo și transportat în lagăr nemțesc, împreună cu sora sa Lina, pe care n-a vrut s-o lase singură în moarte. Dar oricât s-a străduit Roxana Sorescu, Fondane nu-l poate surclasa pe Eminescu; nici Tzara pe Arghezi, nici Sebastian pe Camil Petrescu (și-mi amintesc de verdictul dat de Jeni Acterian pentru *Femei*: „sentimentalism mandolinat”), nici Bonciu pe Rebreanu. Aflat pe patul blestematei clinici cardio, Petru mi-a spus: „Îți dăruiesc un titlu, Magda: *Ridică-te, Gyr, ridică-te, Crainic!*” I-am primit darul. O să încerc să le fac dreptate critică.

Nu, nu mă așteptam ca, postdecembrist, să se producă „înfierări”, în termenii proletcultismului. Să se facă un rechizitoriu lui Blaga, sub acuza că autorul *Poemelor luminii* a propagat „cultul morții”, adică era legionaroid. Iar mândrețea de campanii împotriva valorilor neîndoelnice ale literaturii române, de la capodoperele literaturii orale la Eminescu, de la Iorga la Pârvan și P.P. Panaitescu, de la Rebreanu la Breban, constat că se derulează pe brigăzi, companii, plutoane. Marii exilați, ca Vintilă Horia, rămân

exilați din istorii literare. Expat e și Goma, „exilat și din exil”.

Revizuirea, normală în orice literatură, n-ar trebui să se prefacă în iconoclastie. Numai că defăimarea scriitorilor de prim raft e trendy, ba chiar răsplătită cu un locșor printre noii canonici, de gașcă mică sau măricică. Marele Alpha e declarat Marele Zero, Preda –lacheu al ceaușismului, Buzura a intrat și el în cătarea blindatelor grele, la fel Nichita Stănescu, la fel Marin Sorescu...

„Gândirea” e iarăși acuzată în termenii lui Moraru-Șelmaru-Crohmălniceanu, nu și fostul gândirist Ion Potopin, care versifica conform programelor - directivă: „Eu știu de mult partidul, puterea-i știu demult.” Avea Putere, ce-i drept, PCR-ul.

Rebreanu, în '37, a organizat apărarea lui Sadoveanu, atacat dur de legionari. A luat inițiativa unui protest public, apărut în 1 aprilie, în ziarul „Dimineața”. Semnatari: L. Rebreanu, Victor Eftimiu, Oțetea, Al. Philippide, D. Botez, Șerban Cioculescu. Acum, cine-l mai apără pe Rebreanu? Rebreanologul Nicolae Gheran, maestru al *Artei de a fi păgubaș*.

Cultura noastră a avut norocul ca *Jurnalul fericirii* să fie carte salvată din arestul Securității, când cărțile se arestau ca și oamenii. Și câte „elemente dușmănoase” n-au fost distruse în „inchisoarea morții”, cum numeau România scriitorii exilului. Radu Florian a vrut să-l feștească pe Noica în „Era socialistă”. Florian - fiul îi continuă „opera”. În ciuda eforturilor fiicelor sale, Mircea Vulcănescu a rămas „criminal de război”, prin hotărâre judecătorească definitivă. Moartea i-a fost anunțată încă din 1949 (nu mai era nici un semn de la el), deși a murit abia în 29 octombrie, 1952, la Aiud, de miocardită și de dublă pneumonie. Comuniștii și-au permis să-l ucidă martiric, noi îl ucidem încă o dată. Lui Vulcănescu nu i s-a făcut dreptate. Iubirea accentuată de nație repugnă. Dar dacă naționalismul e perimat, și limba e perimată, și stilul e perimat, din aproape în aproape.

În această querellă nesfârșită între etniciști și anti-etniciști, se constată cu ochiul liber o voluptate a denigrării, a batjocorii, a calomnierii, a bârfei, a insultei. Că-ți vine să le strigi ca Daniel Turcea: „până când veți calomnia, până când? Încetați odată!”

Ce-i ciudat e faptul că „rătăcirile” lui Ivașcu sunt scuzate, în timp ce G. Călinescu nu scapă de cele mai joase terfeliri, de bășcălie (nu-mi place cuvântul, dar îl las așa). El, nu paznicul gurii sale, Ivașcu, e „lozincard neologizant”. „Lozincardul” a fost epurat din Universitate în 1948, ca să-i ia locul la catedră „dințarul” Vitner, rămas profesor mult după pensionare; studentul Vicu

Mândra, fratele atotputintelui Marcel Breazu, care și-a desființat profesorul ca „reacționar ruginit” nereeducabil, a fost, după '89, avansat pe scurtătură, de la lector la profesor, ca persecutat de Ceaușescu. Despre „eroica” luptă de considerare și reconsiderare a lui Crohmălniceanu sau Nina Cassian nici nu mai pomenesc.

Dezinvoltura spectaculoasă a lui Călinescu nu place, e taxată drept clovnerie ieftină, nici uriașul talentul de a improviza. Vocea era isterică, iar chipul -urât și negru, după Lucia Demetrius, care se plânge în memorii că ar fi fost hărțuită sexual. Iar noi citim nu *amintiri*, ci *traduceri aminte*, cum le zice Șerban Foarță.

Fapt sigur: dacă nu „adere”, Călinescu înfunda pușcăriă, așa că a sorbit din paharul de „cucută ideologică” și i-a salvat pe mulți. Iordan Datcu știe că medicul Constantin Giugiuc, acela care l-a ajutat pe Vladimir Streinu, era nepotul lui Călinescu (v. *Revelațiile lecturii*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2016). Călinescu l-a încadrat pe Dinu Pillat la Institut. A avut-o în coastă pe Cornelia Ștefănescu (nume de cod: Maria Săndulescu), care n-a ezitat să-l blameze, plasându-l printre „cei care au bătut cucută ideologică realist-socialistă”. Sadoveanu a făcut compromis cu Puterea din inițiativă proprie; Călinescu a fost forțat.

Inegalabile *Istoriei* (ce carte groasă, ce carte grea!; Călinescu îi scria lui Camil Petrescu, în 1939, refuzând o întâlnire: „E absurd, dar nu pot! Numai cu o totală schimnicie pot duce la capăt lucrul propus”) i se făcuse campanie contra. I. E. Torouțiu, în „Convorbiri literare”, 8-10, 1941, susținea că ar fi fost un „tal-mud”, o „batjocorire disprețuitoare a sângelui românesc”. La proces (Torouțiu a făcut proces), cerea smulgerea copertelor cu insemne regale și interzicerea cărții. În același timp, presa de dreapta îl critica pe istoricul literar că a introdus evrei în istoria literaturii române. Călinescu a replicat: „un alogen poate să ne îmbogățească sufletul.” Un soi de critic iașiot, care recenzase ultra favorabil în „Iașul literar”, nr. 3, martie '65, *Cronicile optimistului* (EPL, 1964), a găsit cu cale, postdecembrist, să-l acuze: *mizantropul* devenise, din conformism, *optimist*. Pentru „Contemporanul”, Călinescu făcuse *Reportaj la crescătoria de porci*, cu poza atașată a doi „brigadieni”. Unul dintre ei: G. Ivașcu. O fi „inconformism de trei parale”? Mă îndoiesc.

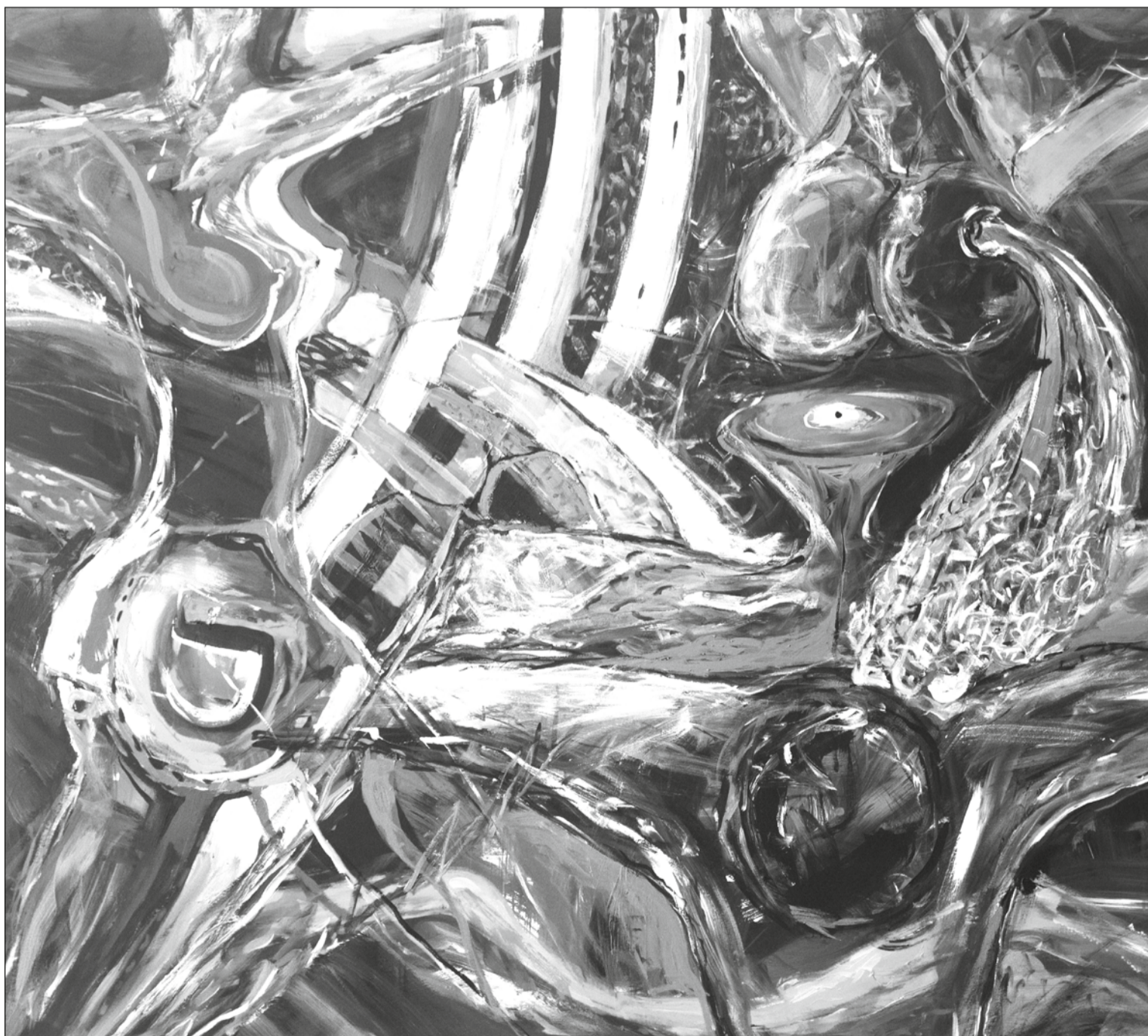
„Critic ratat” G. Călinescu? „Misticritificatorul” Călinescu și nu altcineva l-a descoperit pe Doinaș în „Jurnal literar”, în 1939. Iar cine îi reproșează că l-a „diminuat” pe Camil Petrescu n-a citit necrologul din „Contemporanul”, 17 mai, '57, despre „acest mare cerebral”; „avea cap abstractiv și totodată imaginativ, cunoștea schematic și concretul și de altfel ideile înseși i se prezentau corporal.”

Postsocialist, dragostea firească de țară, de limba ei, de cultura ei a fost și este amendată cu ură kominternistă, ca impuls proto-cronist. Savantul, eruditul Edgar Papu e nedreptățit, ca și cum el a provocat valul așa-zis național-comunist (o aberație: poți amesteca apa curată cu uleiul presat la rece?). Echipa de zgomote patriotice a acoperit ideile lui Edgar Papu. Or, dragostea cărturarului pentru cultura română a venit, cum stă scris în Timotei, 1,5, „dintr-o inimă pură, dintr-o conștiință bună și dintr-o credință sinceră”. Și poate că *Zăpezile de-acum un veac*, în 10 volume, de Paul Anghel ar trebui recitite. Măcar pentru reabilitarea lui Carol I. Un A.B. (Andrei Băleanu?) a criticat prin '58 un „poem suprarealist”, publicat în „Contemporanul” de Paul Anghel, în colaborare cu Ilie Purcaru. Autorii au fost eliminați câțiva ani de la tipar. Pentru ca, *post annum* '89, Paul Anghel să fie scos iarăși pe tușă pentru idei protocroniste. Edgar Papu a spus în clar: problema nu-s talentele, ele există, greu e cu recunoașterea lor. Iată de ce în capul revistei „Contemporanul. Ideea europeană” stă scris:

„Un popor nu se caracterizează atât prin oamenii mari pe care îi are, ci mai ales prin felul în care îi recunoaște și îi stimează pe aceștia.” Friedrich Nietzsche.

Marelui filosof un publicist mărunț îi ortografiază numele Nitzsch, ca să rimeze pesemene cu Nici. Nici Eminescu n-a scăpat de „interpretări”. „Ferește-mă, Doamne, de interpreți!” se ruga Arghezi. Ultimul eminescolog de seamă al Universității „Al. I. Cuza” n-a scăpat nici el de denigratori. O repet în fiecare noiembrie, de când s-a stins: n-a fost altă Universitate care să facă un rău mai mare unui profesor al ei decât UAIC lui Mihai Drăgan. Cabala mediocrilor din Catedra de Literatură Română l-a ucis, l-a ucis, l-a ucis. Opera amplă deranjează pe cei fără operă.

Da, vreau dreptate critică și pentru limba română, declarată „nevorbită”, și pentru literatura declarată involuată. Pentru *valoarea românească* (sintagmă N. Breban). Și trebuie s-o luăm de la *origini până în prezent*, ca G. Călinescu. Mizerabiliștii cer depoeitizarea poeziei. Prozatorii recentii merg nu pe amprenta eroică, o preferă pe cea erotică, exotica... Oricare, dar în nici un caz etnică. Etnia? Arhaică. Specificul? Erezie. Biserica ortodoxă? De flituit. Ethosul? Antiintelectual. Iorga, etichetat „fluier național”, îi disprețuia pe cei care contestau cultura noastră, considerând-o inexistentă, iar naturalistul Const. Esarcu cerea cetățenilor să dea un ban pentru un edificiu - simbol al culturii naționale. Așa s-a construit un Ateneu. Noi de-construim?

Ion POPESCU-BRĂDICENI / Cercurile concentrice ale poetului Mircea Bârsilă

1. Esențele arhetipale și pepite de aur

Discret în fundal basmul. Iar poezia-i ritual, ceremonie, ciclicitate. Prezență concretă, vizual-auditivă. Mircea Bârsilă „crede că un om care scrie nu este niciodată singur” căci îl dublează „un înger urât – de parcă ar fi o păpușă din cărpe cusute pe întuneric”. Scriitura poemului „îl înconjoară ca un uriaș păianjen” ce-i face, complice, cu ochiul. Textele-păienjenșuri au, ca-n profeticele poezii bliagene, cruci pe spate, semne ale sacrului desigur resurect (vezi Lucian Blaga, 1995, 75-106).

O armată impresionantă de critici l-a comentat în fel și chip. Și totuși ceea ce întreprind eu hic et nunc e altceva, cu totul altfel.

În cele din urmă, orașul însuși: purificat, prin ardere repetate din temelie, îl strânge pe poet în multe-i brațe ca un păianjen. Atmosfera e kafkiană de-a dreptul, iar stăpâna acesteia e, ca-n Eminescu, Singurătatea. Motiv ca imaginația auctorială s-o ia razna, suprarrealist chiar să se exprime, ca să dovedească poliedric-reconstrucții ale Esenței arhetipale ci nu ale celei eteroclitice.

Poeticitatea inventată de Mircea Bârsilă are fundamente vechi, trainice, arhaice, revalidate periodic din veac în veac, din eon în eon; însă, pendinte de creștinism, ea-și menține o anume religiozitate de tip bizantin. Futilității urbane îi este opusă zeitatea concupiscentă împreună cu care ocupă cele trei camere ale apartamentului: boul Apis? inorogul? cerbul lui Odobescu?, minotaurul lui Minos? Dumiriți-vă personal! Dedându-vă ca Barthes și Călinescu plăcerii (re)lecturii. Textul bârsilian e obținut „prin transmutare” (Barthes, 1994, 49). Numai naratorul l-a migălit cu desăvârșită meșteșugire, oferind la tot pasul sugestii pentru (re)lectura alegorică, postmateică (Călinescu, 2003, 311).

Adică în „peșterile” basmului pepite de aur: miturile primei vârste a metalimbajului. „Prezența de vită mare și blândă” e-n simultaneitate „cu volume de poezii – mai ales poezii de dragoste” și în concomitență cu triada: „leandru de la fereastră” – icoana cu „un nou Sfânt Gheorghe care omoară balaurul” – „tabloul din perete”. Tabloul e marcă a profanului, icoana – marcă a sacrului, leandru e terțel inclus, fereastră; fereastra reprezentând închiderea deschisă / deschiderea închisă, unire și separație a celor două regimuri durandiene ori mai degrabă nietzscheene.

Incinta sacră, cosmică, e asediată de haosul șantierelor. Centrum mundi s-a pulverizat apocaliptic. La un moment dat poemul bârsilian îmbracă haina „tablei cu materii” caragaliene (vezi „Chipuri amestecate” – p. 7), înțesată cu tot soiul de elemente ale realului derizoriu și sufocant, încercată „cu presiunile nervoase ale macaralelor aflate la menopauză” (ibidem) și asediată de „răutatea din ochii șopârlelor din parcuri unde se simt în exil printre buruienile ofilite și pietrele încinse de soare”/ cumva ca-n E.T.A. Hoffman” (Hoffman, 1966, 99-905).

2. Splendoarea capodoperei

Ion Pop se referă oarecum inexact la stilul practicat de Mircea Bârsilă și nici Alex Ștefănescu nu nimereste perfect de precis. Mă rog, e părerea mea și-o pot demonstra punctual. Rafinamentul imagistic e de fapt alchimie și transsubstanțiere; citez, din „Vinul din pahare”, un intertext la orfism: „Mă uit înapoi de parcă nimic nu ar fi existat cu adevărat – nici măcar trupul mamei –”, care sună rilkean și eliotian; adică poemul lui Mircea Bârsilă adoptă un limbaj transparent (deci transmodernist – n.m., I.P.B.), conceptul aparținându-mi (vezi „Lazare, veni foras!”). El aspiră la o puritate imaginară dar își trage forma din istorie. Căci în „Învechite semne”, de pildă, atribuie poesisului ludic, labirintic, manticul, realismul homerice, eudaimonicul, catharticul.

Specificul poeinului bârsilian reconotează emoția erotică în funcție politică, viziune și de reflex al condiționării ontologice a actului poetic; care produc o ruptură a sistemului: în ce sens? în cel al entuziasmului extatic și al nașterii din mit; poetul chinuit și contemplativ celebrează într-o atmosferă rarefiată, supra-naturală modelul (meta- și trans-modelul – n.m., I.P.B.) ce tinde a se degrada iar misiunea poetului e să identifice litere și alte „hieroglife” în „scoarța – cu încrustări demonice – a realității” și „învechitele semne... din anii aceia... de la coarnele – de zeitate egipteană – ale fericirii”.

Certamente, Mircea Bârsilă combină moștenirea apolinică cu cea dionisiacă precum un autentic „dragon bătând din toate aripile” într-o „pădure adâncă, hiperboreană și care există fără să fie”.

Cu eu-i profund încolțit de lupul-singurătate, literatul de sorginte din Gorj constată uluit că și imaginea din oglindă a Singurătății e totemică: „un șarpe din rândul celor mai veninoase vietăți din lume”.

Epifaniile (ca simboluri și alegorii ale elementarului) populează un univers în care poetul însuși se simte, moromețian, „un copac noduros de câmpie” (adică un zeu vegetal – n.m.). „Cu mințile întunecate de virusul melancoliei”, poetul își țese textele într-un limbaj de o diversitate aproape monstruoasă, ce provoacă

deruta și inhibiția hermeneuților slabi de înger, și foarte intransitivă („intransitivitatea poetică e o trăsătură metafizică, atemporală, de factură orfică” – apreciază și Gheorghe Crăciun; (vezi Crăciun, 2002, p. 20).

Prin rafinări ideatice și noționale din ce în ce mai apropiate de inefabilul unui obiect a cărui esență autorul o vrea definitiv determinată, avea-vom arhitextul.

3. Efigii clarisime

Precum „dragonul din Alca” al lui Anatole France din „Insula pinguinilor”, „mișcarea literară” bârsiliană e animată de voința instituirii unei esențe a poeziei și a descoperirii unui limbaj poetic pur, necontingent, autodeterminat, închis în sine! (Raymond, 1970, p. 101). Această poezie se compune „într-o stare de maximă luciditate” care-l „desparte de sine însuși” și este imaginarplastică; numai că poetul încearcă „umiliția de a invidia orice perete zugrăvit... în verde”. Dar poetul o depășește victorios precum T.S. Eliot, cel din „Patru Cvartete” (Eliot, 1971, în integru).

Astfel în „Diminețile luminoase” Mircea Bârsilă filosofează pe tema timpului. Citez: „La fel ca prezentul, trecutul este și el tot un astăzi.” T.S. Eliot scrisese „Timpul prezent și timpul trecut sunt poate amândouă prezente în timpul viitor. Dacă orice timp e de nemăntuit, ce ar fi fost să fie e o abstracție, eternă posibilitate rămânând numai într-o lume a speculației”. Și totuși, ca și Mircea Petean, Mircea Bârsilă reînfrăgește limbajul în „dimineți îmbăta-te de albastrele fulgere ale albastrelor”. Iată un pasaj de o splendoare și de o grație desăvârșite, mărci distincte ale unei poeticități care „dă pe afară ca o vână de apă”: „Era pe când nu bănuiam că atât de frumoase cântece, pe care le cântă, în extaz, înaltele creste ale munților, în clipele lor de grație, sunt de fapt „transpunere”, o sublimare a ceea ce se vorbește obscur în adâncuri” (Bârsilă, 2014, 45). Regăsesc, ca promotor al transmodernismului în România, în acest „fragment”, efigii clarisime precum extazul, grația, transpunerea, sublimarea, obscuritatea, suprafața transparentă a vanei de apă.

Am elaborat, teoretic, conceptul de trans-aparență a textului, ca și pe cel de transpoziție/ transpunere. Grație Legii 10 a transmodernismului „simbolismul și ambiguitatea (obscuritatea, sugestia) înscrise pe axa opac-transparent conduc cititorul spre transparența literară a opacității. Rezultatul: o transparență a textului poetic”.

Datorită Legii 25, o transpoziție este o transpunere. În substanța operei literare, anumite componente se schimbă formând un nou „compus”, deși „molecula” inițială își păstrează „forma”. O anumită „compoziție” este transcrisă în altă tonalitate, rezultatul fiind o nouă „carte”. Transpoziția/ transpunerea presupune o mutare, o schimbare a ceva dintr-un loc în altul, dintr-o stare în alta, dintr-o situație în alta; o situație cu mintea, cu imaginația, cu triada R.I.F., în altă conjunctură, ipostază, circumstanță, fază, condiție; în alt caz, context, transtext, moment, prilej, stadiu, punct, raport, construcție ș.a.m.d. (Popescu-Brădiceni, 2005, p.p. 226-235).

Fie și numai din perspectiva acestor două „principii”, „Viața din viața mea” este o capodoperă ca și „Păhăruțul” lui Marian Drăghici, așa că, zău, nu-nțeleg nici în ruptul capului de ce la o recentă anchetă a „României Literare” Mircea Bârsilă nu s-a numărat printre cei 100 cei mai buni poeți ai veacului 1918-2018, în schimb, deși pe ultimul loc, Horia Gârbea a prins totuși măcar periferia clasamentului. Dau din umeri, zic Hmmm, și continuu nedezmințit să cred – ca și Alex Ștefănescu în „Istoria...” lui – că Mircea Bârsilă se numără sigur printre măcar primii 50 de poeți ai susnumitului proces taxonomic, promovat de „România Literară”.

4. Intermitentele monologuri interioare

Prin urmare, în această a treia „transversalie” a eseostudiului de față, consemnez că, da, niște versuri încă recente bârsiliene au tâlc cu două tășuri: un surâs și o tristețe. „Niște versuri pe care le voi (le va – n.m.) împleți într-un sonet când voi fi (va fi) liniștit.” Adică liniștea este apolinică care temperează dionisiacul, orfismul care moderează narcisismul.

Un „Sfârșit de vară” este o emanație a vetreilor de poezie (trans)euogene. Sunt „intermitentele monologuri interioare”, sunt și acestea, răsărite din „noile sedimente” intertextuale/ arhitextuale. Poeme precum „În acest răstimp”, „Fântâni cu lanț de aur”, „Azurul din azur”, „Sub un copac” ș.a. au – citez – „un alt chip, o altă formă, în interiorul tiparului” propriu lui Mircea Bârsilă. Unele texte sunt „porțiunile îngustate prea mult”, altele sunt „unduirii tremurate”, dar și „tăcutele avertismente dinspre cealaltă margine, cea vitregă”. Autodefinindu-se, poetul ne pune la curent cu propria-i „teorie” (sau „ut theoria poesis” – n.m.): „Poate că așa trebuie să mă pierd și să mă regăsesc, derulându-mă ca o panglică în largul câmpiei” de-a lungul labirintului-drum cu străluciri argintate” (Bârsilă, 2014, 29).

Umberto Eco se pronunță, la o răspântie (și anume în „Poeticile lui Joyce” – n.m., I.P.B.) că discursul liric e un obiect descifrabil prin triada transretorică, integritas/ consonantia/ claritas. E... limpede, nu? Clarobscurul transparent folosește „instrumente arhaice”. „În acest răstimp” poemul – palimpsest bârsilian articu-

lează secvențele miturilor, năvădind „pulsul secret al unor nivele latente”. „Vremuri demonice” sunt mărturii erotice și trădând tot atâtea „întrebări obscure”. Umberto Eco ar exclama ceva despre „epifania ca metaforă epistemologică”, ceva despre „universul omogen / izotrop”, ceva despre „ricoșul imaginar al unor date culturale”, al unor parafraze emotive alcătuite în „ordinea ome-nească a limbajului” ci nu „în ordinea de neînțeles a evenimentelor cosmice”. „Marea epifanie a structurii cosmice, produsă în limbaj” (Eco, 2007, 160) are „închizători de argint”, „semnul din copilărie”, „vechi tablouri cinegetice”, „căldura cenușii”, „adevăratul ciripit al vrăbiilor”, „la egală distanță de iad și de rai”. (Bârsilă, 2014, 67).

5. Vocația celebrării

Ecourile poeziei bârsiliene sunt otrăvite de „veninoasele clipe”... Inițierile, în misteriosofia lor, simultan orientală-occidentală, te pot istovi. Citez: „Ecourile, ecourile vor fi moaștele mele.” Cel puțin „așa scria pe niște flori de cireș”, iar poetul se afla în grădina lui și le deslușea înțelesurile („Ecouri”) pharmakonice, cu acele inocente recursuri la metaforă (Girard, 1995, 322) caracteristice oricărei ignoranțe sacrificiale.

Ermetismul e una din accepțiunile unei asemenea lirici care se revendică, parțial din opera Sfântul Pavel, parțial de-a dreptul din copilărie. Oglinda, în care se contemplă, îi dezvăluie „un călător venit de departe” căruia nu-i cunoaște înțelesul graiului. Lepădarea a „ce era copilăria” i-a viciat posesiunea limbajului originar, infantil, iar consecința ar fi – ca la Mallarmé – inventarea altor enigme precum în poemele „Nuferi și ape”, „Însemnări de toamnă”, „An rău”, „Egrete și pelicani”, „Crinul din mâna ei” ș.a.

Ca și această „Evă a artei moderne” (Debendetti, 1986, 24), Bârsilă visează la nimicirea în absolut a Nimicului. Fiind în avangardă, îi are în ariergardă pe italienii Ungaretti, Montale, Quasimodo, Sinigalli și din această resituare axiologică automotivațională rezultă un transexistențialism de nouă frontieră, în actuala eră transmodernă. Versul muzicaloid: „Ia-mă cu tine, vântule. Aici, numai pisicile și copacii au mai multe vieți. Ia-mă cu tine, să nu mai aud metalicul clinchet...” e ca în Saint-John Perse.

Compunerea imaginilor are o sugestivitate plurivalentă. Prezența autoare cu trăsături antropomorfe este estompată până la neantificarea sub protecția „steagurilor de rugăciune” ale indienilor. Poezia descinde aurorală din tehnica cea mai sublimă și pe deplin transcendentă, cu materialul realității și al metarealității/ transrealității. Astfel după ce am citit o „Scrisoare către Sfântul Pavel” îl identificăm pe Sfântul Luca, în finalul poemului „Strada pe care locuiesc”, de-a dreptul transmutat în rugă, și provocatoare, căci interpretarea-mi este doar una probabilă ca toate celelalte, diseminată în tot atâtea similitudini separate ca și cele din care se alcătuiesc poeziile. „Strada pe care locuiesc” răsună parcă din „Carnavale di Gerti” mallarméan (adică fericit metamodelizând – n.m.).

Enigmele străpung, personalizate, bolta conștiinței și revifică elemente arheologice ale unor structuri primordiale, dezgropate doar din rituri tradiționale. Una din ele este „scoarța morții din sat”. Abordarea poetului e oarecum transsoresciană dar nu-i trădează vocația pentru celebrarea unor obiceiuri cu nucleu arhaic („An rău”, p. 14). O altă trimitere autoreferențială e la vedere în „Egrete și pelicani”, „enigmatice ape cu plăvăii, trestii și răgălii”. Apele din lacurile eminesciene împânzite cu trestii și bărci lunecând peste luciul albastru în „reeditarea” lui Bârsilă „îngheață boacă, iarnă de iarnă, încât pe unde ar trebui să alunece lotciile sau bărcile cu motor – ușoare, moderne, rapide, trec sănii, trase de caii cu clopoței la căpestre, mulți dintre ei sub 450 de kilograme cât au, în medie, animalele de povară”. Ironia postmodernă dezlanțuie degradarea unui mit și a unui motiv romantic („Egrete și pelicani”, p. 15). Ce părea incremenit în timp, doar ca să-l revigoreze.

Mărul lui Cézanne este prelucrat, și el, la pachet cu albatrosul lui Baudelaire. Îngerul bolnav al lui Argeș ori Blaga se rotește „deasupra orașului cu o blondă zămatică/ ținându-se doar cu o mână de voalul ei de mireasă/ clic clic blitzurile îngheșuală mare în jurul mărului/ înflorit sub care îngerul împarte autografe/ pe fotografiile încă umede/ îi curg șiroaie lacrimile este mai rău de el decât de albatrosul lui Baudelaire” („Spectacol”). Este aceasta o epifanie/ hierofanie pe dos, antivoiculesciană dar și o parabolă. Panteismul și platonismul sunt, iată, căzute în derizoriu, într-o pertinentă semantică vulgară, de bordel-Realitate, pe care crinul-sabie nu-și mai poate exercita miracolul resacralizării sale de agent-umbră: „Ia spune-mi, Realitate – dar să fii sinceră! – de ce te prefaci într-o umbră, adesea: o umbră/ ce-mi sparge, noaptea, târziu, geamul/ și care, ajunsă astfel în odaia în care dorm, își ține un deget pe buze, iar crinul acela din mâna ei seamănă cu-o-sabie”. Avem, aici, în acest „Imn chinuit închinat” unei mame care „într-o duminică s-a stins”, ca să se reîmperecheze cu un animal totemic: cerbul: încă o reiterare a sacrului. Citez: „și tot într-o duminică am văzut, pentru întâia dată, un cerb – unul cu pielea de pe gât jupuită – în piscul încă verde al existenței mele: Realitate” (Crinul din mâna ei”, p. 17).

Continuare în pag. 16

...Cercurile concentrice ale poetului Mircea Bârsilă

Urmare din pag. 15

6. Opera fantastică și veritabilul Maestru

Grave, apăsătoare, superioare, expresiv-aluzive, transgramatizate, versurile bârșilene insistă asupra încredințării Cuvântului: parabolei, alegoriei, catabazei, magiei, drumului enigmatic, legendei, etc. Orice baltă, pod ori ruină are enigma aferentă. „Vine, adusă de vânt, o pasăre și-ți dăruiește o cârtică neagră”. Aceasta e oare un obiect magic cu „învechite semne” ori straniu rone sub „nori împietriți” lângă „fântâni cu lanțul de aur” pe ghizduri cu „instrumente arhaice” iar în adânc „roțițele luminii” făcute din beznă și licărind „în lumina piezișă a lunii”. Apoi „vine dinspre miazănoapte un cal șarg, înaripat, și-ți cere să cauți, printre lucrurile magice din urechile lui, o năframă. Unde și unde o vamă/ unde doarme un șarpe – unul cu o stea sclipitoare în frunte – și câte-un lan de cânepă verde unde stau ascunși în timpul zilei îngeri, de parcă lanul de cânepă ar fi o biserică. Încotro?”

Dar încotro a continuat să meargă poetul Mircea Bârsilă? Ah, desigur, într-o călătorie, furat de „nostalgii solare” ori „în așteptarea (tragică precum în „Miorița” – n.m.) miresei” spre „un pământ nou” paradiziac, nedorit de către nici un om de ipso et de facto mort, ci, licitat, doar viu fiind, el însuși zeu în carne și oase, mângâindu-și iubita „pe coapse și pe rotunjimile fierbinți ale sânilor”, căzut ca „în nevăzutele fire magice ale unei capcane.” („Femei și bărbați”, p. 97).

Giacomo Debendetti intuiește corect esența poeziei în genere: „o emoție a cărui paternitate Eul poetului nu și-o asumă exclusiv, ea fiind a tuturor și, într-un anumit fel, a nimănui” (Debendetti, 1986, p. 83 și urmât.). Poezia rezidă în Eul care este un altul, în opera fantastică, alcătuită din elemente naturale și ființe umane și transumane aduse pe o scenă unitară, în fiecare poem, prin organismul ritmic, armonic, ritualic, orfic, fabulos, fluid, modelabil (ductil adică) sub mâna unui veritabil maestru care coborând în propriul său subconștient după „poeme alcătuite din cuvinte încântate de asemănarea lor cu niște găze ce zoresc prin iarba uscată și printre pești cu spinările negre în locurile cu apa adâncă și lină ale unui râu ce și-a strâns de gât afluenții: niște vagabonzi fără nici o dulbină!” (Catabază, p. 69), procedează emblematic.

7. Un basm cu mai multe sfârșituri

Și cum am arătat deja, Mircea Bârsilă stăpânește strategiile transferurilor esențiale ca epopeea să ia „forma” poeziei de unde de ipso et de facto chiar „vine frumusețea lumii”. Adrian Popescu i-a zis într-un eseu: transestetică, aceasta e deja reîntorcerea din oglindă în metamodelul Sfântului Graal.

Amintirea, iubirea, exaltarea, împăcarea cu sine, până la desăvârșire (vezi „Romașta”, p. 56) toate proiectează limbajul poetic în «phantasiai» și în «stupore». Ingeniozitatea spiritului operează cu alte «conceptos» cu care «Elpenor», cel „atât de lacom la vin” și la «eună kai philoteti» nu mai are ce face căci ca umbră în împărăția lui Hades îl imploră pe Ulise să nu-l uite neplâns / neîngropat.

E o filozofie a morții în creația bârșiliană, dar și o trudă sifică de stăvilire a demonului, prin „geometria meravigliosa”. Acrobat și explorator al labirintului, poetul își asumă voința de a fi liber, adică de a ieși „din jug, din carapace, din portativ”, ca să coboare „pentru întâia și ultima oară, în mirifica lume din adâncurile unei mări” nadirice.

Mircea Bârsilă a optat, deliberat, în „Viață din viața mea” pentru ardoarea „să mânuiască suveica războiului de țesut”, pentru „o spunere pe larg și atât de limpede, încât nimeni nu o poate înțelege pe de-a-ntregul”, căci de fapt înțelesul e „cocorul, fântâna, enigma” (Dacă ar vrea ea, p. 63). Poemele sale pot fi socotite un mare „basn cu mai multe sfârșituri” iar el, taumaturgul, doar pe acestea din urmă le-a transscris.

Încolo, ce să mai cred?!

Alerg, năucit, zguduit din temelii hermeneuticii mele literare „de la o fântână la alta”, însă nu „în felul umbroasei prezențe a știucii, sub gheața (aducă suprafața limbii sale imploziv-explozive – n.m.) unui râu, iarna, în locurile unde albia se lărgeste prea mult, așa îmi (ii) zvăcnește, sub osul frunții, adesea, câte-o amintire – uitată – din această viață sau poate chiar din cele precedente”. Și iată-l pe poet „preot, în veșminte albe de in, în fruntea unui sobor de copii cântând, cu glasuri de jale, de la o fântână la alta, niște cântece magice”.

Ci în stilul meu; adică „în mod natural, cu admirație și respect”.

Bibliografie

- Lucian Blaga: Opera poetică; cuvânt înainte de Eugen Simion; prefață de George Gană; ediție îngrijită de George Gană și Dorli Blaga; editura Humanitas, București, 1995
- Roland Barthes: Plăcerea textului; trad. de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop; editura Echinox, Cluj, 1994
- Matei Călinescu: A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii; traducerea de Virgil Stanciu; editura Polirom, Iași, 2003
- E.T.A. Hoffmann: Opere Alese; în românește de Valeria Sadoveanu și Al. Philippide; prefață de Paul Langfelder; Editura pentru literatură universală, București, 1960.
- Gheorghe Crăciun: Aisbergul poeziei moderne; cu un Argument al autorului; postfață de Mircea Martin; editura Paralela 45, Pitești, 2002
- Marcel Raymond: De la Baudelaire la Suprarealism; trad. de Leonid Dimov; stud.introd. de Mircea Martin; editura Univers, București, 1998
- T.S. Eliot: Patru cvartete, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Univers, București, 1971
- Ion Popescu-Brădiceni: Lazare, veni foras!; editura Napoca Star, Cluj, 2005; cu o prefață de George Mirea și o postfață de Theodor Codreanu
- Mircea Bârsilă: Viață din viața mea; editura Cartea Românească, București, 2014.
- Marian Drăghici: Păhăruțul, Editura Junimea, Iași, 2019
- Ion Popescu-Brădiceni: Grădina de(-)mentă; Editura Tipo Moldova, Iași, 2017; colecția Bibliofil Poezie contemporană
- Umberto Eco: Poeticile lui Joyce; traducere de Cornel Mihai Ionescu; editura Paralela 45, Pitești, 2007
- Giacomo Debendetti: Poezie italiană din secolul al XX-lea; trad., cuv.în. și note de Florin Chirișescu; editura Univers, București, 1986
- René Girard: Violența și sacrul; trad. de Mona Antohi; editura Nemira, 1995

Gheorghe GRIGURCU / POEZIE (II)

Cluj (1)

Ce să mai cauți după trezeci de ani
enorme porții de-nghetată îmbiindu-te cum coame de munți

ce să mai cauți după trezeci de ani
focul sacru din al teilor piept bombat

ce să mai cauți după trezeci de ani
licărul paharelor de cristal pline cu apa lacului

ce să mai cauți după trezeci de ani
o pereche de-ndrăgostiți immobili prin care se plimbă dealurile

ce să mai cauți după trezeci de ani
un tînăr muncitor purtînd pe grumaz o stradă

ce să mai cauți după trezeci de ani
un buchet de flori purpurii în care se zbate cum o viespe Soarele

ce să mai cauți după trezeci de ani
o catedrală-n care cîntă lividul cer din anul o mie opt sute și

ce să mai cauți după trezeci de ani
o vrabie care ciugulește inima de zahăr a unui angelus de piatră

ce să mai cauți după trezeci de ani
o femeie intrînd într-un restaurant cu coc verde cum iarba
cu pelerina foșnind cum o carte.

Cluj (2)

„Mai divin e cel ce iubește decît cel ce e iubit” scris-a Platon
și-ajunge ca unul din noi să-ntoarcă puțin capul
pentru ca priveliștea alta să fie pentru toată lumea
și atitudinea contemplativă să-și schimbe unghiul
palpitul creioanele

cu alt fel de cerneluri să lucreze
să ne umple de străduințe precoce-tîrzii
cum stampe transilvan-japoneze.

Cluj (3)

Înverșunate dispute virulente
deosebitoare
scamatoresți madrigaluri
un papagal oferit cum o floare

împietrite sub ceruri de-acum
amintiri studențești
cum perspective de străzi crem
cu mereu oblonite ferești.

Cluj (4)

În acest local se rostesc doar lucruri simple
despre țigări și băutură despre autobuze și ploaie

cum o iubire adevărată trupească
legendă fără cheie

oamenii își strîng mîna își lasă privirile-n jos și pleacă
ori rămîn cu o clipă mai mult

cu hotărîrea pielii lor cu ridurile bluzei
cu retorica petei mici neobservate de nimeni care-n perete
resemnată va rămîne s-aștepte
sfîrșitul Lumii.

Cluj (5)

Sărbători tihnite aur pulverizat
în părul studentelor

în servietele lor îndesate negre
zile de lucru.

Cluj (6)

Pe-aici exemplara prăbușire
pe-acest gang pe-aceste scări pe-această ușă vă rog

rugina scîrțîie ca o teamă ce nu sîngerează
o teamă voioasă transparentă

și casa anul lustra aprinsă
îți iau ochii cu gentilete te duc în basm

înconjurați suntem de comentarii
docte constrîngătoare înscrise
într-un gros volum de carne lascivă

musculoase pagini ce fără îndoială îi iubesc pe Zei
le-ogîndesc sapiențiala suflare pașii rodnici

cuvinte care-au coborît din copacii Bibliotecii
asemenea maimuțelor imitîndu-i

pe-aici pe-această ușă pe-acest tărîm vă rog
misterios limbut
criptic și răspîndit de-acum
în toate bibliografiile.

Cluj (7)

Înaltul cer de ianuarie

cuminte insinuant
plin de-o îmbulzeală de miei

cuminte alintat
un parter de crini involți

cuminte nesuferit
un teatru de păpuși

mofluze gata a se certa
a se bate-n bețe în culori

guignol îngeresc

mai are bunăvoința de-a continua?

Cluj (8)

Parcul o uriașă
caracatiță
cu verzi tentacule
devenind
și mai verzi
la infinit.

Cluj (9)

Cap sur neverosimil de huhurez
dedesubt un zîmbet suav

lumînările ochilor
drepte acide arzînd prin ochelari

și ceva pierdut ceva neexprimat
ca o scrisoare trimisă cu trei decenii în urmă
și care încă n-a sosit la destinație

în întreaga-i făptură cincancenară
și mai ales în adolescența rigiditate
a miinilor prea lungi

intimidate încă de parc-ar ține minte
(doar ele) o existență veche

precum un strop de sevă pulsînd
prin țesutul lor lemnos neajutorat
conducîndu-le la o foarte nesigură țintă

prin ceața fină aproape inobservabilă
a acestei zile mustind de sănătate.

Cluj (10)

Arunci pe fereastră florile veștede
arunci și apa ce le-a hrănit în vază
apa ofilită la rîndu-i cum o floare.

Cluj (11)

Ay prieteni de-atunci prieteni de dincolo
din transcendența umilă a vîrstei

ay sub noaptea profundă sub Ursa Mare
mătăsoasă cum lenjeria de fată.

Cluj (12)

Cum vîntul curgea într-o ramă cum i se-adăuga
un nor grena și-un cer verde
și-un soare cenușiu

cum prin fața Universității treceau perechi încrustînd
inițiale în lună ca-n bănci de parc

cum Poșta stropea sute de metri de stradă chezaro-crăiască
doar cu reflexul ferestrelor sale-n amurg – o arteziană –

cum în localuri se vindeau băuturi colorate atît
încît pictorii își înmuiau în ele pensulele.

Cluj (13)

Pe străzile fîn forfotitoare
în mugurii cum ochi de oțel
în miresmele trecînd din cer în apa Someșului
în vitrinele vital roșietice cum măruntaie de pește

Blaga cel ce nîcîcînd nu apune
cum Soarele-n Imperiul spaniol.

Cluj (14)

Cascade se-ncrețesc cad
de ploaie peste pereții străzii Gutenberg

o apă de sus una de jos
se-mpreună-n complice selipiri de mică

pentru a-nchega portalul clădirii orientale
palid nesigur cum miini bătrîne.

Cluj (15)

Ți se resoarbe amintirea-n epidermă
cum o vînătaie.

Cluj (16)

Și din nou scrisorile spre nicăieri

un lăntîșor de-argint atîrnînd din inima ta

ronțai alune și scrii de zor cum timpul e imobil

în timp ce luna acestei dimineți s-a prefăcut în cenușă
iar cenușa s-a prefăcut înapoi în lună

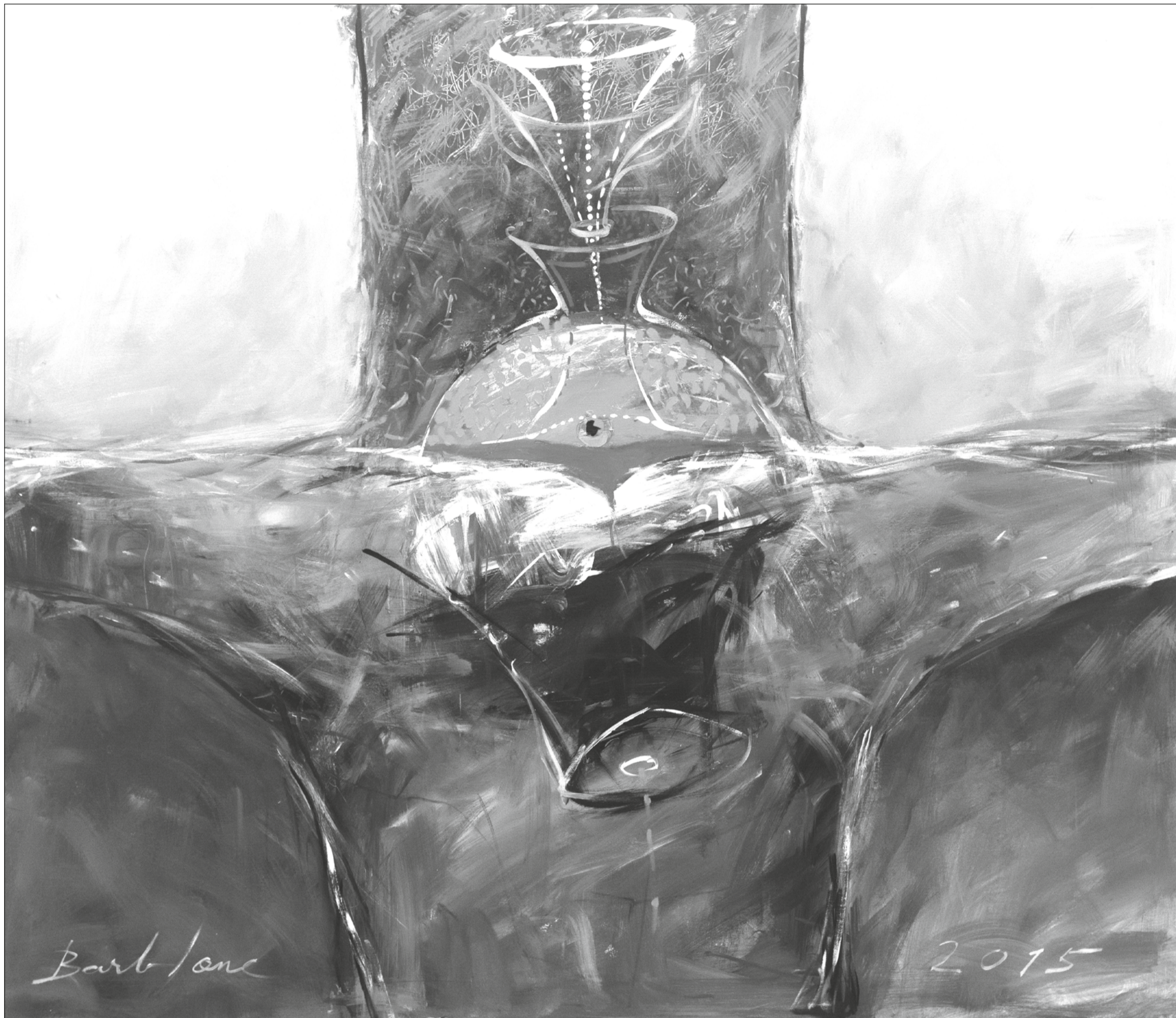
deasupra unei antedeluviene păduri
(din cofetărie i se vede-un colț)

scrii și-nghiți virgule cum lacrimi
scrii și-ți lași iluziile
să-ți încâlcească sintaxa cum vîntul iarba

scrii și triumfi nimic despre nimic.

Continuare în pag. 18

Urmare din pag. 17

Cluj (17)

Albicioasă amiază în parc
copii jucându-se cu cercul increatului
cuvioase tăceri îndrăgostite două câte două

un corb sătul cum un lăutar în frac
înălțându-se de pe stîrvul Textului.

Cluj (18)

Noapte de noapte
văzduhul de mai
umple oglinzile
cum plămîni
prin telescop urmăresc
ascensiunea astrului nou
A.E.B.

Cluj (19)

Seri care-și strîng ochii și-această beție livrescă
o greutate-a minții ce nu te mai vrea
ieși pe străzile cum vene pulsînd

aci e semnificația nedecisă viața

teama că pe măsura grijilor a norilor de peste cupole
sărim în talazuri de-azur înserat
unde sirenele bîntuie.

Cluj (20)

O și vîntul acesta-n amurgul secession
spasm cenușiu și roșu

vîntul acesta cum o naștere fără dureri.

Cluj (21)

Precum o pasăre cînta Soarele multicolor
al toamnei clujene

precum o pasăre se pierdea după dealuri
și se-ntorcea

precum o pasăre azvîrlindu-ne nonșalant
cîte-o pană pe umăr

precum o pasăre în răstimpuri

făcînd cîte-un ou-clopotniță.

Cluj (22)

Nimic nu se mai vede nimic
nu se mai ascultă pe sine
bucuria se bucură și se pierde
mîhnirea se mîhnește și rămîne.

Cluj (23)

Am părăsit Edenul fără a ști ce se-ntîmplă

deposedat treptat pînă și de-acele subțiri piei ale aderenței
cum aburi ce ies dimineața din lac
ori din copaci driade la amiază

de-acea nespuse de blîndă jupuire-a zilei
pe care doar încercînd a o numi
cădem în impostură

am plecat ca un somnambul zicîndu-mi că mai am
timp destul spre-a mă jertfi cum se cuvine.

Victor ȘTIR / Surendranath Dasgupta - Istoria filosofiei indiene (I)

Introducere

Realizările indienilor vechi în domeniul filozofiei sunt, însă, insuficient cunoscute lumii în general, și este regretabil că această condiție nu este mai bună nici în India. Există un mic corp de savanți hinduși și asceți care trăiesc o viață retrasă în singurătate, și care sunt familiarizați cu subiectul, dar nu cunosc engleza și nu sunt obișnuiți cu modurile moderne de gândire și cu ideea că ar trebui să scrie cărți vernaculare, de inițiere, pentru a populariza subiectul și a nu face doar apel la el. Prin activitatea diferitelor grupuri de învățați și a persoanelor particulare, atât în Europa, cât și în India, au fost publicate numeroase lucrări filozofice în sanscrită și Pali, precum și traduceri ale câtorva dintre ele, dar au existat puține încercări de sistematizare, abia o parte din oamenii de știință au încercat să le studieze și să le judece valoarea. Există sute de lucrări în limba sanscrită despre majoritatea sistemelor de gândire indiană și aproape o sută dintre ele au fost traduse. Modelele de exprimare indiene, care implică termeni tehnico-filozofici dificili, sunt atât de diferite de cele ale gândirii europene, încât ele nu pot fi traduse cu precizie. Prin urmare, este foarte dificil pentru o persoană necunoscută de sanscrită să înțeleagă gândirea filozofică indiană în adevărată sa condiție doar din traduceri. Pali este un limbaj mult mai ușor decât sanscrita, dar cunoașterea Pali este utilă pentru a înțelege cea mai veche școală a budismului în stadiul său semi-filozofic. Sanskrita este, în general, considerată o limbă dificilă. Dar nimeni dintre necunosătorii sanscritei literare vedice sau obișnuite nu poate avea nicio idee despre dificultatea părților logice și abstracte ale literaturii filozofice sanscrite. Un om care poate înțelege cu ușurință Vedele, Upanisadele, Puranele, Cărțile de drept și operele literare, și este, de asemenea, bun cunoscător al gândirii filozofice europene se poate găsi literalmente în imposibilitatea de a înțelege chiar și porțiuni mici dintr-o lucrare de logică avansată indiană, sau dialectica Vedanta. Acest lucru se datorează: folosirii termenilor tehnici și unei mari concentrații în exprimare, precum și aluziilor ascunse la doctrinele altor sisteme.

Încercarea de formulare a problemelor filozofice într-o manieră clară și lipsită de ambiguitate este o trăsătură importantă a gândirii sanscrite, dar începând cu secolul al IX-lea, obișnuința de a folosi expresii clare, definite și precise, a început să se dezvolte într-un mod izbitor de alert, și, ca urmare, un număr mare de termeni tehnici au început să fie inventați. Acești termeni sunt rareori explicați în mod corespunzător și se presupune că cititorul care dorește să citească lucrările ar trebui să aibă cunoștință despre ele. Oricine a început studiul oricărui sistem de filozofie din vremurile vechi a trebuit să facă acest lucru cu un profesor care i-a explicat acești termeni. Profesorul însuși i-a învățat de la profesorul său și el de la altul. Nu a existat tendința de a populariza filozofia, căci ideea predominantă atunci a fost că numai puțini erau aleși, și-au arătat aptitudinile, pentru care meritau să devină studenți (*adhikari*) ai filozofiei, sub conducerea unui profesor. Doar cei care aveau finețea și înălțimea morală pentru a-și dedica întreaga viață înțelegerii adevărate a filozofiei și reconstruirii vieții, în conformitate cu adevărurile înalte ale filozofiei, au fost lăsați să o studieze.

O altă dificultate pe care un începător o va întâlni este aceea că, uneori, acești termeni tehnici sunt folosiți în sensuri extrem de diferite, în diferite sisteme. Studentul trebuie să cunoască semnificația fiecărui termen tehnic cu referire la sistemul în care apare și nici un dicționar nu îl va lămurii prea mult despre acest subiect. El va trebui să-i asimileze în timp ce avansează și să le găsească utilitatea. Trimiterile la doctrinele altor sisteme și la respingerea lor în timpul discuțiilor despre doctrinele similare, în orice sistem de gândire, sunt adesea foarte plătitoare chiar și pentru un cititor bine echipat; pentru că nu se poate aștepta să cunoască toate doctrinele altor sisteme fără a trece prin ele și, astfel, devine adesea dificil să urmărim seria de răspunsuri și negații care sunt produse în cursul acestor discuții. Există două compendii importante în sanscrită care oferă un rezumat al unora dintre principalele sisteme de gândire indiană, și anume: *Sarvadarśanasamgraha* și *Saddarsanasamuccaya* din Haribhadra cu comentariul lui Gunaratna; prima este foarte vagă și poate arunca foarte puțină lumină asupra înțelegerii doctrinelor ontologice sau epistemologice ale oricărui sistem. A fost tradus de Cowell și Gough, dar mie mi-e teamă că traducerea nu poate fi foarte inteligibilă. Comentariul lui Gunaratna este foarte interesant în ceea ce privește jainismul, și uneori, oferă informații interesante despre alte sisteme și ne furnizează, de asemenea, niște observații bibliografice scurte, dar rareori continuă să explice doctrinele sau discuțiile epistemologice, ontologice care sunt atât de necesare pentru corecta înțelegere a oricărui sistem avansat de gândire indiană. Astfel, în absența unei cărți care să ne ofere pe scurt principalele poziții epistemologice, ontologice și psihologice ale gânditorilor indieni, este dificil chiar și pentru un bun savant în sanscrită să studieze literatura filozofică avansată, chiar dacă el

poate fi familiarizat cu mulți dintre termenii tehnici filozofici. Am vorbit destul despre dificultățile de a studia filozofia indiană, dar odată ce o persoană se poate obișnui cu termenii tehnici și cu pozițiile generale ale gânditorilor indieni și ale modurilor lor de exprimare, el poate stăpâni întregul doar prin munca stăruitoare. Termenii tehnici, care sunt o sursă de dificultate la început, au o importanță inestimabilă pentru a ne ajuta să înțelegem sensul precis-definit pe care l-au folosit scriitorii și șansele de a-i interpreta sau de a-i înțelege greșit sunt reduse la minimum. Cred că este bine cunoscut faptul că evitarea termenilor tehnici a adus adesea prolixitate operelor filozofice, și în mod nejustificat interpretări greșite. Arta scrisului clar este într-adevăr o rară virtute și nu de la fiecare filozof se poate aștepta să-o aibă. Dar când expresiile tehnice sunt bine formulate, chiar și un scriitor poate fi înțeles. În perioada timpurie a filozofiei budiste din literatura pali, această dificultate era foarte simțită. Există niște termeni tehnici care sunt încă foarte elastici, iar repetarea lor în locuri diferite, în sensuri mai mult sau mai puțin diferite, sporește dificultatea de înțelegere a sensului real, destinat a fi transmis.

Dar este necesar ca o istorie a filozofiei indiene să fie scrisă? Există unii oameni care cred că indienii nu s-au ridicat niciodată dincolo de stadiul credinței simple și că prin urmare nu pot avea nicio filozofie în sensul propriu al termenului. Astfel, profesorul Frank Thilly de la Universitatea Cornell spune în Istoria filozofiei: „O istorie universală a filozofiei ar trebui să includă filozofiile tuturor popoarelor. Nu toate popoarele au produs sisteme reale de gândire, iar speculațiile câtorva pot fi considerate a avea o istorie. Multe popoare nu se ridică dincolo de stadiul mitologic. Chiar și teoriile popoarelor orientale, hindușii, egiptenii, chinezii, constau, în principiu, în doctrine mitologice și etice și nu sunt sisteme de gândire aprofundate: sunt copleșiți de poezie și credință. Prin urmare, ne vom limita la studiul țărilor occidentale și vom începe cu filozofia vechilor greci, pe cultura cărora se odihnește propria noastră civilizație.” Există, fără îndoială, mulți alți oameni care dețin astfel de carențe de informare și credințe neadevărate, care arată doar ignoranța lor asupra problemelor indiene. Nu este necesar să spunem nimic pentru a respinge aceste păreri, pentru că ceea ce urmează, sper că ar arăta falsitatea credințelor lor. Dacă nu sunt satisfăcuți și doresc să știe mai bine și mai detaliat conținutul diferitelor sisteme, mă tem că vor trebui să meargă la originalele la care se face referire în notele bibliografice ale capitolelor.

Există o altă opinie, că timpul nu a venit încă pentru o încercare de a scrie o istorie a filozofiei indiene. Două motive diferite sunt date din două puncte de vedere diferite. Se spune că domeniul filozofiei indiene este atât de vast, și există o literatură atât de vastă în fiecare dintre aceste sisteme, încât nu este posibil ca nimeni să-și colecteze materialele direct din sursele originale, înainte ca specialiștii în fiecare dintre sistemele particulare să o fi făcut. Există un adevăr în această obiecție, dar deși în unele dintre sistemele importante literatura care există este extrem de vastă, totuși, multe dintre ele sunt mai mult sau mai puțin repetiții ale acelorași subiecte și o selecție judicioasă a douăzeci sau treizeci de lucrări importante pentru fiecare sistem, ar putea fi realizată cu siguranță, ceea ce ar da o expunere destul de corectă. În propriul meu demers în această direcție, am apelat întotdeauna direct la textele originale și am încercat să-mi colecționez materialele din acele surse în care sunt prezentate cel mai bine. Spațiul meu a fost foarte limitat și am ales caracteristicile care mi se păreau cele mai importante. A trebuit să renunț la mai multe discuții despre problemele dificile și despre diferențele influențe importante ale fiecărui sistem asupra multor aspecte interesante ale filozofiei. Sper că aceasta poate fi scuzată într-o istorie a filozofiei, care nu vizează completitudinea. Există într-adevăr multe defecte și neajunsuri și acestea ar fi fost mult mai puțin în cazul unui scriitor mai capabil decât cel prezent. În orice caz, se poate spera că imperfecțiunile prezentei încercări vor fi un stimulent pentru cei ale căror eforturi mai bune și mai competente o vor înlocui. Nici o încercare nu ar trebui să fie numită imposibilă din cauza imperfecțiunilor sale.

În al doilea rând, se spune că indienii nu aveau înregistrări și biografii istorice corecte și exacte și, prin urmare, este imposibil să se scrie o istorie a filozofiei indiene. Această obiecție este, de asemenea, parțial validă. Dar acest defect nu ne afectează atât de mult cum s-ar presupune, la prima vedere; pentru că, deși datele începuturilor anterioare sunt foarte obscure, totuși, într-o perioadă ulterioară, suntem în situația de a afirma anumite date și de a sublinia prioritatea și în cazul altor gânditori de mai târziu. Pe măsură ce majoritatea sistemelor s-au dezvoltat de-a lungul a multe secole, relațiile lor reciproce s-au dezvoltat și acestea, cum s-a putut observa bine. Natura specială a acestei dezvoltări a fost abordată în capitolul al patrulea. Majoritatea sistemelor au avut începuturi foarte timpurii și un curs continuu de dezvoltare în secolele următoare și nu este posibil să se ia starea filozofiei unui anumit sistem la un anumit moment și să se contrasteze cu starea acestui sistem la un moment dat mai târziu; pentru că starea

ulterioară nu a înlocuit starea anterioară, ci a arătat doar o formă mai coerentă a acesteia, care era în general adevărată față de sistemul original, dar era mai determinată. Dezvoltarea în istoria țărilor occidentale a adus deseori la evoluția unor tipuri mai coerente de gândire filozofică, dar în India, deși tipurile rămân aceleași, dezvoltarea lor prin istorie s-a făcut din ce în ce mai coerent și determinat. Majoritatea părților erau, probabil, existente în etapele anterioare, dar erau într-o stare nediferențiată; prin critica și conflictul diferitelor școli existente una lângă alta, părțile fiecărui sistem de gândire au devenit din ce în ce mai diferențiate, determinate și coerente. În unele cazuri, această dezvoltare a fost aproape imperceptibilă și, în multe cazuri, formele anterioare au fost pierdute sau exprimate în mod necorespunzător, încât nimic nu poate fi folosit din ele. Ori de câte ori, o astfel de diferențiere a putut fi făcută în interesul filozofiei, am încercat să o fac. Dar nu am considerat niciodată că este de dorit ca interesul filozofic să fie subordonat cronologiei.

Nu sunt îndoiești că informația cronologică mai clară ar fi un lucru mult dorit, totuși, sunt de părere că datele cronologice pe care ni le-am oferit au constituit un destul de mare ajutor în formarea unei noțiuni generale despre creșterea și dezvoltarea diferitelor sisteme prin asociere reciprocă și diferențe. Dacă condiția dezvoltării filozofiei în India ar fi fost aceeași ca în Europa, cunoștințele cronologice clare ar fi considerate mai mult decât indispensabile. Căci, atunci când un sistem înlocuiește un alt sistem, este indispensabil ca noi să știm care a precedat și care i-a urmat. Dar când sistemele se dezvoltă unul lângă altul și când le obținem în formele lor mai bogate și mai bune, interesul față de condițiile, natura și mediul originii lor devine mai degrabă interes istoric decât filozofic. Am încercat cât am putut să formulez anumite noțiuni generale cu privire la stadiile anterioare ale unora dintre sisteme, dar deși diferențele trăsături ale acestor sisteme, în aceste etape, în detaliu ar putea să nu fie concludente, totuși, cred, nu ar putea fi niciodată considerat ca invalidarea întregului program. Mai mult, chiar dacă știm cu certitudine datele corecte ale gânditorilor aceluiași sistem, nu le putem trata separat, așa cum se face în filozofia europeană, fără a repeta în mod inutil același lucru de douăzeci de ori; pentru că toți aceștia au abordat același sistem și au încercat să scoată la iveală același tip de gândire în forme tot mai bine precizate.

Cea mai veche literatură din India este Vedele. Acestea constau mai mult din imnuri de laudă, zeilor, naturii, cum ar fi focul, vântul etc. Cu excepția câtorva imnuri ale părților ulterioare ale operei (probabil din jurul anului 1000 î.H.), nu există multă filozofie în ele în sensul nostru al termenului. Aici găsim pentru prima dată întrebări filozofice interesante, cu un caracter mai mult sau mai puțin cosmologic exprimat prin poezie și imaginație. Mai târziu lucrările vedice s-au numit Brahmanas și Aranyakas, scrise mai ales în proză, și au urmat modelul imnurilor vedice, prin două tendințe, și anume: unul care căuta să stabilească formele magice de închinare ritualică, iar celălalt, care se deda gândirii speculative prin generalizări brute. Această tendință din urmă era într-adevăr mult mai slabă decât cea dintâi și s-ar părea că tendința ritualistă a înghițit, de fapt, ceea ce puțin din filozofia pe care părțile ulterioare ale imnurilor vedice încercau să le exprime, dar există semne de necontestat că această tendință a existat și a fost activă. Alături de acestea, vin niște tratate scrise în proză și versuri numite Upanișade, care conțin diferite tipuri de gânduri filozofice, mai ales moniste sau singulariste, dar și unele pluraliste și dualiste. Acestea nu sunt afirmații motivate, ci expresii ale adevărilor percepute sau simțite intuitive, fără îndoială reale și inexprimabile, purtând o mare forță, vigoarea și persuasivitatea în ele. Este foarte probabil ca multe dintre cele mai vechi părți ale acestei literaturi să fie la fel de vechi, de la anul 500 î.H. la 700 î.H. Filozofia budistă a început odată cu Buddha, aproximativ anul 500 î.H. Există motive să credem că filozofia budistă a continuat să se dezvolte în India într-una sau alta dintre formele ei viguroase până în secolul al X-lea sau al XI-lea d.Hr. Cele mai timpurii începuturi ale celorlalte sisteme de gândire, indiene trebuie, de asemenea, căutate până în jurul anului 200 î.Hr. Filozofia Jaina a fost, probabil, înainte de Buddha. Dar, cu excepția perioadei sale anterioare, când a intrat în conflict cu doctrinele lui Buddha, nu pare că gândirea Jaina a venit mult în contact cu alte sisteme de gândire hindusă. Cu excepția câtorva forme de gândire a lui Vaisnava, mai târziu, gândirea Jaina este rar întâlnită de scriitorii hinduși sau de budiști mai târziu, deși unii gânditori Jaina ca Haribhadra și Gunaratna au încercat să respingă sistemele hinduse și budiste. Natura neagresivă a religiei și a idealului lor poate într-o oarecare măsură să o explice, dar pot exista și alte motive care sunt greu de ghicit. Este interesant de observat că, deși au existat unele disensiuni între filozofii Jaina despre dogme și crezuri, filozofia Jaina nu s-a împărțit în mai multe școli de gândire care se deosebeau mai mult sau mai puțin unele de altele, așa cum a făcut gândirea budistă.

Continuare în pag. 20

Patriarhul Miron Cristea și temeuriile pentru așteptarea învierii

Urmare din pag. 19

Primul volum al acestei lucrări va conține filozofia Budistă și Jaina și cele șase sisteme de gândire hindusă. Aceste șase sisteme de gândire ortodoxă hindusă sunt Samkhya, Yoga, Nyaya, Vaiseska, Mimamsa (cunoscută în general sub numele de Purva Mimamsa) și Vedanta (cunoscută și sub numele de Uttara Mimamsa). Dintre acestea, ceea ce este diferit cunoscut sub numele de Samkhya și Yoga, sunt școli diferite ale aceluiași sistem. Vaisesika și Nyaya s-au amestecat mai târziu, astfel încât, deși în primele timpuri, similitudinea primului cu Mimamsa a fost mai mare decât cea cu Nyaya, au ajuns să fie privite ca fiind fundamental aproape același sistem. Nyaya și Vaisesika au fost, prin urmare, tratate împreună. În plus față de aceste sisteme, unele sisteme teiste au început să devină proeminente din secolul al IX-lea d. H., de asemenea, probabil că au avut începuturile lor timpurii în timpul Upanișadelor. Dar, în acel moment, interesul lor s-a concentrat, probabil, pe probleme de moralitate și religie. Nu este improbabil ca acestea să fie asociate și cu anumite teorii metafizice, însă nu sunt disponibile niciodată lucrări care să le trateze într-un mod sistematic. Una dintre cele mai importante lucrări ale sale este *Bhagavadgita*. Această carte este pe bună dreptate privită ca una dintre cele mai mari capodopere ale gândirii hinduse. Este scrisă în versuri și se ocupă de probleme morale, religioase și metafizice, într-o formă liberă. Lipsa ei de sistem și de metodă îi conferă farmecul propriu, mai asemănător cu poezia Upanișadelor, decât cu gândirea hindusă, dialectică și sistematică. Din secolul al IX-lea s-au făcut încercări de a completa aceste idei loiale, teiste, care pluteau și formau părți integrale ale crezurilor religioase, prin teorii metafizice. Teismul este adesea dualist și pluralist, la fel și toate aceste sisteme care sunt cunoscute ca diferite școli ale filozofiei Vaisnava. Cei mai mulți gânditori din școala Vaisnava au dorit să demonstreze că sistemele lor au fost cultivate în Upanișade și, astfel, au scris comentarii pentru

a-și dovedi interpretările, de asemenea, au scris comentarii despre *Brahmasutra*, expoziția clasică a filozofiei Upanișadelor. În plus, față de lucrările acestor gânditori din școala Vaisnava, a apărut o altă clasă de lucrări teistice care aveau o natură mai eclectică. Acestea își aveau începuturile în perioade la fel de vechi ca Upanișadele. Ele sunt cunoscute sub numele de Saiva și Tantra și sunt tratate în cel de-al doilea volum al acestei lucrări.

Astfel vedem că cele mai timpurii începuturi ale majorității sistemelor de gândire hindusă pot fi urmărite până la un timp între 600 î. H. la 100 sau 200 î. H. Este extrem de dificil să se spună ceva cu grad de certitudine despre prioritatea relativă a sistemelor. În această lucrare s-au făcut unele încercări conjuncturale cu privire la unele sisteme, dar cât sunt de corecte, cititorii noștri vor trebui să judece. Mai mult, în timpul celei mai vechi manifestări a unui sistem, unele trăsături brute sunt doar posibil de schițat. Odată cu trecerea timpului, sistemele de gândire au început să se dezvolte unul alături de celălalt. Cele mai multe dintre ele au fost predate din momentul în care au fost concepute pentru prima dată în secolul al șaptesprezecelea după Hristos, într-un lanț neîntrerupt de profesori și elevi. Chiar și acum, fiecare sistem de gândire hindus are propriii săi adepți, deși puțini oameni au în prezent sarcina de a scrie lucrări noi asupra lor. În istoria dezvoltării oricărui sistem al gândirii hinduse, descoperim că, pe măsură ce timpul trecea, și cum au fost sugerate noi probleme, fiecare sistem a încercat să răspundă în mod consecvent cu propriile sale doctrine. Ordinea în care am luat sistemele filozofice nu poate fi strict cronologică. Deși este posibil ca și cele mai vechi speculații ale unei forme de Samkhya, Yoga și Mimamsa să fi fost înainte (prior?) de budism, dar ele au fost tratate după budism și jainism, deoarece lucrările elaborate ale acestor sisteme pe care le deținem acum sunt mai târzii decât budismul. În opinia mea, sistemul Vaisesika este, de asemenea, probabil prebudist, dar a fost tratat mai târziu, parțial datorită asocierii sale cu Nyaya, și parțial

datorită faptului că toate comentariile sale sunt mult mai târzii. Mi se pare aproape sigur că s-au pierdut cantități enorme de literatură filozofică veche, care, dacă s-ar fi găsit, ne-ar fi putut fi de folos în prezentarea etapelor dezvoltării timpurii a sistemelor și a relațiilor lor reciproce. Dar, deoarece acestea nu sunt disponibile, trebuie să fim mulțumiți de ceea ce a rămas. Sursele originale din care mi-am schițat materialele au fost toate indicate în scurtele prezentări ale literaturii fiecărui sistem pe care l-am așezat înainte de a începe studiul unui anume sistem de gândire.

În interpretările mele am încercat întotdeauna să urmăresc surse originale cât mai exacte posibil. Acest lucru a dus uneori la moduri de exprimare vechi și nefamiliale, însă acest curs mi se părea de preferat față de adoptarea modurilor europene de gândire pentru exprimarea ideilor indiene. Dar chiar și în ciuda acestor asemănări izbitoare cu multe dintre doctrinele și ideile filozofice moderne, fără îndoială, acestea se vor observa. Acest lucru demonstrează că mintea umană urmează mai mult sau mai puțin aceleași moduri de gândire rațională. Niciodată n-am încercat să compar o fază a gândirii indiene cu cea europeană, căci aceasta este dincolo de scopul încercării mele actuale, dar dacă îmi voi permite să-mi exprim convingerea, aș putea spune că multe dintre doctrinele filozofice ale filozofiei europene sunt în esență, aceleași cu cele găsite în filozofia indiană. Principala diferență este adesea diferența dintre punctul de vedere în care aceleași probleme au apărut într-o astfel de varietate de forme în cele două țări. Propria mea viziune cu privire la valoarea netă a dezvoltării filozofice indiene va fi exprimată în capitolul final al celui de-al doilea volum al lucrării de față.

Traducere din limba engleză de Victor ȘTIR după Istoria filozofiei indiene (5 vol) de Surendranath Dasgupta, vol I, apărut la Cambridge University Press în 1919. Titlul original al cărții este A HISTORY OF INDIAN PHILOSOPHY

Victor ȘTIR

/ Ion Simuț, asupra posterității lui Sadoveanu

La Editura Junimea din Iași a apărut, în 2019, volumul *Ce e viu și ce mort în opera lui Sadoveanu*, coordonat de Ion Simuț, cunoscut critic și istoric literar, autor a zeci de volume de studii, unele conținând temeinice reflecții asupra destinului unor clasici; nu în cele din urmă, profesor universitar doctor al Universității din Oradea.

În textul intitulat „Argument”, de la începutul volumului, coordonatorul prezintă parcursul operei lui Mihail Sadoveanu prin vămile posterității, de la anul 1961 până astăzi. De reținut, marele scriitor ne-a lăsat o operă de peste o sută de volume, cea mai mare parte și mai valoroasă fiind scrisă înainte de 1944.

Cel care a trăit atât de fast perioada literară de până la o mie nouă sute patruzeci și cinci a făcut o schimbare de o sută optzeci de grade, alăturându-se statului comunist de tip sovietic, înlocuitorul în România, a democrației tradiționale de tip european, atâta câtă era, cu bunele și relele sale. Sadoveanu, fostul mason, în 1945 a făcut o vizită în Uniunea Sovietică, și la întoarcere a susținut conferința cu titlul *Lumina vine de la răsărit* în care a exprimat uriașa emoție trăită în țara care ne-a ocupat și a mărturisit adeziunea totală pentru valorile comunismului așa cum le-a simțit în călătorie. Grație valorii conținutului „ideatic”, conferința a fost publicată într-o broșură de mare tiraj și s-a bucurat de o circulație specială în patrie. Urmarea a hotărârii exprimate, a încrederei dobândite de la comuniști, Sadoveanu a fost ales în 1947 membru în prezidiul Adunării Deputaților, iar în 1948 vicepreședinte al prezidiului Marii Adunări Naționale fără a fi membru de partid.

Recunosător, statul nou l-a gratulat cu diverse premii de cel mai înalt nivel, iar critica oficială i-a dedicat texte marcate de clișeele, de opulența convențiilor comuniste sub semnătura lui Mihai Novicov, Ovid S. Crohmălniceanu, Silvan Iosifescu, Sami Damian, Mihail Petroveanu și alții. Cele mai valoroase cărți care reușesc să ofere imaginea unui Sadoveanu livresc sunt volumul lui Nicolae Manolescu-*Sadoveanu sau utopia cărții*, apărut în 1976, după care urmează altele câteva, cu o perspectivă proaspătă, prin contribuția autorilor: Pompiliu Marcea, Alexandru Paleologu, Ion Vlad, Dan Mănuță, Monica Spiridon, alături de care Eugen Simion, Cornel Ungureanu, Nicolae Manolescu (în *Arca lui Noe*). De notat, după 1989 imaginea scriitorului a fost legată pregnant de pactul scriitorului și omului politic cu regimul, „pactul cu diavolul”, cum s-ar spune. „Astăzi, evaluarea scriitorului este grevată, ca de altfel condiția întregii literaturi, de opțiunea tineretului școlar pentru opere care să fie mai apropiate de ritmul timpului prezent, o parte dintre cele mature se remarcă prin absența lecturii din preocupări, scriitorul rămânând în seama unor cititori curioși și a criticilor” mai scrie *Argument*.

Paul Cernat își intitulează textul *Resurecția lui Sadoveanu* și procedează la un excurs istoric și literar al romancierului, consemnând debutul din 1904 cu patru volume. Premiului dat de Titu Maiorescu la Academia Română, i-a urmat apoi, „recunoașterea” activității jurnalistice la presa cu patroni evrei din Sărindar care a atras dușmănia legionarilor, Sadoveanu trebuind să se ascundă în Munții Sebeșului după ce a primit ca amenințare romanul *Baltagul* cu un topor înfipt în coșerți. Zeci și zeci de volume ale lui Sadoveanu sunt trecute de Cernat în revistă cu referire la tematică și trăsătura esențială a fiecăruia, subliniindu-se adesea anvergura artistică a autorului, descoperirea realismului magic și alte „simultaneități” cu curente importante din literatura lumii secolului al douăzecilea. „Disputele au creat un teren favorabil redescoperirii acestui uriaș scriitor”, crede Paul Cernat referindu-se la ultimele decenii.

Contribuția academicianului Eugen Simion la realizarea acestei culegeri despre Sadoveanu o reprezintă un text despre romanul *Frații Jderi*; nu mai puțin de patruzeci de pagini, dedicate trilogiei amintite și *Biografiei lui Ștefan cel Mare*, o scriere pe alocuri romanțată. O radiografie a suprafeței epice românești evidențiază personajele, țesătura epică în care sunt angrenate, redând o atmosferă de o vioiciune și o vitalitate rară, rod al rarei creativități. Personajele sunt vii, individualizate, îndemnând cititorul să le cunoască atât din textul romanului cât și în splendida prezentare. De evidențiat, perspectiva complexă sugerată de importantul critic asupra răbdării lumii vechi, tradiționale a Moldovei; o societate vitală, păstrătoare a unor taine administrate de pustnici și călugări. Pledoaria pentru ceea ce este viu în opera lui Sadoveanu o găsim exprimată implicit de criticul de la *Convorbiri critice*, privitor atent al bogăției pe care o reprezintă textul istoric sadovenian în romanul de care se ocupă.

Foarte precis asupra temei antologiei, criticul Bogdan Crețu semnează textul *Sadoveanu după Sadoveanu. Ce și cum mai citim din opera postbelică a marelui scriitor?*, de fapt, marele scriitor ne-a dat cărțile importante înainte de intrarea în viața politică din România postbelică. După *Mitrea Cocor* și *Păuna mică*, texte reprezentative pentru perioada proletcultistă a lui Sadoveanu, scriitorul a publicat romanul *Nicoară Potcovă*, de fapt, o reluare a cărții *Șoimii*, publicată în 1904. O carte, spune Crețu, despre care se crede că ar putea însemna dorința secretă de reinventare a lui Sadoveanu, accentuând, de astădată, nu latura epică, ci dând construcției o coordonată tradițional-sapiențială. Cartea este purtătoare a unei „încărcături testamentare”, fiind „un inventar al sadovenismului”, o carte care se poate citi chiar apărută în plin proletcultism.

Opinia formulată de experimentat Adrian Dinu Rachieru se găsește sub semnul interogației, dacă perioada de după al doilea război mondial până la trecere vâmlor veșniciei de către Sadoveanu este sau

nu a unui „prozator reeducat”? S-ar părea că Mihail Sadoveanu a trecut de la democrația interbelică la totalitarismul de tip sovietic fără spasme, omul fiind mason, și probabil, deținând informații din zona ocultă asupra jocurilor geopolitice care au prins și România postbelică. „se angajase în tumultul ei, regăsind lumea Răsăritului. Prestigiul sadovenian era un argument; necitit în profunzime, dar omagiat, Sadoveanu funcționa, printr-un ciudat paradox, ca model, în pofida programului utopic. Sadoveanu nu s-a retras, dădea tonul optimismului politic, dar continua să privească îndărăt. L-au interesat nu aluviunile vremii, ci duhul locurilor...”, precizează apăsat Adrian Dinu Rachieru. Autorul textului inventariază un set de titluri interbelice ale lui Sadoveanu, așezându-le sub semnul marii bogății simbolice și inițiatice: *Frații Jderi*, *Baltagul* și *Creanga de aur* - „roman de dragoste, ca o carte dacică (etnogenie), o inițiere de tip masonic.” Citând-o pe Tudora Patrichi, Rachieru se întreabă dacă romanul *Mitrea Cocor* va fi anunțat „virajul implicit - o nouă naștere”, „capodopera (care-n.n.) alături de *Baltagul*, *Creanga de aur*, *Ochi de urs*, intră pe lista selectă a acelor titluri care îl vor reprezenta în veacul următor”. Ne întrebăm câtă ironie a așezat Adrian Dinu Rachieru în fraza aproape de finalul textului său „*Mitrea Cocor* (scrie Tudora Patrichi) anunță zorii postmodernismului.” Fără nicio ezitare, Mircea Platon situează romanul *Cântecul mioarei* la nivelul unui „mit și descântec anticomunist”. În *Cântecul mioarei* se întâlnește tradiția mitologică românească ajunsă, prezentă în vremurile noi. „Sadoveanu a scris și publicat parțial, în plin comunism, un roman al naționalismului liturgic, care arată cât de străină le era comuniștilor realitatea românească și lumea veche din miezul ei de taină, mitul din inima istoriei românilor.”

Ion Simuț abordează tema în discuție, privindu-l pe Sadoveanu în postura de povestitor și nuvelist, încercând să găsească diferențele specifice dintre cele două specii literare și între ipostazele scriitorului, emițând părerea că povestirile din *Hanul Ancuței* ar fi maximum pe care l-a dat autorul, valorificând harul de povestitor, iar *Haia Sanis* ar fi cea mai bună nuvelă. Maricica Munteanu găsește că „povestirea dobândește însușirile spațiului, și Sadoveanu, prin scrisul său, precede, în uriașa sa operă la o cartografiere imaginată a Moldovei”. La rândul său, I. Oprișan identifică *Biblicul în opera lui Mihail Sadoveanu* ca sursă de inspirație marcată de perenitate. Pentru criticul și istoricul literar Mircea Popa: „Sadoveanu rămâne pentru poporul român un scriitor fundamental, în opera căruia etosul românesc își găsește o expresie pleneră. Și aceasta deoarece nici unul dintre scriitorii noștri nu s-a aplecat cu mai multă înțelegere asupra sufletului primitiv al Țăranului Român (...) Dorind să fie lăsat în pace să-și scrie opera, scriitorul a acceptat toate mișcărilor flamboaiante ale noului regim, primind măriri și funcții peste funcții, dintre care cea mai importantă a fost aceea de sol al „păcii”; „... o mai mare fiertură psihologică și umană nu vom găsi în toată literatura română...”, scrie mai departe Mircea Popa pentru a continua „Sadoveanu e creatorul unor imagini care îți rămân în suflet.” Înspre finalul studiului se citează din *Arta prozatorilor români* de Tudor Vianu: „Sadoveanu trece, cu drept cuvânt, ca cel mai de seamă poet descriptiv al literaturii noastre.”

Lumea monahală în opera literară a lui Mihail Sadoveanu, textul arhimandritului Mihail Daniliuc, descrie cu rară aplicație atmosfera din mănăstirile Moldovei, profiluri de călugări, experiențele lor duhovnicești și învățăturile pe care le poartă fiind socotite în opera lui Sadoveanu ca un peisaj peren al drept credinciosului neam românesc.

Perspectiva caleidoscopică asupra moștenirii pe care ne-a lăsat-o Mihail Sadoveanu se încheie cu un *Epilog* constituit din interviul pe care Ion Simuț l-a realizat cu Jordan Herford, olandezul care moștenește drepturile de autor ale operei marelui prozator. Sunt evidențiate dificultățile ale publicării uriașei opere și ale gospodării obligațiilor financiare care decurg din legea drepturilor de autor. A fost înființată Editura *Mihail Sadoveanu* care își propune să publice opera în cele mai bune condiții până în anul 2031, când textele sadoveniene ies de sub rigorile legii copyrightului.

Dacă pe parcursul celor 300 de pagini au putut fi urmărite opinii cvasicomplete despre Sadoveanu și operă, în timpurile noastre, ni se pare potrivit să cităm din textul pe care Ion Simuț îl așază pe coperta a patra și având coordonatele unei concluzii la care este foarte greu să nu subscrie cineva: „Sadoveanu nu este, nici pe departe, un subiect epuizat și, cu atât mai puțin, un scriitor expirat. O operă care mai are încă secrete de dezvăluit și o operă vie. Cel puțin pe anumite porțiuni ale ei. Întinderea acestor părți vii rămâne la aprecierea fiecărui cititor. Nici o operă nu rezistă neatinsă, nevătămată și nevămuită de trecerea timpului. Opera lui Sadoveanu este un aisberg călător, împins de curent spre un Sud ostil, spre necunoscut, plutind în derivă, desprins din blocul interbelic în urmă cu mai mult de o jumătate de secol...”

Bună parte dintre semnatarii textelor cărții au ridicat problema eticii scriitorului, a „est-eticii”, cum o numea Monica Lovinescu, poziție împărțită de Gheorghe Grigurcu și de alți câțiva critici, partizani ai revizuirii valorii scriitorilor cu cote înalte, asigurate conjunctural de regimul comunist.

Inițiativa lui Ion Simuț este remarcabilă din perspectiva resuscitării interesului pentru „Cealălău literaturii române”.

Vasile GOGEA

ANAMNESIS

Et in Bădăcin ego!

Câteva gânduri la inaugurarea Casei Memoriale „Iuliu Maniu”

Sîmbătă 12 octombrie 2018, la Bădăcin, pe Dealul Țarinei. Casa lui Iuliu Maniu este din nou locuită. După mulți, prea mulți ani în care a fost bîntuită de toți demonii istoriei, casa familiei Maniu a fost, aproape orbitor, luminată de spiritul acestuia. Căci dacă n-am fost capabili, o Țară întreagă să-i găsim osemintele, pentru a-l înmormînta creștinește, iată, un preot de țară a reușit să dez-îngroape spiritul lui. Și acesta a străpuns, nu doar întunericul unei epoci în care umanitatea părea că a rătăcit calea, dar și răsăritul de toamnă tîrzie care-și revărsa razele calde peste dealurile și livezile Bădăcinului. Era frig afară, bruma se topea încet în iarba încă verde dar era atîta căldură în toate sufletele care veniseră, care de unde, care cu ce, însă cu credință și bucurie să adeverească și să mărturisească puterea de neînfrînt a nădejzii în Dumnezeu.

L-am salutat creștinește mai întîi pe Părintele Cristian Borz, preotul parohiei greco-catolice din Bădăcin, sufletul și nucleul generativ al unei campanii susținute, în primul rînd cu sprijinul cotidianului *Sălajul pur și simplu*, patru ani. Cel care, fără să obosească, să se tînguiească sau să învinuiească pe cineva, dăruit cu har de la Sfîntul Duh și îndrumat de Fecioara Maria, Regină a familiei, s-a străduit, asemenea lui Plotin, dar prin puterea și voința Tatălui Ceresc, „să înalțe divinusul din el la înălțimea divinusului din Univers”.

Ne-au fost de ajuns cîteva cuvinte și o îmbrățișare. Apoi ne-a condus (pe mine și pe cei doi prieteni cu care am plecat din Cluj: Lucian Tănase, care și-a pus mașina „la drum” și aparatul de fotografiat „la treabă” împreună cu Virgil Rațiu, încercînd să-și depășească oboseala acumulată în ziua precedentă, la Bistrița, unde asistase la inaugurarea unei statui a lui George Coșbuc) prin încăperile, devenite de o sacralitate smerită și monumentală totodată, ale Casei Memoriale.

Era devreme. Oficialitățile încă nu sosiseră.

„Ghidarea” nu era formală.

„Explicațiile” nu erau pentru un „muzeu”, ci scurte informații familiare, de viață cotidiană, despre locuitorii și stăpîni Casei care păreau a fi, pentru moment, ieșiți la o plimbare prin livada de pe Dealul Țarinei și puteau să apară în pridvor din clipă în clipă. Ioan, Clara, Scipio, Cassiu, Elena, Iuliu, Sabina, Cornelia (Sora Cecilia), Iulia, Emilia...

Viață! O viață adevărată vibrează încă în fiecare încăpere, în fiecare ungher, în fiecare obiect... Pînă și în urmele/umbrele suferințelor consumate în această Casă pulsează o lumină lăuntrică... În care se păstrează amintirea unchiului lui Iuliu Maniu, „europeanul” Bărnuțiu...

L-am privit, o clipă, cu un profund respect pe medicul Ioan Boilă, ultimul strănepot al Sfinxului din Bădăcin, așezat pe o bancă, în veranda casei, într-o atitudine de meditație profundă, de bucurie și, poate, de tristețe în același timp... Parcă îl mai aștepta încă pe „unchiuțu” să vină cu mere înrouate din grădină...

Apoi, ca și cum aș fi fost prins în vortexul unei mașini a timpului, rememorez, pentru a cîta oară?, o succesiune de evenimente din viața mea: născut la Sighet, în 1953; armata – la Sighet în 1973-1974; „rătăcit” (împreună cu scriitorii, mult mai puțin cunoscuți atunci, Ioan Groșan și Matei Vișniec, aflați la Festivalul de Poezie) prin coridoarele Închisorii din Sighet, în care am intrat toți trei „prin efracție”, nemaigăsind o vreme drumul înapoi, spre geamul pe care intraserăm și terițiați de gîndul că, fie și numai pentru o noapte, am putea rămîne „prizonieri” ai acelei închisori, în 1983 dacă bine îmi amintesc; am participat la primul simpozion „Închisoarea de la Sighetu Marmăției – Memorial Istoric-Politic”, în 1993, prilej cu care l-am condus pe Seniorul Corneliu Coposu prin închisoare (care nu era încă amenajată ca „memorial”) pentru a-i arăta celula în care a murit martiric Iuliu Maniu; l-am condus și pe ultimul drum pămîntesc pe Senior, în 1995... Și, acum, în A.D 2019, ziua a 12-a a lunii octombrie, după patru ani de campanie națională, la care „m-am înrolat” ca voluntar solitar dar solidar, mă aflu în Casa lui Iuliu Maniu. În capela Casei... În biroul lui... În dormitorul lui... În fața cenotafului lui și a mormintelor părinților lui... Respir aerul pe care l-au respirat ei, toți aceștia...

Îmi spun că trebuie să existe o semnificație mai înaltă în tot acest lanț de întîmplări (și altele, încă, pe care nu le mai evoc acum, aici) ale vieții mele... Ar putea fi treptele unei inițieri pentru o ascensiune care nu are nimic de-a face cu „aburcarea” pe treptele sociale...

Mă rog Sfintei Fecioare Maria, Sfîntului Anton și Bunului Dumnezeu să-mi lumineze calea pe care o mai am de parcurs și să-mi dea puterea să nu mă prăbușesc, oricît de grea ar fi ea...

(Bădăcin, 12 octombrie 2019)

Olimpia IACOB / Gueorgui KONSTANTINOV

S-a născut în Pleven, Bulgaria, în 1943. A absolvit Universitatea din Sofia, Facultatea de Filologie, Secția Limba și Literatura Bulgară (1967). A fost redactor în Departamentul de Literatură al Televiziunii Bulgare (1967-1971); redactor șef al revistei *Rodna Rech Literary Magazine* (1973); redactor șef al revistei *Plamak Literary Magazine* (1983); directorul Editurii Plamak (1992). A fost parlamentar în a Patra Mare Adunare Națională (1992); Ministru deputat al Culturii (1995) ; Presedintele Centrului bulgar PEN Internațional (2001). Este autorul unui număr de treizeci și cinci de volume de poezie.

Poeemele sale sunt incluse în antologii traduse în engleză, franceză, rusă, japoneză, germană, turcă, greacă, arabă, română, hindi, neerlandeză și persană.

A primit multe premii și a participat la festivaluri de poezie desfășurate în Stockholm, Maastricht, Salonic, Mexic, Istanbul, Nicosia, Bruxelles, București, Riga, Tel Aviv, New Delhi, Teheran și Craiova. Locuiește în Sofia.

Traducătorii poeziei lui Gueorgui Konstantinov în limba engleză sunt: Valentin Krustev, Anton Chikakchiev, Spas Nikolov, Lujdmila Kolechkova și Lili Putova.

Un copac și o pasăre

Pereche de aripi fluturând
În coroana subțire a copacului.
Pare să zboare pasărea
Când, de fapt, stă
cocoțată acolo.
Un loc de odihnă nesigur,
un dîg unduitor,
pasărea însă găsește sprijin
în dansul neașteptat.
Simte cu ghearele
frunzele,
tulpina,
seva neobosită a pământului. . .
O clipă minunată,
când
pasărea prinde rădăcini,
și copacul
aripi.

Umbre

Am făcut
cel mai simplu lucru –
ne-am întors fețele
unul de la altul
și am luat-o pe drumuri separate ...
Cum soarele
încearcă să ne salveze dragostea,
mergem înainte, fiecare pe drumul lui,
doar umbrele noastre
Ne țin împreună ...

Nașterea dragonului

Începutul e lupta
dintre crucea căzătoare
a unei păsări
și un șarpe,
aplecate ca un arc. . .
O ceartă veșnică
între aripile puternice
și viclenia fără aripi
a pământului.
Două dintre vietățile Domnului
luptă crâncen.
Luptă cu îndârjire,
îndelung, cu disperare. . .
Schimbă lovituri și răni
care înfricoșează
dar nuucid. . .
Într-un final
se îmbrățișează.
și nu-i mai deosebești.
Împreună își iau zborul
spre cerul albastru. . .
Un șarpe înaripat
și o pasăre cu

nebănuită perfidie.
Așa ia naștere dragonul.

###

Îți mulțumesc
că mă urăști atât de sincer,
că ai îngropat tandrețea
într-un mormânt.
Ura mi-a adus libertatea.
Am fost sclavul iubirii.
Și deodată
refuzi să-mi recunoști
vorbele, cărțile,
gesturile, durerile. . .
De fiecare dată ridici ochii plini de ură.
Aud zornăitul
lanțurilor rupte
Și viața mea e firească acum, și binecuvântată–
Departate de sentimentul tău
capricios, schimbător.
Inima, din nou destinsă,
îmi bate în piept.
Rănilor se vindecă.
Mă simt parcă ridicată din mormânt,
Viața e muzica lui Mozart și cerurile albastre.
Și de nu s-ar fi simțit ca o osândă lipsa ta,
m-aș fi crezut
în rai.

Înlănțuire înaripată

Libertatea zboară
pe aripile toamnei –
dincolo de orizont
departe spre sud...
Munții-n șirag
tare mai apasă
pe ochii mei.
Norul nins
alunecă în jos
ca un ecran fumuriu...
Nu mă tem
de singurătatea rece.
Nu invidiez infinitul
zborului înaripat.
Nici măcar pasărea
nu e liberă –
stolul
este înlănțuirea ei.

De-a v-ați ascunselea

Un sentiment spontan
mă poartă spre orașul natal,
cu dealul tăcut al copilăriei.
Îmi țin ochii închiși,
fața mi-o lipesc bine
de coaja unui dud
întunecat.
Cu voce de clopoțel,
fără să trișez,
număr până la zece...
Apoi pornesc să-i caut
pe vechii mei prieteni aici,
acolo, peste tot. . .
Dar, vai, dragii mei prieteni
s-au ascuns
sub pământ.

Deșert

O mare de sete.
Un munte, praf după pârjol–
Si din el va țâșni
o părelnică frică.
Deasupra nisipului un fir de iarbă stingher –
O urmă, un semn șters...
Un albastru crud și cumplit –
O durere vie, rămasă neștiută.
Și acolo –

un nor sfrijit:
milostenie făgăduită de un milog cu față slabă.
Pustietate. Sterp deșert...
Un călăreț se-arată –
nici urmă de copite auzite,
aripă albă de-a lungul dunelor,
burnuz zburând...
Și totuși,
privirea fugară
o dovedește:
plăsmuire ești
în acest cuptor.

Lacul

Ea s-a ivit
din lacul cel întunecat,
plin ochi cu umbre în fapt de zi,
și trupu-i tuciuriu
a-nceput să strălucească deodată.
M-a văzut.
Zâmbetul i-a alunecat
pe bolovanii umezi
cu clinchet răsunător...
Desfăcându-și brațele,
își dorea să se-mbrățișeze.
Am ieșit amândoi
dintr-o sirenă uimită –
femeie,
făcută din stropi însoriți.
Tăcuți
am trecut dealul.
Unul și același lac
însă în Vremuri
diferite.

În zori

Somnul
e repetiție înaintea morții.
De la noapte la noapte.
Din abis în abis.
O altă încercare
să-ți lași în urmă trupul –
Să zbori ori să te prăbușești într-o clipă.
Nu contează.
Încerci
din nou
să te găsești...
Din nou pe țărmașul de fiecare zi,
și data
spectacolului crucial
se apropie. . .
Trează în miez de noapte
îți fuge gândul din nou
la somn.
Omul e singura ființă
pedepsită să gândească.
Insomnia.
e un alt coșmar.

Dragoste la prima vedere

Nu știu
să aibă dragostea viitor luminos,
are însă mereu început promițător...
Dragostea la prima vedere.
Dragostea de la primul pahar
Dragostea de la primul "Salut!"...
Cum te cheamă?
Pot să te mai văd ?
Îmi dai numărul tău de telefon?
Aștept ! Salut!
Început romantic,
sfârșit enigmatic...
Te îndrăgostești
de cineva necunoscut.
Ajungi să-l urăști
iubindu-l.

Dan CULCER / Introducere la *Jurnalul unui vulcanolog*, 1986 (II)

Antologia esului românesc. Sumar provizoriu. Propuse de autori. Norman Manea, Vargas Llosa, Sabato, din *Almanahul literar*, 1986, cenzurat în *Vatra*, unde trebuia să apară inițial. Mircea Mateescu, *Notă la Berdiaeff. Eul și funcțiunea socială a singurătății*, în *Revista Fundațiilor Regale*, V, (1938), nr. 8 (1 august), pp. 442-446; Anton Dumitriu, *Știință și previziune*, în R.F.R., V (1938), nr. 5 (mai), pp. 329-341; Anton Dumitriu, *Destin și istorie*, în R.F.R., IV (1937), nr. 12 (1 dec.), pp. 610-626. Constantin Noica, *Individul și cunoaștere spornică*, în R.F.R., IV (1937), nr. 12 (1 dec.), pp. 325 ș.u. Camil Petrescu, *Libertate și creație*, IV (1937), p.325 N. Steinhardt, *Liberalism*, IV (1937), nr. 9, p.584. Gheorghe Crăciun, *Antinomii, echivalențe în textul Mioriței*, *Vatra*, nr. 139, Documentele continuității. Gheorghe Crăciun, *Trup și literă*, I-II, *Astra*, nr. 5 și 6, 1983 Gheorghe Crăciun, *Efecte ale camerei obscure*, *Astra*, nr. 3, 1981 30 septembrie 1986.

Transcriu după o emisiune radiofonică [a Europei libere], titlurile unor cărți retrase din circulație sau cu dificultăți înaintea difuzării. Retrase: Dragomir Horomnea, Anghel Mănăstire (editura Albatros), Octavian Paler, ultimul său roman. Topite: Marius Tupan, *Muzeul păsărilor împăiate* (roman), Mircea Zăciu, două volume, *Dicționarul scriitorilor români*. Întârzierea difuzării: Mihai Sin, *Schimbarea la față* (roman), Tudor Țopa, *Puntea*; Morogan – Salomie, *Amnezii de iarnă*; Mircea Dinescu, *Rimbaud, negustorul*; Ileana Mălăncioiu, *Urcarea muntelui*; Norman Manea, *Plicul negru*, Nora Iuga, *Piața cerului*.

Nu se publică ineditale lui Vasile Voiculescu (contra — Dulea) Înființarea unei comisii de viză (cenzură). Alte forme de cenzură — viziunile în teatre. « Autofinanțarea fără libertate.»

Elena Docsănescu (de la Consiliul culturii)¹ și Mircea Sântimbreanu sunt pensionați anticipat? [pentru lipsă de vigilență]. Albumul Picu Pătruț, editat de Octavian Ghibu. Retipărită foaia de titlu, fără editor, și pusă Asociația România în loc, ca editor. Difuzat exclusiv în străinătate. Totuși câteva exemplare au fost difuzate și în țară. Alte cărți întoarse de la Consiliu, direcția editurii, fără viză.

În 3-4-5 septembrie a. c. au loc la Târgu Mureș colocviile Romulus Guga, organizate de *Vatra* cu tot felul de comitete și comiții, sub presiunea Voicăi Foișoareanu-Guga, care se bate ca o leoaică pentru promovarea operei lui Romulus Guga. I-am citit volumul de *Poezii*, ediție definitivă îngrijită de Romulus Vulpescu, postum, cu inedit. Din păcate ineditale sunt neprelucrate, cu neglijențe. Nu am găsit textul acela cutremurător pe care Romi mi-l recitase cândva, beat, ca să-mi demonstreze, după ce îi reposesem că s-a blegit, că încă mai scrie poezie și bună. Era prin 1975, cred, după ce eu l-am provocat [cu o întrebare]. S-ar putea să fi fost o improvizatie. Dar nu mai rețin decât situația poetică, nu și versurile.

Mi-e tot mai greu. Pe Matei trebuie să-l las la [mătușa] Reghina căci știu că acolo e îngrijit și hrănit. Ioana pleacă la șapte dimineața și vine la 16:30 de la munci agricole. După masa face fișe de carton pentru catalogul cărților din biblioteca noastră. Seara improvizează ceva mâncare pe a doua zi: supă de roșii, azi am făcut mămăligă cu niște cărnați puși la borcan de Maria anul trecut. Nu realizăm niciunul câte vreme va trece până ce îi vom revedea pe cei din Rouen [acolo se stabileseră emigranții noștri].

Am pus pe raftul din fața mesei mele de scris fotografiile Mariei și ale copiilor, Tudor și Bogdana. Cred că mi face rău să le văd mereu. Am restituit 370 lei din leafa Mariei din cauză că i s-a calculat suma, fără luarea în considerare a concediului fără plată. Teodorei [o prietenă a Ioanei]i-am dat 1000 lei pentru dactilografie. Nu am forța să fac calculul exact. Trebuie să scadă 300 lei pentru obiectele cumpărate de ea de la Maria. Trebuie să văd exact dacă pot scoate fondurile depuse la C.A.R.[Casa de jutor reciproc], ca să le depun la CEC, urmând să plătesc ratele ulterior. Sau măcar să le scot parțial.

Mi-e cam frică de imbecilitatea celor de la Comisia de patrimoniu care, fiindcă nu și-au făcut datoria la timp, vor să-mi facă pocinogul din cauza obiectelor vândute de mama și înscrise în fișele lor. [Au depus o plîngere penală contra mea, cu care am fost terorizat până în august 1987, când am primit o înștiințare de la Procuratură, pe o foiță cât o carte de vizită despre neînțeperea urmării penale. Grație intervenției lui Ion Vlasiu, la cererea mea, care îl cunoște pe procuror.]

Cărțile lăsate la Zirkuli Peter, Budapesta. Jelenlét, nr. 6-7, 9, 10, 11-12. Fejlődés, tanulmányok, 1981/2. Horia Stamatu, *Imperiul* (versuri). Horia Stamatu, *Kairos*. L.M. Arcade, *Revoluția culturală* (2 ex). Anca Damian, *De ce Mozart? Les morts incertains*, récits. Vlad Georgescu, *Istoria României* (1984). *Perspective*, nr. 3-4, ian-iunie 1983, an V (greco-catolică). *Revue des pays de l'Est*, nr.2/1984, Bruxelles. Gh. I. Brătianu, *La Mer Noire*, Monochi, 1969 (Pi). H. Carrère d'Encausse, *Le Grand frère*, poche (Pi). *Apoziția*, Munchen, 1982-1985, nr. 8-9.

Scrisori trimise. 2 (două) către Ase Agratina, prietenul lui Mușlea, soțul surorii lui Alai Parruit, cu xerocopie — recomandarea profesorului Nathanson și act universitate Iași, confirmare, autentificare pentru înscrierea la doctorat în Franța a Mariei. Prin Mircea, București. Direct din Tg. Mureș, cu fotografiile lui Matei etc.

Voi transcrie aici scrisorile mele către Maria.

30 septembrie 1986

Dragă Merișor, Mi-e atât de dor de voi de tine, de Tudor, de Bogdana, încât, deși mi-am propus să nu scriu nicio scrisoare până nu primesc una de la tine, îmi încalc hotărârea. A trecut o lună, adică doar 30 de zile de când ați plecat dar sentimentul că va mai trece multă vreme până ce vă voi revedea îmi este greu dacă nu imposibil de suportat. Am comunicat tuturor (adică celor interesați) că ați plecat în dimineața de după cutremur, șocați, că am observat când te-am sărutat pe frunte că aveai o şuviță de păr albă, că adică șocul te-a încărunțit, că am stat toată noaptea sub cerul liber, copiii dormind în scaunele pliante din curtea doamnei Adela Petrescu [soția lui Radu Petrescu], pe strada Pitar Moș, că noi doi am ațipit puțin unul în brațele altuia, mai exact eu cu capul pe genunchii tăi, tu șezând pe un trunchi de copac doborât după cutremurul celălalt, iar tu cu fruntea pe ceafa mea. A fost frig în noaptea aceea și pentru că eram oboșiți, palizi, cu gurile coclite de spaimă, nesomni și țigări. Pachetul, despre care mi-ai spus la telefon, nu a sosit nici acum. Nici vreun alt semn din partea voastră. Noi ne-am împlinit, conform planificării, programul de muncă. Cam o treime din bibliotecă este fișată, urmând ca Ioana, care a făcut singură treaba asta, să continue, în cele două săptămâni de practică, după amiezile, cu fișarea. Corespondența e aranjată, pusă în cutii lipite cu scoci și încredințată spre păstrare împreună cu memoriile de familie ale Ersiliei, ale lui Alexandru și ale lui Gheorghe, transcrise de mama. Asemenea manuscrisele noastre, jurnalele.

[Un gol istoric se întinde. Cu toate eforturile mele de a rememora acest aspect al pregătirilor de plecare, nu reușesc să mă dumiresc cui am lăsat, până la urmă, caietele jurnalului Mariei. Le-am propus lui Alin Teodorescu, care zice că nu le are, să le fi lăsat lui Cornel Ceuca? Nu știu și imposibil de aflat.]

Sper că [manuscrisele] acelea [de poezie] trimise îți vor fi de folos. Când începe școala, Ioana va mânca la cantina lor. I-am prezentat situația cu promisiunile că, dacă va învăța foarte bine, note peste șapte, și voi constata că știe chimie și fizică, franceză și engleză, biologie și materiale de specialitate, o voi ajuta să vină în Franța unde va trebui să muncească și să-și facă studiile superioare locuind în altă parte. Am luat legătura cu Silvia în privința datoriei. Am făcut încă o cerere pentru executarea silită [baniilor datorate pentru îngrijirea fetelor noastre, încredințate mie, după multe procese]. Nu am încă niciun răspuns, doar promisiunea Silviei că își vinde inelul.

Procesul s-a amânat pe 29 octombrie 1986, întrucât Silvia nu a dus răspunsul de la județ favorabil nouă în instanță. I-am cerut să-l ducă la Judecătoria și să ceară să se treacă la pronunțarea sentinței înainte de termenul stabilit. Deși în ultimă instanță poate că e mai bine să ne prindă momentul adevărului cu procesul deschis. Altfel iarăși va deschide un proces în cadrul noii situații și de data asta va avea câștig de cauză. Cei de la slujba ta sunt încă liniștiți. Am lansat zvonul că Tudor va fi operat la începutul lui octombrie. La școala copiilor nu am putut primi foile matricole căci se eliberează direct școlii la care vor fi transferați. Am vorbit cu secretara Lucia. Așa încât figura nu merge, dar sper că nu aveți nevoie de aceste acte încă. Scrisoarea aceasta va pleca din București. În general voi încerca să-ți trimit misivele indirect, cel puțin încă o vreme.

Pentru Ungaria, deși am primit asigurări că voi avea o invitație, nu mi-a sosit încă nimic. Dar oricum șansa de a primi pașaport în timp util se reduce la zero. Voi încerca să public interviurile tale rămase în suspensie sub semnătura mea. [La Editura Eminescu,] Doina Uricaru a citit antologia esului românesc și se pregătește să-mi scrie primele ei observații. Mai am încă vreo 10 texte de copiat. Voi colabora cu Ștefan [Borbely].

Aș vrea să știu cât mai exact care este situația voastră. Sper să am aceste vești la întoarcerea bătrânilor. Și mai ales să știu ce am de făcut eu, fiindcă peste-o lună explozia întârziată se va produce.

Ne-a scris Dan Petrescu, Thes [Thereza, sora lui I.P. Culianu și soția lui Dan Petrescu] a fost în Holandia, el nu.

În 3-4-5 octombrie va avea loc un colocviu Romi Guga, la care sunt obligat să particip. Voi fi deci prins, dar Matei este în siguranță la Regina. Săptămâna următoare, în 12 octombrie, am de dat examenul de reguli de circulație, pentru care mă pregătesc intens. Am făcut vizitele medicale și testul psihologic. Căci, așa ca și în armată, cel mai greu lucru mi se părea învățarea pe de rost a regulamentelor militare.

Am scris un articol bun despre Cornel Ungureanu, pretext să discut condiția literaturii noi în ultimii 40 de ani. Mai vreau să scriu despre Ion Iovan, Mircea Nedelciu (care mi-a adus jurnalele lui Jünger) și Ștefan Agopian (Pianago). Am mai slăbit un pic. De

dor și de foame! Deși Ioana a făcut mâncare cu cartea de bucate în față, destul de bună, nu prea am poftă. M-am lăsat de fumat și te rog să nu te apuci cumva tu sub tentația țigaretelor bune. Oricum nu merită să dai puținii bani pe care îi ai pe așa ceva.

Am fost îngrijorați din cauza veștilor despre atentatele cu bombe. Mai ales când au pomenit de cel de la Tati. Trimestrul acestea ne-am păpat convorbirea, așa că nu pot suna decât de altundeva sau dacă sunt în altă localitate, deși mi-e dor să-ți aud vocea. Dar la gândul că suntem ascultați, orice elan confesiv mi se oprește în gât. Aud mereu știri despre creșterea dificultăților de a obține azil sau dreptul de stabilire. Să fi fost ultimul avion? Sau ultimul tren din Gun Hill? Îți mai aduci aminte de titlul acestui film?

În casă e frig. A fost cald afară până acum o săptămână când, după o ploaie, au pătruns curenții reci. Și de atunci se mențin. Am reparat cu niște meșteri tencuiala exterioară căzută. Tot ei vor repara sub chiuveta din bucătărie și în baia mică. Nicio surpriză la CEC, mașina așteptată nu se lasă câștigată.

Sunt convins că operația lui Tudor va fi dificilă așa încât nu e de mirare că vei cere prelungirea vizei. Mai grea e problema cu Bogdana, pentru care întârzierea la școală e greu de recuperat. Pentru cărți voi încerca să le depozitez în locuri de unde se vor duce mai ușor spre Ungaria, cadouri pentru prieteni de tot felul. Luca, [secretara] de la Uniunea scriitorilor maghiari, mi-a comunicat că mă așteaptă, că totul este aranjat. Dar dacă nu pot pleca, degeaba. Trebuie să-i aștept pe bătrâni. Nu pot pleca acum iar după aceea —totul fiind clar — plecarea este deja imposibilă. Anii de așteptare sunt, se pare, inevitabili. Sau crezi că există altă soluție?

Nu vreau să scriu scrisoare tristă. Suntem prea departe unul de altul pentru a ne putea ajuta măcar dându-ne mâna. Înțeleg sau măcar intuiesc disperarea atâtor care se văd, chiar dacă pentru ultima dată, la cheremul imbecilității reci a funcționarilor acestui penitenciar imens în care trăim. Niciun for real de apel, nicio speranță în bună voință căci, cum ar putea fi cineva binevoitor, dintre aceia care știu că rămân în penitenciar, față de aceia care au speranța că vor pleca.

Cred că este foarte important să rezolvi problema pensionării. Mai merg bătrânii la club? Prin asta m-aș simți mai puțin singur în calea avalanșei de lașitate care se va prăbuși peste mine.

Mă pregătesc să încheie prima parte a pregătirilor. În cel mult două săptămâni, adică în momentul când nu voi mai avea explicații. După aceea mă apuc de scris, paralel cu lecțiile de conducere auto. Vreau să trimit colaborări la câteva reviste. Nu uita de articolul trimis la *Esprit*, poate vei reuși să-i convingi să-l publice, dacă nu-l publică Marcel Bolle de Balles, undeva.

Voi scrie, dacă îmi iese, despre condiția intelectualului est-european. Apoi despre cenzură și voi mai vedea. Ți-am trimis tot ce s-a putut. Adresa de la care poți ridica ultimul transport este Kovacs Atilla, 75015 Paris, La Quintimie, 41. Persoana va comunica sosirea lucrurilor, familiei lui Victor Roman [sculptorul]. Urmează să stabilești când le poți ridica. Nu am numărul de telefon al familiei Kovacs.

Va trebui să-l aduc pe Matei acasă chiar înainte de venirea bunicilor. Cu el casa nu mi se mai pare goală. A fost cuminte, s-a adaptat cum a putut noi situații dar nu mai știe care este casa lui și nu-l pot lăsa depeizat tocmai acum. Dincolo de asta, mi-e dor de el și de câte ori mă duc să-l văd, să-i duc lapte sau alte mărunchuri, la plecare mă conduce până la lift și trebuie să-l asigur că voi reveni a doua zi ca să rămână liniștit.

Ar trebui să scrii, în numele meu, să mi se trimită *The New York Review of Books* (care are adresa : BOX 932, LONDON W21XA. Anglia, prin schimbare, de pe adresa str. Primăriei, nr. 1, pe noua mea adresă, adică pe a ta din Franța. Măcar vei avea ce să citești. De asemenea același lucru este de făcut și pentru cealaltă revistă.

15 octombrie 1986

Am trimis următoarele scrisori către Maria: cea transcrisă mai sus, direct din București, cu un text modificat. Ieri am trimis una cu un plic mic. Conține fotografiile lui Matei și cele de la București. Mai am pregătite două scrisori cu xerocopi după recomandarea profesorului Nathanson și respectiv a Universității [din Iași], pentru înscriere la doctorat în Franța, eventual. Le voi trimite separat. Azi am scris câteva epistole restante, către Al. Mușina, căruia îi retrimis poemul [tău?] *Lumea Zero*, și către următorii : James P. Nissen, universitar american, istoric (schimbarea adresei, anunț cărțile, cer să mi se plătească mie colecția trimisă, pentru biblioteca de care se ocupă el, din anuarul *Marisia*), Adrian Marino (eseu), Dana Dumitriu (pentru interviu).

16 octombrie 1986

Azi pe la 14:30 Maria a sunat la Regina. A vorbit cu Matei, îi era desigur dor de vocea lui. Ziua mea l-a adus acasă pe la 15:00, De la 16 până la 17:30 am stat la dispensar pentru ca doctor Rodica Moldovan să-l asculte la plămâni.

Continuare în pag. 24

...Introducere la *Jurnalul unui vulcanolog, 1986* (II)

Urmare din pag. 23

Matei are o bronșită de-o săptămână. Regina nu i-a dat medicamente și doar miere. Am cumpărat medicamente și vitamina A + D2 pentru frunte, unde Matei, zice doctorița, are semne de rahitism. În casă la noi e frig. Încă nu s-a dat deloc căldura, apă caldă în baie avem. La prânz afară sunt 18 - 20 °C, după termometrul din balcon. Mâine dimineață la 7:00 trebuie să mă duc la Peco să vorbesc cu directorul Petre Sala, pentru a obține cei 60 l de litri de benzină fără de care nu pot începe cursurile de șoferie. Am deschis până luni articolul despre Ștefan Agopian. Lui Ștefan Borbély i-a murit socrul și s-a dus la înmormântare. I-am lăsat poetului Teodor Borz cartea Mariei cu dedicație. Pe Matei l-am dus în jurul orei 18 la bunici, de unde l-a luat Regina. Bunicii vor fii sosit probabil luni. Sper să am știri cât mai precise. Am expediat scrisoarea către Dana Dumitriu, fără să scriu numărul străzii. Sunt curios dacă va sosi. Scriu o scrisoare pentru Borsi Kalmán Béla.

22 octombrie 1986

Unde răspuns posibil către Maria.

Nu știu dacă « Declarația aceasta de «independență» își avea rostul acum, de la distanță. Mă bucur că simțămintele tale s-au eliberat de sub presiune, «tiranică» a mea sau a altora. Acesta era în ultimă instanță scopul principal al călătoriei tale, al deciziilor noastre. Socotesc că trebuie să-ți reamintesc câteva premise: călătoria ta s-a realizat de comun acord, adică și cu acordul meu, fără de care nu s-ar fi putut întâmpla. Toate diligențele pentru a-ți asigura începutul le-am făcut pornind de la dorința de a-ți crea condiții pentru o mai ușoară implantare în noul mediu. M-am ocupat de toate cele pregătitoare ca să ai timp să-ți termini scrisul, în speranța că el îți va da satisfacții acum și în viitor. Am avut și am mare încredere în scrisul tău, în forța interioară care te îndeamnă spre depășirea mizeriilor zilnice și silnice și sunt gata să renunț la orice orgoliu de «creator», în ceea ce mă privește, fiindcă pentru mine nu scrisul este miza ci existența activă, atitudinea, exprimarea ei. Ori în aceste condiții, ca și cele pe care mi le-ai descris, scrisul în sine nu mă satisface iar pentru exprimarea atitudinilor mele există destule alte posibilități, măcar aceea de a-mi spune părerea deschis în fața ta. Drept de care profit și cu această ocazie. Vreau deci să-ți spun că nu mă tem de nicio muncă, sunt adică dispus să mă recalific, în limitele în care capacitățile intelectuale și vârsta mi-o vor îngădui ca maleabilitate. În funcție de ofertele și posibilitățile care mi s-au oferit. Micile și dragile mele utopii (editură etc) nu sunt altceva decât proiectele unei energii care, în lipsa unor repere realiste, se manifestă oarecum în gol, pe terenul tuturor posibilităților și nu al tuturor limitărilor, de care nu voiam și nu vreau să știu, fiindcă dreptul de a visa, nu de a mă iluziona însă, mi-l revendic chiar și în calitate de potențial măturător de stradă.

În aceste condiții nu trebuie să te temi că voi sta ca un «pește» trăind pe spinarea muncii tale oricât de bine remunerată ar fi ea cândva. Există desigur nenumărate motive care ar putea să mă împiedice, o vreme, să-mi găsec o slujbă și principalul este că nu știu în ce direcție să-mi concentrez de-aici, de-acasă, eforturile pentru a mă pregăti să mă adaptez mai ușor. Să mă îndrept de pe acum pe calea unei posibile meserii sau a unei întreprinderi de natură particulară, în momentul când am avea suficient cheag să o încercăm.

Califici drept utopie și gândul de a face, de pildă, comerț cu vechituri, anticariat de carte după ce am avea minimul necesar pentru a-l fii pornind paralel cu o meserie care să ne asigure subzistența? Îți imaginezi acum, când încet vei ajunge să-mi poți da replica independenței, când pereții goi ai camerei de cămin nu te vor mai opresa, așa cum ne opresa înghesuiala de carte din apartamentul nostru, că am putea să avem o galerie luminoasă (trei camere) cu picturi ale unor artiști din Europa de răsărit, pe care să-i ajutăm să-și vândă lucrările căutându-le clienți în pătura bogătașilor (căci vor fi și de ăștia). Scriu astea ca să mai adaug listei utopiilor câteva puncte

Dar lucrător în serviciul de schimburi internaționale al unei mari biblioteci? Domnul Nortier de la Echanges Internationaux, care mi-a trimis atâtea reviste de la Bibliotheque Nationale de France, rue Richelieu, și-ar putea fără îndoială spune dacă există o posibilitate de acest fel. Trebuie să verifice întâi dacă numele este exact sau poate s-a schimbat șeful. Dar și cel de acum mă știe și poate oferi o sugestie. Nu căuta un serviciu pentru mine deci, nici pentru tine doar posturi la stat, adică angajat al statului, ci încearcă la întreprinderile particulare. Am citit într-o analiză recentă a posibilităților de plasament ale sociologilor din Franța, că au crescut din acest an ofertele unor întreprinderi particulare, în vreme ce locurile din cercetare universitară etc. au descrescut.

Dar pe de altă parte nu știu dacă are rost să te ocupi altfel decât pentru a-mi oferi sugestii de orientare întru pregătirea mea practică aici, de problema slujbei mele. Oricum, amândând orice demers de-al meu, aici în sensul cererii de plecare, timpul va curge din clipa în care îmi vei da semnul de a începe, va fi destul de lung ca să nu existe nicio legătură între situația de acum și cea de peste doi sau trei ani. Scriu doi-trei ani, pornind de la realitatea că dacă voi

aștepta să apară cărțile înseamnă că nu voi putea depune cererea înainte de sfârșitul lui 1987, să zicem. Dacă o voi depune vreodată.

Fiindcă am ajuns aici este necesar să limpezim ceva între noi doi. Din cuvintele, din tonul și avertismentele scrisorii tale am înțeles următoarele: 1. Că ai considerat și consideri căsnicia noastră un eșec. Acum nu contează pricinile eșecului și nici nu avem de ce să acuzăm reciproc că am fi, unul sau altul, vinovați, nici să acceptăm dulceag și împăciuitoare că am fi amândoi vinovați, în proporții pe care nici D-zeu, mare și imparțial, nu le-ar putea stabili. 2. Că dorești să trăiești cu grad de independență și separare, în stilul Françoise Agratina, singurul lucru vizibil care ne-ar lega fiind obligațiile comune față de copii. 3. Că vrei să-ți consacri toate forțele, în afara slujbei, pentru scris (firește în franceză); 4. Că scrisul, dacă nu vei fii autoarea unui bestseller, nu va contribui la bunăstarea noastră materială, în schimb îți va ocupa toată energia spirituală și morală disponibilă (cu un rest, să zicem, apreciabil pentru copii câtă vreme vor avea nevoie). 5. Că îmi acorzi, să zicem, cinci ani în care trebuie să mă integrez de așa manieră în muncă încât să contribui cel puțin egal cu tine la susținerea familiei și dacă nu voi reuși, indiferent de efortul pe care l-aș depune, mă consideri o ghiulea legată de picioarele tale, de care te vei debarasa fără sentimentalisme. 6. Că, pe de altă parte, nu vei putea crește singură trei copii, indiferent cât de mare îți va fi norocul și încrederea în steaua ta. 7. Că eu trebuie să renunț la utopii și la activitatea culturală ca principală sursă eventuală (dar imposibilă) de venituri și va trebui să mă consacru unei activități utile bănoase. 8. Că, indiferent ce s-ar întâmpla, vom trăi mai prost decât am trăit în România cel puțin un deceniu (adică până când eu voi avea 55 de ani). 9. Că va trebui să lucrez deci, orice s-ar ivi, până peste vârsta pensionării oficiale acolo, fiindcă va trebui să întreținem sau să contribuim la întreținerea copiilor încă cel puțin un deceniu. Ceea ce am făcut și aici dar în condiții materiale mai bune (în ipoteza că ele nu s-ar deteriora total și aici). 10. Că, în aceste condiții, trebuie să mă gândesc dacă mai este cazul să vin lângă tine.

Concluziile mele le formulez sub forma unei ipoteze și-a unei rugăminți. Nu vreau să idealizez nimic, cum de altfel mi-o ceri imperios, în ce privește șansele noastre de-a ne descurca material. Nici să colorez afectiv și retroactiv căsnicia noastră. Sau în ceea ce privește viitoarele noastre relații interpersonale. Prima ipoteză este că te urmez, fără să țin cont de nimic din ceea ce pierd: Poziția socială, venituri, meserie, bibliotecă și alte bunuri personale obținute împreună sau moștenite. Amănuntele ce derivă le voi înșira la sfârșit. A doua ipoteză este că nu te urmez: în acest caz te aflu în situația de a crește doi copii, din care unul nu este al tău și al meu, din puținul pe care îl vei câștiga în condiții extrem de precare și cu perspective foarte puțin optimiste. Urmează că vei cere sau nu vei cere o vreme măcar să ți-l trimit pe Matei. Iar eu voi spune că ai avea tot dreptul să mi-o trimiți plocon pe Bogdana, fiica mea cea mică, urmând ca eu să mă ocup de fete, tu de băieți. Derivă că eu îmi voi pierde fiul și tot ceea ce am construit (cu hibe sau fără) în legătură cu Tudor [fiul tău și al lui Pricop] se duce dracului, că băiatul va rămâne fără tată. Sau că vei încerca să-i găsești unul, divorțând de mine și recăsătorindu-te. Sau că nu te vei recăsători și îi vei crește, cum vei putea, pe amândoi. Mai există ipoteza că nu ți-l trimit pe Matei, fiul nostru (că mi-o trimiți sau nu mi-o trimiți pe Bogdana), și că eu voi crește trei copii, recăsătorindu-mă sau nu. Eu oricum am această posibilitate, măcar material. A treia ipoteză este că stăm despărțiți o vreme (eu rămânând căsătorit cu tine) într-un fel de căsnicie prin corespondență, care se cheamă tot un eșec dar nu implică renunțarea imediată la tot ce sunt. Dacă firește, nu voi fi dat afară și trimis la, să zicem, fabrica de conserve ca muncitor necalificat. Fiindcă în presă e puțin probabil să pot rămâne sau dacă aș rămâne, amenințat mereu mi-aș pierde și puțină libertate, independența de care dispun acum (în limitele date). Și toată saturația mea aici s-ar accentua până nu știu la ce limită a insuportabilului, fără să pot face nimic, pentru că am de crescut unu, doi sau trei copii. («Copiii sunt călușe pe care vremea ni le pune-n gură.») Călușe perfecte în gură, cătușe perfecte pe mână. Și că apoi, când tu ai avea deja o slujbă mai bună, mă înfățișezi (la de-a gata) și constat că de doi, trei ani sau patru ani trăiești cu un franțuz care a fost simpatic, prietenos și te-a ajutat la greu, eu pe post de contributor secundar la veniturile familiei și de păzitor al pruncilor, când doamna e cu amantul oficial. Sau — nu trăiești cu un franțuz, sexul ți-e indiferent, nu mai suportți bărbății, de mine ai uitat, am îmbătrânit și tot nu mai are rsot să mai vorbim despre chestiuni secundare, căci puțină energie câtă îți mai rămâne după slujbă o vei folosi la scris și nu în amor conjugal sau extra-conjugal. Iar eu va trebui să mă călugăresc, să mă onanizez sau să merg la curve, din banii pe care îi voi economisi (discret) de la cumpărăturile pe care mi le vei încredința să le fac. Dacă nu voi deveni între timp vagamente senil și, oricum, impotent. Scriu toate astea pentru a te întreba care din ipoteze corespunde planurilor pe care ți le-ai făcut în această ipostază — eliberată de „tirană” tuturor). Sunt dispus să execut, să pun în practică oricare din aceste variante dar aș vrea să știu înainte, precis, dacă în general admiti ipoteza existenței mele în viața ta de-acum încolo (care nu are nicio

legătură cu cea dinainte de viață), în care te poți considera liberă de orice obligații morale sau contractuale față de mine? Nu vreau să te lasă încărcată cu doi prunci, ca atare sunt dispus să o recuperez pe Bogdana, să ți-l trimit (când vei voi) pe Matei sau să-l păstrez cât vei voi. Și acum rugăminte: te rog ca psiholog să analizezi și din unghiul meu de vedere toate consecințele actelor tale, opțiunilor tale, dacă ele te interesează, asupra mea ca bărbat al tău, ca tată și ca scriitor (asta nu interesează).

Din scrisoare ta nu reiese dacă ai nevoie de mine pentru tine. Dacă vei avea nevoie de mine în această ipostază, va trebui să mi-o comunicî într-o scrisoare de dragoste pe care să o scrii în momentul în care vei fi convinsă că nu continuăm în Franța o căsnicie eșuată ci începem amândoi în Franța o căsnicie. A treia noastră căsnicie. Cu trei copii care întâmplător sunt mai mari decât ar fi normal pentru un început. Deci nu voi face cerere de reîntregire a familiei decât în două situații: 1. dacă vei spune că dorești să-i crești pe tustrei copiii și că singură nu poți, că ai nevoie de mine ca sursă de venit sau 2. dacă vei scrie scrisoarea de dragoste pentru iubitul tău rămas în România, de care ai nevoie pentru tine, celelalte chestiuni rezolvându-se, nu de la sine ci prin noi. Dan

P.S. Probabil că ar fi fost bine dacă am fi discutat aceste lucruri în acea noapte de cutremur la București sau chiar mai înainte, fiindcă oricum nu aș fi făcut nimic să te împiedic de-a-ți urma hotărârile. Recunosc că modul în care mi-ai comunicat în scris hotărârea ta de a pleca oricum, m-a înfricoșat. Știu de asemenea că într-un cămin, când banii îți sunt numărați, când prietenii nu ai (sau nu au cum te ajută), când slujba nu se arată încă, nu ai chef de discuții mai mult mai puțin metafizice: Știu iarăși că nu ești tu, Maria, omul/femeia care se întoarce din drum. Nu-ți cer să te-ntorci și să-mi spui clar dacă eu merit să mă duc la tine, pentru tine. Nu cred că merită să las aici totul pentru a mă trezi singur în Franța iar dacă vor fi acolo pentru copii asta, e clar și pentru tine că nu are legătură cu singurătatea. Singur pot fi și aici, pot scrie, pot trimite articole (dejuicând cenzura poștală), pot fi un mic erou aici. Acolo aș fi nimic, cu o singură excepție, dacă aș fi și ceva pentru tine. Iar, după ce aceste lucruri vor fi clare pentru tine ca și pentru mine, pot începe etapa „sacrificiului” cu cugetul împăcat. Voi ști ce rol mi se oferă în piesa pe care o scrii și voi încerca să mă gândesc dacă mi se potrivește, acceptându-l și jucându-l sau trăindu-l cât mai corect, cât mai sincer, cât mai autentic, până la capăt. Dan

Ce rămâne, eventual, din toate aceste vremuri? Trei poeme erotice, despre care cred că sunt demne de transcris aici. / a se pagina pe o coloană în chenar în aceeași pagină cu începutul textului meu.

Tabula Cerata

Forță ≈munții≈văile≈munții≈văile nunții
Dincolo, dincolo știu cum se mișcă, cum mușcă,
cum sângera blocuri eractice, pulpele tale încrucișate
palide, palide, sărutate - să ne rugăm pentru stabilitate
În genunchi — tremur/rabdă, e frig ca într-un pat de pușcă
— tremură/rabd.
dincolo, dincolo — într-un mediu protocolar

sânii tăi denivelează asfaltul murdar,
dincolo, dincolo, îți sorb saliva, îți beau sudoarea,
te dezmiard, te răstignesc, te trag pe roată cu solemnită,
scriu apoi o istorie fictivă pe tăblițe cerate,
șoptesc, mi-e sete, strig, mi-e frică, emit cuvinte anesteziate,
florile sânt veștede, ierarhizate, ochii roșii, buzele crăpate,
transparente, asediate *trupsufletele* noastre — înghițite de
actualitate.

22 decembrie 1979

Arc voltaic

Fiului nostru, Matei

«Iubirea noastră e deschisă către moarte
ca o fereastră care dă spre curte.»

Ascult semnele somnului tău agitat.
Visezi că ne-acoperă praful actinizat.
Alături de umărul tău, zvăcnet de sânge.
Arteră, căldură rotundă care te frânge.
Împrejur — violență, minciună, frică și noapte.
Între noi, lama subțire a neputinței. A urii ?
Cum îndrăznim să distrugem metalul său rece?
Mâna încet voi întinde. Întinde mâna încet.
Lama-i atinsă pare aprinsă arzând violet.
Între noi s-a născut pruncul tensiunii.
Să-l botezăm. Apa lacrimii, sărată și sfântă.
Așa se căleşte spada de-oțel.
Pruncul mâneru-i binecuvântă.
Paști, 1986-2004

Continuare în pag. 25

Moartea ca un travesti

Moartea dă târcoale ca un travesti din Bois de Boulogne.
Seva mi s-a învechit, e ca un vin bătrân într-o sticlă
Pe care ai lipit din greșeală eticheta *venenum*,
Licoarea-i culoare de fildeș, gust de migdale amare.
E o lavă stătută așteptând trezirea vulcanului.
Fluid ce mai arde în uterul din care m-ai expulzat.
O lume ce moare pe drum. Ce dezmăț, ce risipă !
O jumătate de ființă către altă jumătate de ființă.
Nu se pot atinge. Ce membrană nu mai e permeabilă ?
Ce armură s-a oțelit, impenetrabilă ?
Două globuri de fildeș la capătul dinspre sine-al săgeții
Pusă cu vârful în foc. Călire se face în umede vintre.
Pentru arcul unui războinic bărbos și cărunț : Orb ce caută ținte.
Praf și pulberea se aștern peste săgeata din vitrina muzeului,
în care luptele nu-s nici măcar pomenite.
Un războinic orb și cărunț le evocă în mansarda exilului.
Pe malul opus, nudul unei războinice tinere,
Are drept pavăză niște ochelari rupți și distanță.
Ce prăpăstie, domnule, până dincolo nici o punte nu stă.
Dedesubt vâltoarea străzii înguste.
O-nghesuială demnă de Duminica Morții :
Un travesti a *l'embouchure du Bois de Boulogne*.

Noiembrie 1987-2005, Neuilly sur Seine, în mansarda
lui Leonid M.

Text hașurat

Hașurez o porțiune, la întâmplare aleasă ? De ce în
colțul din stânga sus ? Pentru că acolo începem în mod tradițional
să scriem noi, europenii secolului douăzeci, de la nașterea lui Iisus,
păstorul.

Prin această linie aș fi vrut să depășim inerția zigzagată a
scrisului. Cădem iarăși în ea atunci când vrem să explicăm chiar
gestul ieșirii din inerție.

Reîncep cu literă mare, cu majusculă, ca și cum ar fi cu-adevă-
rat un început. Când, în realitate, continui o propoziție, o frază, un
text pe care nu l-am întrerupt niciodată, pe care l-au început alții
continuând. Ce ?

Am nevoie de acest alibi, de această acoperire. Acoperire a
hârtiei albe cu semnele, câtă vreme descifrabile? pe care le-am
învățat ca să pot încifra, descifra și să mă las descifrat, ca să pot
citi și să fiu citit. Convenția funcționează. Fără ea aș fi singur.
Incapabil să dau sau să primesc un semn, un semn de viață. Cine
poate rezista unei astfel de singurătăți?

Să rup? Ce? Hârtia, șirul, rândul, marginea, limita. Să rup
liniștea, să irup în arenă.

Să rup cu un gest, pur și simplu.

Hașura, adică ura pe care o simt cum iradiază din atâtea gesturi
ale semenilor mei, care m-ar hașura, adică m-ar

#####

De ce? Cauzele raporturilor negative dintre semeni, raporturi
inter-seminale, sunt blocaje și interpretări imprevizibile de semnale.
Atunci ele se încarcă de neîncredere, apoi de ură. Dificultatea
devine imposibilitate rigidizată de înțelegere a celuilalt. Nimeni nu
poate ieși, unii încearcă, singuri artiștii pot să iasă parțial din
propria piele, să năpârlească.

Nu sunt artist. Nu sunt pur, Nu mă rup. Să încerc.

Ar trebui să încerc scrisul pe cont propriu, pe piele proprie. Să
încerc să scriu pe suprafața interioară a unei sfere de singurătate.
Dacă ar fi transparentă, eu în centrul ei, cum ar putea citi celălalt,
semnele inverse văzute în transparență?

Cum n-ar putea stabili direcția lecturii, de la stânga la dreapta,
de la dreapta la stânga, de jos în sus, de jos în sus. Toate direcțiile
au fost încercate. Textul poate fi citit și înțeleș în toate sensurile.
Cum îmi voi da seama, cum voi ști că a știut citi? Cum îmi va da
semn, închis și el în sfera lui?

Pur, să rup. Cum? Cu mâna. Și obțin doar o nouă limită. O altă
margine ruptă. #####

(Endnotes)

1 Despre Lenuța Docsănescu am aflat, după 1990, din arhivele
DGPT, că lucrase la cenzură. O probă suplimentară că desființarea
DGPT în 1977 fusese o manevră de dispersia și integrarea cenzori-
lor calificați în toate zonele noi de control, în redacții, la edituri, în
centrala Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

Olimpia IACOB / Adolf P. SHVEDCHIKOV

Născut în 1937, în Shakhty, Rusia. A absolvit Facultatea de
Chimie din cadrul Universității de Stat, din Moscova; obține
doctoratul în chimie, devenind cercetător la Institutul de Chimie,
în cadrul Academiei de Științe din Moscova. Din 1997 este
chimist principal al companiei Pulsatron Technology Corporation,
Los Angeles, California, USA. A manifestat un interes deosebit
pentru literatură, fiind un mare iubitor de poezie (Doctor of
Literature World Academy of Arts and Letters).

A publicat 150 de lucrări științifice și peste 600 de poeme,
publicate în reviste de literatură din țara natală și străinătate: USA,
Brazilia, India, China, Coreea, Japonia, Italia, Malta,
Spania, Franța, Grecia, Anglia și Australia. A publicat 17 volume
de poezie, traduse ulterior în italiană, spaniolă, portugheză, greacă,
chineză, japoneză și hindi. Este membru în câteva societăți
internationale de poezie (The International Society of Poets,
World Congress of Poets, International Association of Writers and
Artists, A. L. I. A. S. (Associazione Letteraria Italo-Australiana
Scrittori, Melbourne, Australia). Adolf P. Shvedchikov traduce
poezie engleză în limba rusă („150 English Sonnets of XVI-XIX
Centuries”. Moscow. 1992. „William Shakespeare. Sonnets.”
Moscow. 1996) și poezia modernă a unor scriitori din Brazilia,
India, Italia, Grecia, SUA, Marea Britanie, China și Japonia.

În 2013 a fost nominalizat la Premiul Nobel pentru Literatură.
Poemele de mai jos fac parte din antologia, "Îndoielnică mai e
natura" / *Everything Is Ambiguous In Nature*.

Particulele unui întreg suntem

Particulele unui întreg suntem,
visăm intens la fericire,
dar prea mult nu ne pasă,
plietisiți de vremea rea,
de legile ei,
teribilă vreme,
cu neobservatele ei icnături,
revine an de an,
aducând tot mai multă spaimă,
să fie, totuși, mai bine în cer?
Cine știe,
gândul nostru e doar la pâinea cea de toate zilele. . .

Ducem cu noi întâmplările trecutului

Ducem cu noi întâmplările trecutului,
În suflele vărsăm lacrimi,
adânc ne plecăm înaintea părinților,
a tinereții nebune.
Ce neputință să te-ntorci în trecut,
să trăiești bucuria viselor copilăriei,
Roata mea de tors se-nvrăte și acum
și viața îmi luminează ochii.
Urma copilăriei pierdută-i în ceață
apusurile tomnatice tot mai reci,
simți că viitorul tău s-a dus,
că ziua socotelii e aproape...

Suflet și trup, tainic gând și gest

Suflet și trup, tainic gând și gest
Cum se mai împletesc ele neașteptat în om,
fiind vesel uneori, alteori stingher ca un deget,
dorindu-și acolo un pic de căldură.
Cum să-mpreuni dorințele
cu momentele potrivite , ei bine, cel puțin în parte?
Privighetorile cântă și nu tare des
dar tot zadarnică e-nvinuirea!
Când degetele nu ne fac stană de piatră,
și suferinzii își întăresc articulațiile.
De ce Domnul a adus omului moartea,
de dragul lucrării ori să se amuze?

Îndoielnică mai e natura

Îndoielnică mai e natura,
aiuritor să vezi câte se întâmplă!
Of, omule, cu tine fie Domnul,
de-ți vine greu să înțelegi.
Convinge-te că ce știm e greșit,
așa ni se spune,
prin urmare, dragul meu excentric,
ar trebui să ne mai naștem o dată!

Singurătatea, fapt știut

Singurătatea, fapt știut,
cine a trăit-o îi cunoaște prețul,
și oricât lovești peretele

nu se cîntește, potrivit teoremei.
În sine, fiecare își recunoaște teama.
Ești conștient: atingerea țintei e sigură,
te vei învinovăți tot timpul
iar ghilotina te așteaptă...

Nu poți să intri în râu de două ori

Nu poți să intri în râu de două ori,
am auzit-o de nenumărate ori,
și într-o zi m-am gândit
cum să rezolv cât mai iute problema.
E vorba de viteza de curgere,
am să caut un râu domol
să intru în el numaidecât prima dată,
am să arunc mingea iar eu așa îl voi străbate.
Las mingea să plutească domol,
înaintea o bună bucată de vreme,
îl străbat și reușesc așadar
să intru de două ori în acel râu!

Are viața sens?

Are viața sens?
O întrebare fără răspuns.
Greu se mai descurcă omul
cu fericirea și suferința.
Și când se întâmplă
te așezi într-un colț.
Spaimă peste tot,
și strigătul tău: piei, satană!
Eterne taine pretutindeni,
cuvântul își pierde sensul,
gândul se furișează...

O grijă avem toți

O grijă avem toți:
să scăpăm de probleme,
Muncim peste măsură,
de ce oare?
Vedem cum trece viața,
a fost cândva tânăr,
acum e bătrân,
din noapte ai făcut zi,
și cu ce te-ai ales până la urmă?

Se mestecă zilele ca turtele nedospite

Se mestecă zilele ca turtele nedospite,
grea muncă, vise tulburi, frământare ,
esența întregii noastre vieți,
Mai rămâne ceva pentru suflet?
Continuă să oscileze
Pendulul lui Foucault, lăsând o urmă în cale,
și pământul doar se rotește,
nepăsător la sufletul omului.

Repede s-a mai schimbat totul

Repede s-a mai schimbat totul
pe înguste cărări ale trăirilor mele,
tot ce a fost, tot ce-am visat să se-ntâmple
e viața mea!
Spre zero se-ndreaptă fără-ncetare,
o clipă mută îmi sunt orele,
și sămânța nu va mai înverzii,
ușile sunt zăvorâte.
Spațiul se-ngustează până la un punct,
fără întoarceri, fără curbe,
fără învinuiri,
fără morți, fără vii...

Acum de nicio lege nu mai sunt constrâns

Acum de nicio lege nu mai sunt constrâns
nu-mi pasă încotro a luat-o carnea,
cândva când am trăit
durerea a izbutit s-o copleșească.
Acum slobode îmi sunt dorințele,
Mă las purtat de zborul îndelung,
și sufletul îndură și arșița,
și gheața infernală.
Spre mine vine acum cu viteza luminii,
nici urmă de gând la ziua de mâine sau de ieri,
adio, iubită planetă,
îngăduie-i găurii negre să ne cuprindă...

Ioan HOLBAN / Gellu Dorian

Cărților de poezie – *Esopia* (1981), *Poeme introductive* (1986), *Elegiile după Rilke* (1993), *În căutarea poemului pierdut* (1995), *În absența iubirii* (1996), *Poeme golănestești* (1997), *Infernul migrator* (1997), *Poesia mirabilis* (1999; 2000), *Singur în fața lui Dumnezeu* (2001), *Zece poeme exemplare din Tîrgul în care, cică, nu se întîmplă nimic* (2011), Gellu Dorian le adaugă romane precum *Scritorul* (1996), *Casa Gorgias* (2011) și volume de teatru precum *Cațavencii* (2001), *Confort Freud* (2011). Construite ca niște experimente lirice, cărțile de versuri sunt scrise în orizontul biografiei poeziei și poetului; ca în *Elegiile după Rilke*, de exemplu. Mai întîi (deși dezlegat într-un text final), surprinde identificarea poetului și a poeziei în figura mitologică, puțin frecventată până acum în proiectiile simbolice, a lui Oknos; în a sa Bibliotecă istorică, Diodor din Sicilia îl vede astfel: „un om care merge în fruntea unei procesiuni împletește capătul unei lungi funii de papură, în timp ce alții, urmându-l, o dezleagă”. Gellu Dorian îl alege pe acest om – după știința mea, pentru prima dată – drept simbol al poetului; în adevăr, figura lui Oknos (și ce rezonanțe, prin asociere „muzicală”, are numele său cu un cuvânt românesc: „ocnă” – sic!) identifică un fel de a trăi și, mai cu seamă, un mod de a se risipi în/pe/peu ceilalți, proprii poetului de totdeauna. Într-o altă ordine, ceea ce face Oknos, desface Gellu Dorian în această carte; fiecare elegie începe cu o întrebare retorică („retorica rămâne mereu o modalitate de exprimare chiar și-n afara ei; chiar și când o conțrăzii te folosești de ea”, spune poetul în *Funia lui Oknos*), extrasă din elegiile duineze ale lui Rilke, Gellu Dorian căutând o motivație în acest model (la fel ca în „relația” lui Vasile Voiculescu cu Shakespeare): el împletește o funie al cărei fir se trage din elegiile duineze, iar, noi, ceilalți, o despletim în urmă. Simpla descriere a acestor două elemente primare din construcția cărții dă seama, se poate spune, despre caracterul elaborat (poate chiar prea elaborat) al textelor din *Elegiile lui Rilke*; cât ar fi „inspirație” și cât muncă, rigoare și disciplină a gândirii în această modelare a unui sistem de semne ce se adună într-un cod cultural foarte bine articulat, obligând cititorul să caute bine prin bagajul său de cunoștințe în materie de mitologie, poezie și filosofie a culturii? Altfel spus, elegiile lui Gellu Dorian, ca și majoritatea cărților colegilor săi de generație, se adresează unui cititor calificat, degustător de esențe culturale.

Un poet livresc, s-ar zice. Noțiunea, însă – nu o dată folosită peiorativ – trebuie (și ea!) revizuită măcar în ceea ce privește aspectele cu totul particulare ale neomodernismului și postmodernismului în literatura noastră actuală. Iar primul dintre acestea se referă la ceea ce am numit altădată *tensiunea semnificării*; ea marchează, înainte de toate, referințele culturale ce alcătuiesc un „cod poetic” pe care îl destructurează permanent pentru a-l propune, apoi, într-o stare primară, cititorului invitat să-l reconstruiască. Poezia lui Gellu Dorian, ca și a multora dintre congenerii săi, este un *poem despre poem*; ea ignoră (când nu contestă) culoarea epitetului, comparația bine aleasă ori candoarea metaforei ce trebuie să „încânte” și să îndemne cititorul spre zona tuturor nostalgiilor și visărilor. Mai mult, Gellu Dorian acordă o valoare (nu numai simbolică) actului poetic în ordinea existenței înseși, a modelării insului; și, în fond, ce ar fi mai frumos decât o societate (în)formată prin poezie (adică, prin gândire, prin libertate de opțiune și libertate de a visa „până la cer și mai departe”, cu vorba altui poet)? Cartea lui Gellu Dorian poate fi citită, astfel, ca o istorie a *formării* unei ființe, autorul fiind interesat – o mărturisește în titlul unui text – de aspectul poetic al *genezei* poetului. Într-o asemenea viziune, poezia e undeva *dincolo* sau, altfel, *dincoace* de Akeron și Nirvana: moartea, suferința și eliberarea de suferință, liniștea absolută. „Livrescul” înseamnă la neomoderniști – și Gellu Dorian e unul dintre ei – folosirea, între altele, a *relansatorilor textuali* ce provin dintr-un cod cultural; totul e „dedicat”, este *extras* din câmpul semantic pe care îl desemnează un nume de poet (și, implicit, un text), de la Rilke, la Byron, de la Geo Dumitrescu la Sylvia Plath, Ingeborg Bachmann, Italo Calvino și Nichita Stănescu, de la Leonardo la Dostoievski: și totul învâluit în aura (livrescă?) a „extraselor” mitologice (grecești, indiene, egiptene). *Elegiile după Rilke* este o carte substanțială care exprimă/explică, în *Funia lui Oknos*, mai ales, regulile ce guvernează viața/traiul, supraviețuirea poetului într-o lume pusă mereu sub semnul interogației retorice din elegiile duineze.

Un experiment liric de o mare finețe, cu totul surprinzător, propune Gellu Dorian și în volumul *În căutarea poemului pierdut*; este aici o glossă (eseu? interpretare? mod de receptare? geneză?) poetică în marginea *textelor* și, nu mai puțin, a *ființei ghicite* ale lui Marcel Proust, după cum cartea antierotică era o lectură „rilkeană” a sinelui. Primul cuvânt care se impune cititorului acestei admirabile cărți este „livresc”. Dar ce este neomodernismul (cu „aripa” sa americană, deconstructivismul) decât o (re)facere a cărții din carte, o întoarcere spre text, un fel de a rescrie ceea ce va fi fost scris, o trăire a ceea ce va fi fost trăit altădată, un fel de a declara nașterea cărții din carte și un fel de a fixa lectura, receptarea unei opere (implicit, ale unui autor – epocă – filtru de percepere a realului) drept mod *propriu* de a scrie. Sunt câteva

elemente de construcție care frapează, sub raportul originalității, în cele două volume de poezie amintite; dacă în *Elegiile după Rilke*, poetul explora valoarea mitologică a figurii lui Oknos, în această carte poetul proiectează în mitologie însăși figura „perceptibilă” (de istoria literară) a lui Marcel Proust. Altfel spus, *califică* prin textul poetic un nou personaj mitologic. Ce ar fi să lege pe Oknos de Proust? Gellu Dorian alege două „elemente textuale” care vin din lumi, s-ar zice, foarte diferite, din mitologie și din apropiata vecinătate, din vechime și din secolul XX: din irealitatea mitologiei și din realitatea istorico-literară a unui secol –, le supune unui „tratament liric” astfel încât ele devin simboluri ale *poetului* însuși, alăturându-se aedului, lui Homer, Eminescu și Shakespeare, lui Byron și Sapho, lui Villon și Horațiu. Într-o altă ordine, ceea ce face Gellu Dorian în aceste două cărți nu reprezintă altceva decât des-facerea unui model (Rilke și Proust); fiecare elegie începe în volumul din 1993 cu o întrebare retorică, extrasă din elegiile duineze ale lui Rilke; în *În căutarea poemului pierdut*, poetul caută aceeași *motivație* într-un alt model: el împletește o funie, cu un fir care se trage din materia textelor lui Proust, iar cititorul este invitat să o despletească: „Poți răscoli cu o frază o lume întreagă:/ cuvintele tale, pândite din toate părțile, se vor tocii/ sub mecanismul unor sintaxe sperjure./ vor aliena, adunând mici înțelesuri șocante./ ca în gura unui copil miriade de întrebări/ sau ca decibeli unui poet gălăgios în bodega slinoasă/ înșirând sunete seci, de tablă./ ca pe o nicovală ciocanul într-un hangar pustiit, –/ ca în final, scoțând de la moarte cuvântul jumului de satrapi,/ ochiul să descopere sforile trase din gramatici arhaice./ până aici la gura copilului căruia îi lipsește laptele/ și-i prisosesc doicile/ îți zici: nimic, nimic n-ai făcut, dacă într-un răstimp scurt./ de o viață, n-ai creat cuvinte, e ca și cum ai fi trăit mut./ buștean tras la gateră, ca dicționarele subțiate de cenzoari” (*Un gând al lui Swann*). Poemul e astfel, mai întîi, *un fel de a citi* o întreagă literatură și, mai mult, ființa care se ascunde în spatele ei; e o lectură totală care vizează, deopotrivă, nivelul textual și cel sufletesc: o lectură structuralistă și una psihanalitică, în cuvinte puține, într-o sumă de poeme. Și s-ar putea scrie un poem frumos, chiar și original, printre simboluri culturale, și sub apăsarea lor, precum Turnul din Pisa și Rilke, Tadeusz Rozewicz, Homer, Renaștere, Aristotel, Eminescu, Hölderlin, De Chirico, Baudelaire, Arghezi, Barthes, Ezra Pound, Aurel Dumitrașcu? Gellu Dorian dovedește că da, se poate: „Această liniște e noaptea; ochii mei căutând tobele în care/ lovesc stelele cu razele lor. Deschid biblioteca/ și-n mirosul de clei, hârtie și tuș/ liniștea pășește cărări neumbrate, ca mucugaiul printre marchize și duci:/ foșnet de continente bătrâne/ în maluri de ape; grăunte mic de speranță/ în mâinile mele zvârcolirea unui poem –/ acest poem e noaptea” (*Acest poem e noaptea*).

Alte trei volume de versuri, *Poesia mirabilis* și *Singur în fața lui Dumnezeu*, nu schimbă, în chip radical, teme majore, dar aduc o modificare sensibilă de tonalitate, alte zone de identificare și explorare a acelor teme și motive lirice din care a crescut poezia lui Gellu Dorian. În fond, cum spune în chiar primele rânduri din *Poesia mirabilis*, căutarea cuvântului e o activitate *subversivă*, o continuă vânătoare a „cuvintelor pedepsite să zacă mute în gând” și o continuă încercare de a *socializa* faptul de a scrie, intimitatea, adică, de a *utiliza* deplina inutilitate, de a face, iată, poezia când „boschet de roșă canina”, când „magazie de cherestea în care foșnesc lăstarii fostei păduri”, când „bârlog” pentru cei care o terfelesc „prin traiul lor de nimic” sau, poate, o glumă amară și o iluzie pe spinarea căreia se poate trece Styxul. Față de cărțile anterioare, în *Poesia mirabilis*, ca și în *Singur în fața lui Dumnezeu*, poemul – căci, în pofida prezenței sumarului, cărțile sunt un *poem*, în accepția dată de T.S. Eliot termenului – se structurează pe o metaforă obsedantă căreia i se construiește o imensă sferă semantică. În *Poesia mirabilis* aceasta este *femeia-poesia*, multiplele ipostaze ale acestei identificări constituind tot atâtea „blocuri de sens” din care se face arhitectura cărților; ea poate fi forma și culoarea intensă, aproape fauve, apariția care șochează – „o femeie aleargă pe asfalt cu brațele pline de îngeri” (*Erato*) – sau poate fi frumoasa în „straie de femeie la lucru” a cărei siluetă ia forma lunii (*Poesis*) ori femeia tristă în ale cărei urme viața își dezgroapă surășul (*Femeie tristă, poezia*) sau femeia pierdută, răvnită și uitată, femeie, „între scutece, oale, slujbă, politică, vacanțe, amantii” (*Iubind*), femeia albă, ca o zăpadă peste care n-au trecut săniile (*V-am ascultat ore în șir*) dar și menajera unui om sărac (*Poesia mirabilis – variantă*), femeia al cărei trup e versul însuși (*Somnul adânc al orașului*), care intră și fuge din poem, vine în pat și dispăre ca o himeră căci – nu-i așa? – „cine-i nebun să creadă că o himeră poate să-i vină în așternut, caldă, cu coapsele moi?” (*Borcănaș de dulceată*).

Femeia-poesia are trei nume în cartea lui Gellu Dorian; mai întîi se numește Ingeborg Bachmann, e austriacă, autoarea unei poezii elegiace și a unor imne pline de neliniști, spaime, angoase, sumbre premoniții, apoi, ia numele lui Emily Dickinson, al morții și al dragostei, de fapt, al dramei și superbiei re-cunoașterii poetului în postumitatea sa: Ingeborg și Emily sunt numele cu identitate precisă ale ceea ce va fi fiind *femeia-poesia* în spirit și în valoarea pe care faptul de a scrie îl poate avea în ordinea

existenței înseși. La capătul celălalt, o altă identitate, a păcatului și deriziunii vieții: cu Ingeborg și Emily, femeia-poesia *supra-viețuiește*, în vreme ce cu Madam Birimbaum, ea viețuiește, segmentează biografia insului, viața/traiul său: „Ce puțin am copilărit! M-am trezit deodată cumpărându-mi țigări/ și prezervative de la Madam Birimbaum, regie personală/ pe vremea «epocii de aur», țigări fine, prezervative la fel./ Avea negi pe obraz, Madam Birimbaum, dar știa să fie discretă/ cu cei care n-o turnau la securitate și la administrația financiară că./ nu declara tot ce are, face tot felul de afaceri cu orientul ei de departe./ că alișverșul îi merge./ în casa ei am cunoscut prima femeie, găscuțică de centru./ fierbinte ca un termometru scos din curul unui copil cu febră./ Apoi am uitat joaca și prietenii, prundul și arșicele./ Zmeul și arcul cu săgeți, vecinii, cei cu cireșul de mai./ bucluc al părinților în fierea an. Pe toate atunci le-am uitat –/ de vină e numai Madam Birimbaum, cu buzele ei umflate./ pieptul mare, țigările ei străine și baloanele acelea roz/ pe care mi le-a arătat într-o seară zâmbind, odată cu fotografia/ acelei femei care m-a folosit ca pe o banană crudă/ ținută la întuneric” (*Ce puțin am copilărit*). *Femeia-poesia*, în toate cele trei nume și în multiplele sale ipostaze, își asociază, firește, *erosul* pentru că, iată, *a scrie și a citi e a face dragoste*, a iubi. Cel mai trist poet al generației sale, cum își spune Gellu Dorian într-un autoportret liric, explorează în *Poesia mirabilis* acest complex al feminității, între extremele sale, între păcatul din „regia personală” de la Madam Birimbaum și mântuirea visată/regăsită în viața/poemul lui Ingeborg și Emily.

E prea mult, sunt, poate, trufie și lipsă de smerenie în autoportretul lui Gellu Dorian din *Poesia mirabilis*? Sensul major pe care îl are *chipul trist*, din volumul următor, ne arată altceva, poemul unic din *Singur în fața lui Dumnezeu* structurându-și materia în jurul altor două metafore obsedante: *chipul trist*, în ambiguitatea sa (al poetului? al lui Iisus?) și *bilele de pe masa de biliard îngropate sub catifeaua verde*, oamenii, așadar, viața supusă hazardului („un coup de des jamais n’abolira le hasard”, zicea Mallarme) și mormântul lor de sub „catifeaua verde” a ierbiilor. Amplul poem din această carte explorează mitul și istoria, dar și profunzimea trăirii de aici și acum, cuprinde și o subtilă dimensiune „pedagogică” – alte învățăături pentru Delfin –, dar și o incursiune lirică de la „timpul ploilor fără sfârșit și al cuvântului prim” la „bătaia cu pietre” a întâiului Chemat, Ștefan și până la vremea care „este aproape”, a Apocalipsei și a „mesei judecătorești”. *Singur în fața lui Dumnezeu* e un dialog al poetului cu sine și cu Dumnezeu, o poezie a sentimentului religios de un tip mai special, diferit față de ceea ce vor fi scris Daniel Turcea, Dan Laurențiu, Constantin Hrehor, Dumitru Spătaru, Lucian Vasiliu, Sergiu Grossu, Sergiu Adam, Dorin Ploscaru; iată: „nu scriu osanale, psalmii mei sunt forme de înțelegere/ a ceea ce ești pe pământ și în cer./ nu sunt David, nu te implor, nu fac cetate din/ orice rugă, știu doar că astfel pot să mă apropii, singur./ să-ți spun că nu este tristețe mai mare/ decât lauda fără rost/ ceea ce te-ar îndurera peste măsură”. Poezia e, deci, *o formă de înțelegere* și de explorare a lăuntrului unui om ucis/ înviat de retorica textelor citite/ memorate/ trăite; acesta este *poetul* din cartea lui Gellu Dorian: „Ei și, cine își mai amintește din senin un vers din Ghilgameș./ cine mai poate spune un vers din Homer fără a nu se gândi la/ zei, cine se mai trezește acum din somn pe buze/ cu un vers din Rilke, cine mai știe să spună psalmii/ ca pe niște poeme venite din cer, cine/ îl mai recită pe Pavel, scrisorile lui către corinteni./ așa din senin, mai mult decât atât/ cine ar mai lua în calcul viața omului fără aceste/ reluări ale timpului izgonind tristețea și disperarea?/ Ucis de retorică, vor spune, vândut unor false idei./ crezând că Dumnezeu îl ascultă și scrie/ tot ce el scrie, ca și cum în mâna lui/ locuiește un înger”.

Are dreptate Mircea A. Diaconu să constate faptul că Gellu Dorian „contemplă cu narcisism *biografia* poeziei și interoghează permanent identitatea sa”. A poeziei și a poetului, aș adăuga, pentru că figura acestuia, în fiecare timp și în fiecare vreme, își asociază *chipul trist*: al poetului care își trăiește tristețea și al lui Iisus „chipul trist care ne făcea viața fericită”. Altfel, în culele acestei biografii, se ascunde însăși esența demersului liric; e spațiul unic, irepetabil întrucât – o spun postmodernii, deconstrucțiști – totul a fost spus/scriș, nu facem decât să spunem/să scriem/să trăim ceea ce am primit deja, se află în noi, *ne constituie* în formele și fondul nostru: „Eu am stat în tristețea mea încă din poemul Ghilgameș./ trecând dintr-un secol într-altul sărac și învins./ umilița purtând-o ca pe o glorie/ răvnită de cei ce îmbrăcând zale de aur aveau un sufler de plumb/ în hazard și amărăciune, ca și cum pruncul în miere și lapte./ pe la curțile celor ce-mi aruncau argintii/ pe care-i scooteau din suflul meu/ cu cârlige de fier, eu și bufonul lor piese de plumb cu care/ își rotunjeau fericirea despre care nu știau mai nimic./ dar o trăiau./ Din tristețea mea n-am ieșit niciodată./ chiar dacă pe chipul meu s-a văzut Esop./ chiar dacă Juvenal a ironizat totul și prin mine./ iar Catul a iubit ca un misogin printre acante și liliaci –/ în casă toți au intrat veseli și au trăit trist./ așa cum la dreapta mea stau toți cei care până aici au trăit./ în tristețea lor văzându-mă zilnic în fierea vers”. În *Singur în fața lui Dumnezeu* e și o istorie a

poeziei în vremuri potrivnice; e timpul eroilor și al textelor sacre (**Biblia, Crezul, Tatăl nostru**, din care citează, intertextualizează) lângă timpul deriziunii, al măștilor grotești, al lui Lazăr de la Rusca și al „bazaconiilor” din „poezii de Breslașu, Deșliu, Nina Cassian și Beniuc”. Poemul din oricare carte a lui Gellu Dorian e chiar *apărarea* poemului, un alt fel de a afirma, orgolios, autonomia lumii ce se constituie din simboluri culturale și din biografia chipului trist al poetului: „Gândesc la cel ce nu mai crede că noaptea/ cade ca un trunchi de copac într-un lac/ odată cu luna. Pe vremea când Poesia știa să înșele frumos,/ toți credeau în minuni și le era de ajuns versul desuet./ Acum, însă, primești sfaturi, pe unde te afli./ s-o mai lași baltă/ cu poezia și să te apuci, dacă vrei neapărat să faci artă./ să comercializezi tablouri cu ape strălucitoare/ în care luna privește prin copacul rămurilor și bătrân./ Gândul meu caută și nu găsește decât Poesia/ la ferestre, pe străzi/ femeile o țin în brațe ca pe o floare; cei mai timizi dintre/ poeți o descriu și fac din asta viața lor/ mor/ și vor învia a treia zi, după scripturi...” (**Mic discurs în apărarea Poeziei**).

Gellu Dorian este printre ultimii mohicani ai programului estetic, ai poeziei și paradigmei de sensibilitate care au personalizat generația '80 în structurile literaturii noastre de azi; el e convins de valoarea și deplina funcționalitate a *intertextualității* în texte care (de)construiesc pentru că vor fi fost, înainte, construite de alții, celebri sau iluștri anonimi. Astfel, pe coperta celui mai recent volum de versuri, **Zece poeme exemplare din Târgul în care, cică, nu se întâmplă nimic**, se întâlnesc Cervantes și Sadoveanu, cu „povestirile exemplare” și „locul unde nu se întâmplă nimic”; dar cât pot fi Cervantes și Sadoveanu într-o carte de poeme de un lirism acroșant? Uite că se poate, surâde ghiduș poetul, cum, la fel, alți câțiva colegi de generație, rămași pe aceeași baricadă estetică; cu două importante amendamente, însă, care scot textele din ficțiunea bibliotecii pentru a le permite elaborarea în imaginarul poetic. Mai întâi, cele zece poeme exemplare ale lui Gellu Dorian sunt *din* Târgul unde nu se întâmplă nimic și nu *despre* acesta: sunt *comunicate* de acolo, ca niște scrisori în înțelesul vechi al cuvântului, acela de *carte*. Apoi, între cei doi – Cervantes și Sadoveanu – e *cică*: de aici încep povestea, basmul, într-un alt registru literar, iar în poezia postmodernă, tot de aici crește o rețea de texte și imagini (ilustrațiile foarte inspirate ale lui Corneliu Dumitriu), pe care vor circula liberi autorul și cititorul său. Într-o altă ordine, cartea lui Gellu Dorian se înscrie într-o serie care spune ceva despre o schimbare de viziune și de spațiu liric în poezia de azi: **Piața Sfatului** de Daniel Pișcu, **Imagini de pe strada Kanta** de Nichita Danilov, **E toamnă nebun de frumoasă la Cluj** de Horia Bădescu și, iată, **Zece poeme exemplare din Târgul în care, cică, nu se întâmplă nimic**, pentru a semnala doar aparițiile cele mai recente sunt cărți, s-ar zice, din Brașov, Iași, Cluj și Botoșani. *Orașul sau ținutul* real ori imaginar, care părea să rămână în seama prozatorilor (cum Brâila lui Fănuș Neagu și Panait Istrati, Metopolis al lui Ștefan Bănuțescu, Delta lui Tudor Dumitru Savu, Sulina lui Jean Bart, Tulcea lui Carol Feldman și Ivan Evseev, Vladia lui Eugen Uricaru, Bucureștii lui Florin Iaru etc.) trec în imaginarul poezilor, se dispun în constelații simbolice, devin ceea ce se cheamă un *topos* literar.

Fixarea noului spațiu liric, distilând esențele unui teritoriu cu o geografie precisă, trecut prin filtrul conștiinței artistice, aduce în poezie ceea ce aș numi *forța referențială*: iată Târgul lui Gellu Dorian: „N-o să fie la fel, zic cei doi care privesc de la Grădina cu Flori/ forfota buldozerelor de pe Strada Mare, și deodată/ ochii lor se fac roată./ prind cerul./ prind pământul pe care stau./ fac socoteli și nu le iese nimic bine –/ cerul este acolo de-o veșnicie./ pământul a venit pe aici ceva mai târziu./ străzile, cu mult mai târziu./ dar înainte de ele a fost aici o cetate./ chiar acolo, mai jos, sunt adăpostite niște cuptoare de ars lutul./ de prin secolul XIV./ ba de prelucrat fierul./ dar câte nu s-or mai fi făcând cu ele./ peste care a stat orașul prin care mai întâi oamenii au făcut biserici și comerț./ grecii au făcut măcelării și străzi./ evreii dugheni și sinagogi, cel mai întins stetl./ lipovenii, grădini de zarzavat și canale spre Căcaina./ boierii au plecat la Paris./ ciurma a făcut ravagii./ țiganii n-au făcut nimic, au ciordit, adică stau acum cocoțați/ pe schelele centrului vechi al târgului/ cântând a pagubă, că atunci când n-ai ce pierde, de ce să nu stai/ în casele prin care urlă memoria ca un copil părăsit./ nu, n-o să fie la fel./ uite cum sapă de se răsucesc milioane de pași prin ochii noștri/ și nu vedem nimic./ acolo, peste cuptoare, vor face o parcare și o fântână arteziană./ Strada Mare va fi plină de bănci și copaci decorativi/ printre care vor juca barbut țiganii/ al căror domiciliu fiind peste tot, de ce n-ar fi și aici, lângă Uspenia, unde, din casa de alături, la botez l-au dus pe micul.../ alături de casa fraților Segal, a cărei istorie ține o mie de case/ cu un obicei, mii de milioane de halbe de bere bătute/ în cărciumile lor, mii de milioane de guri însetate la buzele paharelor./ mii și mii de înfometăți la brutăriile lor, prin dughenile lor./ sau mai jos, lângă ruinurile Doamnei Birimbaum/ de la care toți fumătorii și-au bucurat moartea, iar protexurile ei au/ ținut fericirea multor fete sub prohabul bărbaților./ sau lângă statuia maiorului Ignat al cărui pistol stă îndreptat spre răsărit/ așa cum stau peste acoperișuri mii de ciori/ în a căror ochi sunt adunate sute de ani” (**Centrul Vechi**). Din proză sau din cartea de istorie se pot afla toate acestea; *așezate* în vers, locurile, faptele, oamenii capătă alte înțelesuri, se așază în metafora ființei interioare prin care *urlă* memoria.

Din Târgul unde, cică, nu se întâmplă nimic, Gellu Dorian comunică, mai întâi, o *stare* a locului și *profilul* unui protagonist

liric deloc surprinzător circumscrise *spațiului și omului balcanic*. Cei care s-au ocupat de această problematică (Victor Papacostea, George Călinescu, Mircea Muthu, între alții) au plasat pe *homo balcanicus* undeva în Sud, în Câmpia Dunării dintre Brâila și Râmnic; Gellu Dorian îi transferă, iată, prin poezie, în Nord: locul este, scrie poetul, al lenei, tihnei, zăbovei, tolănelii, al visării care „aduce îndepărtarea aici/ încât nu mai trebuie ca noi să mergem până acolo”. Dar omul? Panait Istrati, în **Trecut și viitor**, îl desena astfel: „Inepuizabil în tandrețe, neobosit în flecăreala de una, de alta, băutor pătimaș care nu «trișează» o clipă, visător cu mintea înțesată de optimism, și tânăr, în ciuda vârstei pe care și-o ascunde ca o femeie”. Nu altfel este, de pildă, protagonistul liric din cel de-al nouălea poem al volumului **Zece poeme exemplare din Târgul în care, cică, nu se întâmplă nimic**: tandra cu vânzătoarea de la buticul din colț, flecar, băutor pătimaș al vinului „Babanul”, visător sperând la o partidă de amor cu femeia al cărei bărbat e plecat în Spania: „în această zăbavă se aruncă și alții./ dar ce-ți pasă ție de alții./ găsești buticul la colțul străzii, vânzătoarea abia de și-a tras chiloții/ după ce motorul mașinii din spate trece într-a doua/ și tu poți citi fericirea înspăimântată de pe fața femeii/ care știe ce vrei, îți dă *Babanul* la 2 litri, te trece-n caiet/ și pentru că și de data asta i-ai înțeles marea ei taină/ și nu-i ceri nimic, din ochi, de la ea, te mai creditează o săptămână./ și câte nu poți face tu într-o săptămână./ în timp ce și alții cad în zăbava lor/ care poate seamănă cu a ta, poate că a ta seamănă cu a lor./ oricum ziua îți va fi plină./ în timp ce ticla se va goli./ dar mâine, mâine ce faci./ mâine pândesti pe fereastră când vine mașina să aprovizioneze buticul/ și tuști, la ușa chioșcului, cu buzele crăpate, tremurând (...) *om fără noroc./ ți-e de-ajuns doar o iluzie/ ca să fii fericit*” (**Zăbava**).

Acesta este omul balcanic din Nordul lui Gellu Dorian: omul fără noroc, bătuit de iluzii, *omul utopic*, în fond. Cu el, poezia glisează spre zona unui raport tensional pus în evidență atât sub aspect formal (frecvența mare a conjuncției *dar* ilustrează adversitatea lăuntrului cu preajma ființei, ciocnirea lumilor, distanța de atâtea ori tragică dintre iluzie și realitate), cât, mai ales, în formatul unei teme care personalizează **Zece poeme exemplare din Târgul în care, cică, nu se întâmplă nimic** între celelalte cărți ale lui Gellu Dorian și, deopotrivă, în poezia noastră de azi: fiecare poem din cele zece exemplare se construiește pe dimensiuni

nea raportului tensional dintre *utopie* și *distopie*. Al doilea poem, **Nu e nimic de făcut**, de exemplu, pune în adversitate „zilele de aur” și „epoca (lor) de căcat”, iluzia fericirii și trezirea în batjocura din jur: omul asemeni albinei peste câmpul de flori „de unde să ne întorcem cu salariul acasă./ femeia să ne pună masa./ masa să fie plină cu de toate./ copiii să fie cuminți./ babele frumoase./ toate la locul lor./ porcul afumat, în pod./ sacii cu făină plini, curtea plină de păsări./ râuri de lapte să fie, să-i putem da și vecinului./ să jucăm de bucurie, să fim fericiti” și omul distopic, de după ghilotina lui *dar*: „dar nu, nu se poate să trăim atât de bine./ când deschidem ochii și vedem batjocura din jurul nostru”.

Poezia lui Gellu Dorian din această carte deconstruiește utopia pentru a construi o continuă distopie: *biblioteca*, locul liniștit unde se întâmplă tot felul de lucruri și *târgul* de alături, surpat în lene, tihnă, zăbavă și tolăneală, *Afrodita* din Olimp și *Leonora* din „folclorul de stradă”, utopia frumoasei ivite din spuma mării și distopia femeii care „a uitat cum arată o bucătărie în care aburii cu iz de pește nasc în pielea ei”, *departele* cu ficțiunile sale și *realul* unui viitor schilod cu „jucării stricate prin toate casele, aruncate din cer”, utopia cuplului erotic într-o vreme când „ea putea alerga prin sângele meu” și distopia altui timp, când „privirea altei femei aruncă în sufletul meu/ scorușe pe care nici ciorile când crapă de ger nu le ciugulesc”, *imperfectul* vârstei de aur („De câte ori mergeam la Sighet, de la Borșa în sus, aerul/ trecea printr-o pălnie cu miros de prune./ nările noastre însetate rămăneau mereu în urmă, pe dealuri/ ca niște armăsari pe spinările iepelor./ ochii se pironeau în țoțuri de sticlă/ până nu-și trăgeau pleoapele peste lacrimile femeilor adunate/ acolo/ nu adormeau, așa cum vedeam prin bodegi” – **Tihna**) și *viitorul* vârstei de fier când „cel singur, singur va rămâne./ pe cel fără casă doar cerul îl va acoperi”, într-o distribuție a timpurilor verbului, care amintește de structura internă a liricii lui Al. Mușina, *taifasul* cu spițerul sas Johann Gorgias, personajul romanului **Casa Gorgias**, tipărit o dată cu volumul de versuri și *urgențele* crispate din „ora când se plimbă Leonora”. **Zece poeme exemplare din Târgul în care, cică, nu se întâmplă nimic** e o carte admirabilă dintr-o rezervă de texte ce pare nepuizabilă, strânse în biblioteca borgesiană a lui Gellu Dorian, unde e deschis non-stop, nimănui nu-i este interzis să intre și unde lectura este obligatorie: „fără ea nu pot lua ziua de la capăt./ nu pot privi spre noapte cu ochii deschiși”.

